

Groen kopen!

Een handboek over groene overheidsopdrachten

3e editie

Belangrijke mededeling

Dit handboek is een indicatief document van de diensten van de Commissie en kan op generlei wijze als bindend voor deze instelling worden beschouwd. Tevens dient te worden opgemerkt dat de inhoud van dit handboek is onderworpen aan de evolutie van de EU-wetgeving, met inbegrip van de herziening van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten en de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Het geeft de stand van zaken per februari 2016 weer.

De derde editie van het handboek is samengesteld onder contract nr. 071201/2014/692772//SER/ENV.F.1 tussen de Europese Commissie en ICLEI – Local Governments for Sustainability, met ondersteuning van het Bureau voor overheidsopdrachten (PPA).

Europe Direct

helpt u antwoorden te vinden op uw vragen over de Europese Unie

Gratis nummer (*):

00 800 67 89 10 11

(*) Als u mobiel belt, hebt u mogelijk geen toegang tot gratis nummers of kunnen kosten in rekening worden gebracht.

Meer informatie over de Europese Unie kan worden geraadpleegd op internet (<http://europa.eu>).

Bibliografische gegevens bevinden zich aan het einde van deze publicatie.

Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2016

© Europese Unie, 2016

Overname is toegestaan, mits de bron wordt vermeld.

Inhoud

Inleiding

Groene inkoop: de basis

Hoofdstuk 1 – Groene overheidsopdrachten

- 1.1 Beleid inzake groene overheidsopdrachten
- 1.2 Prioriteiten en doelstellingen voor groene overheidsopdrachten vaststellen
- 1.3 Opleiding en advies
- 1.4 Bronnen van criteria voor groene overheidsopdrachten
- 1.5 Gebruik van e-aanbestedingssystemen
- 1.6 Toezicht op en evaluatie van groene overheidsopdrachten
- 1.7 Netwerken

Hoofdstuk 2 – De aanbestedingsprocedure

- 2.1 Inleiding
- 2.2 Grondbeginselen van overheidsopdrachten
- 2.3 De procedure kiezen
- 2.4 Overleg met de markt
- 2.5 Een businesscase voor groene overheidsopdrachten opstellen
- 2.6 Raamovereenkomsten

Hoofdstuk 3 – De eisen van het contract vaststellen

- 3.1 Het voorwerp bepalen
- 3.2 Milieutechnische specificaties
- 3.3 Materialen en productiemethoden specificeren
- 3.4 Gebruik van varianten
- 3.5 Gebruik van criteria voor groene overheidsopdrachten en keurmerken
- 3.6 De naleving van de technische specificaties verifiëren

Hoofdstuk 4 – Inschrijvingen selecteren en uitsluiten

- 4.1 Inleiding
- 4.2 Uitsluitingscriteria
- 4.3 Selectiecriteria
- 4.4 Bewijsmiddelen
- 4.5 Groepen evalueren

Hoofdstuk 5 – Een opdracht gunnen

- 5.1 Algemene regels voor de gunning van opdrachten
- 5.2 De toepassing van milieugerelateerde gunningscriteria
- 5.3 Levenscycluskostenberekening
- 5.4 Abnormaal lage inschrijvingen

Hoofdstuk 6 – Contractuitvoeringsclausules

- 6.1 Regels inzake contractclausules
- 6.2 Contractuitvoeringsclausules voor de levering van goederen
- 6.3 Contractuitvoeringsclausules voor de levering van werken of diensten
- 6.4 Toezicht op de contractnaleving

Hoofdstuk 7 – Belangrijke sectoren voor groene overheidsopdrachten

- 7.1 Gebouwen
- 7.2 Levensmiddelen en cateringdiensten

7.3 Wegvoertuigen

7.4 Energieverbruikende producten

Bijlage - Relevante wetgeving en beleid

Inleiding

Groene overheidsopdrachten zijn een belangrijk instrument om milieubeleidsdoelstellingen te verwezenlijken op het gebied van klimaatverandering, hulpbronnengebruik en duurzame consumptie en productie – in het bijzonder gelet op het belang van overheidsuitgaven voor goederen en diensten in Europa. Groene overheidsopdrachten worden in de mededeling van de Commissie "*Overheidsopdrachten voor een beter milieu*" gedefinieerd als "een proces in het kader waarvan overheidsdiensten goederen, diensten en werken beogen te verkrijgen die gedurende de volledige levenscyclus ervan een minder belastend milieueffect hebben dan vergelijkbare goederen, diensten en werken met dezelfde primaire functie".¹ Dit handboek beschrijft de mogelijkheden om een milieubewust gunningsbeleid te voeren op grond van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten van 2014².

Groene overheidsopdrachten kunnen worden aangewend voor contracten die zowel boven als onder de drempelwaarde vallen voor de toepassing van de EU-richtlijnen inzake overheidsopdrachten. De richtlijnen inzake overheidsopdrachten van 2014 stellen overheidsdiensten in staat rekening te houden met milieuoverwegingen. Dit geldt niet alleen voor de procedure voorafgaand aan de aankoop, als onderdeel van de aanbestedingsprocedure zelf, maar ook voor de uitvoering van de opdracht. De regels voor uitsluiting en selectie hebben tot doel ervoor te zorgen dat aannemers en onderaannemers ten minste voldoen aan de milieuwetgeving. Met behulp van technieken als levenscycluskostenberekening, specificatie van duurzame productieprocessen en toepassing van op milieuoverwegingen gebaseerde gunningscriteria kunnen aanbestedende diensten bepalen welke voorstellen vanuit milieuoogpunt de voorkeur verdienen.

Dit handboek is bedoeld om overheidsdiensten te helpen groene overheidsopdrachten met succes te plannen en uit te voeren. In het handboek worden de door het recht van de Europese Unie geboden mogelijkheden op een praktische manier uitgelegd en worden eenvoudige en doeltreffende methoden voor het vergroenen van overheidsopdrachten besproken. Om praktische redenen volgt het handboek de logica en structuur van een aanbestedingsprocedure. Tevens worden vele praktijkvoorbeelden gegeven van groene overheidsopdrachten in de gehele EU³. Dit handboek is samengesteld ten behoeve van overheidsdiensten, maar vele van de ideeën en benaderingen zijn even relevant voor inkopers

---

¹ COM(2008) 400, blz. 4.

² Richtlijn 2014/23/EU van het Europees Parlement en de Raad betreffende het plaatsen van concessieovereenkomsten ('de concessierichtlijn'); Richtlijn 2014/24/EU van het Europees Parlement en de Raad betreffende het plaatsen van overheidsopdrachten en tot intrekking van Richtlijn 2004/18/EG ('de richtlijn overheidsopdrachten'); en Richtlijn 2014/25/EU betreffende het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening, vervoer en postdiensten en houdende intrekking van Richtlijn 2004/17/EG ('de richtlijn nutsbedrijven'). In dit handboek wordt voornamelijk verwezen naar de richtlijn overheidsopdrachten, maar dezelfde mogelijkheden om een milieubewust gunningsbeleid te voeren worden ook geboden door de beide andere richtlijnen.

³ Belangrijke mededeling: Hoewel de informatie in dit handboek zorgvuldig is gecontroleerd, aanvaardt de Europese Commissie geen aansprakelijkheid of verantwoordelijkheid ten aanzien van de specifieke gevallen die in het handboek of op de gelinkte websites worden vermeld.

in het bedrijfsleven. Het dient tevens om leveranciers en dienstverleners, en in het bijzonder het midden- en kleinbedrijf (mkb), te helpen inzicht te verkrijgen in de milieueisen die in toenemende mate in overheidsaanbestedingen worden opgenomen.

Tal van overheidsdiensten in Europa brengen niet alleen groene overheidsopdrachten in de praktijk, maar ook duurzame overheidsopdrachten, en nemen dus zowel milieu- als sociale criteria in aanmerking bij hun aankoopbeslissingen. Dit handboek gaat specifiek in op de milieuaspecten van aanbestedingen. De richtlijnen van 2014 bieden tevens een aantal nieuwe mogelijkheden voor het plaatsen van sociaal verantwoorde overheidsopdrachten, die hier buiten beschouwing worden gelaten.

Waarom groen kopen?

De overheidsuitgaven voor werken, goederen en diensten bedragen ca. 14 % van het bbp van de EU en zijn goed voor ongeveer 1,8 biljoen EUR per jaar⁴. Door bij het gunnen van overheidsopdrachten te kiezen voor goederen, diensten en werken met een minder belastend milieueffect kunnen overheden een belangrijke bijdrage leveren aan lokale, regionale, nationale en internationale duurzaamheidsdoelstellingen. Groene overheidsopdrachten kunnen een belangrijke aanjager voor innovaties zijn door het bedrijfsleven echte stimulansen te bieden voor de ontwikkeling van groene producten en diensten. Dit geldt met name in sectoren waar de aanbestedende overheidsdiensten een belangrijk deel van de markt vertegenwoordigen (bijvoorbeeld in de bouw, de gezondheidszorg of het vervoer).

Voorbeelden van groene opdrachten

- Energie-efficiënte computers
- Kantoormeubilair van duurzaam hout
- Energie-efficiënte gebouwen
- Gerecycled papier
- Schoonmaakdiensten die gebruikmaken van ecologische producten
- Elektrische, hybride of emissiearme voertuigen
- Duurzaam opgewekte elektriciteit

Groene overheidsopdrachten kunnen overheidsdiensten ook financiële besparingen opleveren, met name wanneer de volledige levenscycluskosten van een opdracht in aanmerking worden genomen en niet slechts de aankoopprijs. Zo kan de aankoop van energie-efficiënte of waterbesparende producten helpen om elektriciteits- en waterrekeningen aanzienlijk te verlagen. Vermindering van de hoeveelheid gevaarlijke stoffen in producten kan leiden tot besparingen op de afvalverwijderingskosten. Overheden die groene overheidsopdrachten invoeren, zullen beter toegerust zijn om in te spelen op veranderende uitdagingen op milieugebied, bijvoorbeeld om broeikasgasemissies te verminderen of om over te schakelen op een meer circulaire economie.

---

⁴ Europese Commissie (2015) Public Procurement Indicators 2013. Deze cijfers laten de uitgaven van nutsbedrijven buiten beschouwing; eerdere schattingen (2011) die overheidsopdrachten ten behoeve van de nutssector in aanmerking nemen, gaan uit van ca. 19 % van het bbp van de EU, goed voor ruim 2,3 biljoen EUR.

Het rechtskader

Het rechtskader voor overheidsopdrachten wordt gevormd door de bepalingen van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna het "Verdrag" genoemd) en door de EU-richtlijnen inzake overheidsopdrachten, zoals uitgelegd door het Hof van Justitie van de Europese Unie. In internationaal opzicht is de EU gebonden aan de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten (General Procurement Agreement, GPA) van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) alsmede bilaterale handelsovereenkomsten. In de praktijk wordt de naleving van deze instrumenten in het algemeen bereikt door in derde landen gevestigde ondernemers dezelfde rechten te verlenen als EU-ondernemers.

Het bovenstaande kader legt een aantal regels en beginselen vast die bij de gunning van overheidsopdrachten in acht moeten worden genomen. Zoals in dit handboek wordt uitgelegd, kunnen milieudoelstellingen binnen dit kader op verschillende manieren worden verwezenlijkt.

Sectorale wetgeving

In sectorspecifieke EU-wetgeving zijn dwingende verplichtingen vastgelegd voor de aanbesteding van specifieke goederen en diensten, bijvoorbeeld door het vaststellen van minimumnormen voor energie-efficiëntie die moeten worden nageleefd. Dwingende verplichtingen zijn op dit moment van toepassing in onder meer de volgende sectoren:

De voordelen van groene overheidsopdrachten

"Groene overheidsopdrachten vormen een instrument voor economische groei: geschat wordt dat de verkoop van de eco-industrie tegen 2020 zal zijn gestegen tot 2,2 biljoen EUR, OESO (2013)⁵

"Als de overheid op het punt van groen inkopen beter zou presteren, zouden we meerdere problemen tegelijk kunnen oplossen. Het zou niet alleen ten goede komen aan het klimaat en het milieu, maar ook groei en banen scheppen bij bedrijven die groene technologie ontwerpen. Groene overheidsopdrachten zijn derhalve van cruciaal belang voor de omschakeling naar een groene wereldeconomie." Deense minister van Milieubeheer (2012)⁶

Door middel van groene overheidsopdrachten in de nutssector slaagde de Duitse stad Regensburg erin 10 miljoen EUR te besparen op de kosten van energie en water over een periode van 15 jaar.

In Nederland zou men 3 miljoen ton CO₂ kunnen besparen als alle Nederlandse overheidsdiensten de nationale criteria voor duurzame overheidsopdrachten - die onder meer groene criteria omvatten - zouden toepassen. Het energieverbruik van de overheidssector zou met 10 % dalen⁷.

⁵ *Mapping out good practices for promoting green public procurement* (OESO, 2013), blz. 4. Beschikbaar op <http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH%282013%293&docLanguage=En>.

⁶ *Green procurement is the key to green growth* (Deense ministerie van Milieubeheer en Voedselvoorziening, 2012). Beschikbaar op <http://eng.mim.dk/news-archive/2012/okt/20121009-green-procurement/>

⁷ *De impact van het programma duurzaam inkopen anno 2011*, blz. 4 (Nederlands ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2011)

• **IT-apparatuur voor kantoren** – door centrale overheden aangekochte IT-producten moeten voldoen aan de meest recente minimumeisen inzake energie-efficiëntie in overeenstemming met de Energy Star-verordening van de EU (Verordening (EG) nr. 106/2008 betreffende een programma van de Unie voor energie-efficiëntie-etikettering voor kantoorapparatuur)⁸.

• **Wegvoertuigen** – alle aanbestedende diensten moeten rekening houden met de operationele energie- en milieueffecten van voertuigen als onderdeel van de aanbestedingsprocedure. Er is voorzien in een gemeenschappelijke methode voor het berekenen van operationele kosten tijdens de levensduur (Richtlijn 2009/33/EG inzake de bevordering van schone en energiezuinige wegvoertuigen).

• **Gebouwen** – minimumeisen met betrekking tot energieprestaties zijn van toepassing op openbare gebouwen en worden op nationaal niveau vastgesteld op grond van een gemeenschappelijke EU-methode. Met ingang van 1 januari 2019 moeten alle nieuwe gebouwen waarin overheidsdiensten gevestigd zijn en waarvan de overheid eigenaar is, "bijna-energie neutraal" zijn (Richtlijn 2010/31/EU betreffende de energieprestatie van gebouwen (herschikking)). In de richtlijn betreffende energie-efficiëntie⁹ zijn tevens verplichte voorschriften met betrekking tot de renovatie van openbare gebouwen vastgesteld en aankoop- of nieuwe huurovereenkomsten moeten aan de minimumnormen voor energie-efficiëntie voldoen.

Hulpmiddelen voor groene overheidsopdrachten op EU-niveau

• **EU-criteria voor groene overheidsopdrachten**

Om aanbestedende diensten te helpen groenere producten, diensten en werken te identificeren en in te kopen, zijn er inmiddels milieuvriendelijke criteria voor overheidsopdrachten voor 21 groepen producten en diensten ontwikkeld, die rechtstreeks in aanbestedingsstukken kunnen worden opgenomen. Deze criteria voor groene overheidsopdrachten worden regelmatig opnieuw geëvalueerd en bijgewerkt om rekening te houden met de laatste wetenschappelijke productgegevens, nieuwe technologieën, marktontwikkelingen en wetgevingwijzigingen. Het merendeel van de criteria is beschikbaar in alle officiële talen van de EU.

• **Helpdesk**

De Europese Commissie heeft een helpdesk opgezet om informatie over groene overheidsopdrachten te verspreiden en vragen te beantwoorden. De contactgegevens zijn beschikbaar op de website voor groene overheidsopdrachten op <http://ec.europa.eu/environment/gpp/helpdesk.htm>.

• **Informatie**

De website voor groene overheidsopdrachten van de EU is een centraal punt voor inlichtingen over de praktische en beleidsmatige aspecten van de invoering van groene overheidsopdrachten. De website bevat links naar een groot aantal hulpmiddelen in verband met milieukwesties evenals informatie over groene overheidsopdrachten op lokaal, nationaal en internationaal niveau (onder meer een lijst van historische en lopende projecten in verband met groene overheidsopdrachten, een nieuwsbrief met het meest recente nieuws over en evenementen op het gebied van groene overheidsopdrachten, een lijst van antwoorden op veelgestelde vragen (FAQ's), een lijst van de voornaamste termen en begrippen, onderzoeken, voorbeelden van groene overheidsopdrachten en dit handboek).

Alle hulpmiddelen kunnen worden gedownload van de website:

<http://ec.europa.eu/environment/gpp>.

⁸ Dit is van toepassing op leveringsopdrachten met een waarde van meer dan de drempelwaarde voor de toepassing van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten.

⁹ Richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie. In bijlage III bij de richtlijn zijn de maatregelen neergelegd die door de centrale overheden moeten worden getroffen en die op vrijwillige basis door andere overheidsdiensten kunnen worden vastgesteld.

Daarnaast hanteren enkele lidstaten specifieke regels met verplichte normen voor groene overheidsopdrachten voor bepaalde sectoren of soorten opdrachten. Hoewel een bespreking van deze wetten buiten het bestek van dit handboek valt, dienen aanbesteders de meest recente nationale eisen in acht te nemen.

Groene overheidsopdrachten in EU-beleid

Groene overheidsopdrachten worden ondersteund door een aantal EU-beleidsmaatregelen en -strategieën omdat van groene overheidsopdrachten een duurzamer gebruik van natuurlijke hulpbronnen kunnen bevorderen, tot gedragsveranderingen ten gunste van duurzame consumptie en productie kunnen leiden en innovatie kunnen stimuleren. In het in december 2015 goedgekeurde actieplan voor de circulaire economie worden groene overheidsopdrachten aangemerkt als een van de noodzakelijke maatregelen om een effectiever en efficiënter gebruik van hulpbronnen te waarborgen.

In het kader worden de hulpmiddelen beschreven die op EU-niveau zijn ontwikkeld ter ondersteuning van groene overheidsopdrachten. Een gedetailleerde lijst van EU-beleidsmaatregelen, -strategieën en -wetgeving inzake groene overheidsopdrachten is in de bijlage te vinden.

Nationale en lokale acties

Op nationaal niveau hebben de meeste EU-lidstaten inmiddels nationale actieplannen (NAP's) gepubliceerd, waarin verschillende acties en ondersteunende maatregelen voor groene of duurzame overheidsopdrachten zijn opgenomen¹⁰.

De meeste landen hebben streefcijfers voor groene of duurzame overheidsopdrachten vastgesteld, hetzij in termen van algemeen inkoopbeleid, hetzij voor afzonderlijke groepen producten of diensten.

Een aantal landen en regio's heeft ook criteria voor groene of duurzame overheidsopdrachten ontwikkeld. In veel gevallen zijn deze vergelijkbaar met de EU-criteria voor groene overheidsopdrachten, maar aangepast aan de specifieke omstandigheden of prioriteiten van de betrokken overheden. De meeste criteria zijn gebaseerd op levenscyclusanalyses (voor zover beschikbaar), milieukeuren en de wetenschappelijke gegevens waarop milieukeuzes gebaseerd zijn¹¹.

Groene aanbestedingen in Ierland

In 2012 heeft Ierland een actieplan voor groene overheidsopdrachten *Green Tenders* vastgesteld met het oog op de vergroening van 50 % van alle overheidsopdrachten in acht groepen producten en diensten. In 2014 publiceerde het Ierse Agentschap voor milieubescherming een uitgebreide reeks criteria en richtsnoeren om de autoriteiten te helpen deze doelstelling te bereiken. De criteria zijn gebaseerd op de door de EU vastgestelde criteria, maar houden rekening met de specifieke aankooppatronen en de structuur van de markt in Ierland. De richtsnoeren hebben ook betrekking op de Europese en nationale milieuwetgeving.

¹⁰ http://ec.europa.eu/environment/gpp/action_plan_en.htm

¹¹ Zie Evans, Ewing, Mouat en Nuttall, *Assessment and Comparison of National Green and Sustainable Public Procurement Criteria and Underlying Schemes* (2010), te vinden op http://ec.europa.eu/environment/gpp/studies_en.htm

Ook aanbestedende diensten op lokaal, regionaal en nationaal niveau maken inmiddels gebruik van groene en duurzame aanbestedingen. In sommige gevallen hebben hun maatregelen als inspiratiebron voor de NAP's gefungeerd of navolging gevonden in andere lidstaten. Dit handboek bevat een groot aantal voorbeelden en worden steeds meer goede praktijken in de gehele EU toegepast. Een verzameling van ruim 100 voorbeelden vindt u op: http://ec.europa.eu/environment/gpp/case_en.htm.

Groene inkoop: de basis

Dit handboek legt uit hoe groen kopen in zijn werk gaat en bespreekt iedere fase van de aanbestedingsprocedure. De basisstappen worden hieronder vermeld met een verwijzing naar het hoofdstuk met meer informatie in het handboek.

Inleiding

- Maak u vertrouwd met **het toepassingsgebied en de potentiële voordelen van groene overheidsopdrachten** en ga na over welke hulpmiddelen u kunt beschikken

Hoofdstuk 1

- Geef het proces uw volle steun en verzeker u van politieke steun door **een beleid inzake groene overheidsopdrachten** te voeren met duidelijke **definities** en **doelstellingen** die bij uw organisatie passen
- Stel **prioriteiten** vast voor uw producten- en dienstengroepen door bestaande **criteria voor groene overheidsopdrachten, milieukeuren** en andere bronnen te raadplegen
- Zorg voor **informatie, opleiding, netwerken** en **toezicht** om te waarborgen dat u uw doelstellingen haalt

Hoofdstuk 2

- Ga na hoe groene eisen op de **aanbestedingsprocedure** voor goederen en diensten zullen beïnvloeden en hoe u de eisen overeenkomstig de **wettelijke verplichtingen** zult uitvoeren
- Vorm u een goed beeld van de op de markt beschikbare producten en diensten door **leveranciers bij het proces te betrekken** en maak **een businesscase** voor groene overheidsopdrachten op basis van **een berekening** van de **levenscycluskosten**

Hoofdstuk 3

- Bepaal bij aanbestedingen **het voorwerp** en de **technische specificaties** voor opdrachten op een wijze waarbij rekening wordt gehouden met de milieueffecten tijdens de gehele levenscyclus van de goederen, producten of werken die u wilt aankopen, en overweeg het gebruik van **keurmerken** om uw eisen vast te stellen

Hoofdstuk 4

- Pas zo nodig selectiecriteria toe die op **milieutechnische capaciteit** op **maatregelen voor milieubeheer en het beheer van de toeleveringsketen** gebaseerd zijn en **sluit inschrijvers uit die niet aan de geldende milieuwetgeving voldoen**

Hoofdstuk 5

- Stel **gunningscriteria** vast die inschrijvers aanmoedigen om nog hogere milieuprestaties te leveren dan die welke u hebt gespecificeerd en pas deze criteria op een transparante manier toe. Evalueer de **levenscycluskosten** bij het vergelijken van inschrijvingen en wijs **abnormaal lage inschrijvingen** af indien deze niet aan de milieuwetgeving voldoen

Hoofdstuk 6

- Stel **contractuitvoeringsclausules** vast die de door leveranciers of dienstverleners gedane verbintenissen beklemtonen, en zorg voor passende **verhaalmogelijkheden** wanneer zij in gebreke blijven. Zorg voor van **toezicht** op deze verbintenissen en zorg ervoor dat ook de **onderaannemers** de verbintenissen nakomen

Hoofdstuk 7

- Specificeer hoe van groene overheidsopdrachten kan worden gebruikgemaakt in sectoren met een grote impact zoals **gebouwen, levensmiddelen en cateringdiensten, voertuigen en energieverbruikende producten**

Hoofdstuk 1 – Groene overheidsopdrachten

Groene overheidsopdrachten vereisen enige planning: het is zaak het toepassingsgebied van groene overheidsopdrachten binnen uw organisatie vast te stellen, de prioriteiten en streefdoelen voor uw activiteiten te formuleren, passende opleidingen voor het personeel te organiseren en toezicht op de resultaten te houden. Al deze elementen kunnen deel uitmaken van een beleid inzake groene overheidsopdrachten en moeten worden ondersteund door de operationele procedures en de e-aanbestedingssystemen van uw organisatie.

De richtsnoeren in dit hoofdstuk zijn nuttig voor alle overheidsdiensten die van groene overheidsopdrachten wil gebruik maken. De meeste EU-landen hebben nationale actieplannen (NAP's) inzake groene overheidsopdrachten vastgesteld¹², die naar alle waarschijnlijkheid van invloed zullen zijn op de strategie die de diensten in die landen volgen, bijvoorbeeld wat betreft de streefdoelen, de prioritaire productgroepen en de eisen op het gebied van toezicht.

1.1 Beleid inzake groene overheidsopdrachten

Veel overheidsdiensten in Europa hebben ze een beleid inzake groene overheidsopdrachten ontwikkeld of zich ertoe verbinden groene overheidsopdrachten te integreren in andere beleidsgebieden. Groene overheidsopdrachten vereisen doeltreffende samenwerking tussen de verschillende afdelingen en medewerkers van een organisatie. Daarnaast wordt ondersteuning op hoog niveau gezien als een belangrijke factor voor het welslagen van groene overheidsopdrachten.

Voor optimale doeltreffendheid moet een dergelijk beleid:

- duidelijke streefdoelen, prioriteiten en tijdschema's omvatten (zie punt 1.2);
- het toepassingsgebied van het beleid aangeven (d.w.z. is het van toepassing op de gehele overheidsdienst of alleen op bepaalde afdelingen? Op welke groepen producten en diensten is het van toepassing?);
- verantwoordelijkheden voor de uitvoering van het beleid aanwijzen;
- een mechanisme voor een passend toezicht op de resultaten omvatten (zie punt 1.5).

Het beleid inzake groene overheidsopdrachten moet worden afgestemd op eventuele bestaande beleidsmaatregelen en strategieën inzake overheidsopdrachten en het duurzaam

---

¹² Nadere informatie over de NAP's is beschikbaar op http://ec.europa.eu/environment/gpp/action_plan_en.htm

functioneren van de organisatie. De input van interne gebruikers, leveranciers en management is normaal gezien noodzakelijk om ervoor te zorgen dat het beleid kan worden uitgevoerd. Het kan verstandig zijn extern advies in te winnen bij andere overheidsorganisaties die van groene overheidsopdrachten gebruikmaken, bij de in punt 1.7 beschreven netwerken.

Zodra het beleid is ontwikkeld, moet een operationeel uitvoeringsplan worden opgesteld, waarin specifieke taken, verantwoordelijkheden en een tijdschema zijn opgenomen. Vervolgens moet aan het beleid en het uitvoeringsplan een zo breed mogelijke bekendheid worden gegeven, in het bijzonder bij de medewerkers en de leveranciers die het meest bij de uitvoering van het beleid betrokken zijn.

1.1.1 Een werkgroep instellen

Groene overheidsopdrachten vergen de betrokkenheid en medewerking van verschillende afdelingen en medewerkers binnen een organisatie. Het zal waarschijnlijk nodig zijn het advies in te winnen van verantwoordelijken op het gebied van financiën, milieu en inkoop en van bepaalde gespecialiseerde afdelingen zoals bouw, energie of IT.

Bij vele overheden zijn de aankoopverantwoordelijkheden over verschillende afdelingen verspreid. Het instellen van een werkgroep met vertegenwoordigers van verschillende afdelingen kan organisatiebrede steun helpen waarborgen en ervoor zorgen dat bij de ontwikkeling van een beleid inzake groene overheidsopdrachten deze behoeften in overweging worden genomen, prioriteiten en streefdoelen worden vastgesteld en opleidingsbehoeften worden beoordeeld.

1.2 Prioriteiten en doelstellingen voor groene overheidsopdrachten vaststellen

Groene overheidsopdrachten moeten meestal stapsgewijze in bestaande inkooppraktijken worden geïntroduceerd. Zo kan de aandacht in het begin bijvoorbeeld op een klein aantal producten en diensten worden gefocust. Proefactiviteiten binnen specifieke afdelingen met de grootste bereidheid om deel te nemen, kunnen helpen het succes van het beleid te demonstreren en het beleid meer ingang te doen vinden.

De planning van duurzame aanbestedingsprocedures voor levensmiddelen in het Verenigd Koninkrijk

In 2014 heeft het Britse ministerie voor Milieu, Voeding en Plattelandszaken (Defra) een kader voor duurzame aanbestedingsprocedures voor levensmiddelen ontwikkeld (*A Plan for Public Procurement*¹³). Het plan, kreeg de steun van de Britse premier en bevat een specifieke visie, doelstellingen voor duurzame aanbestedingsprocedures onder meer voor levensmiddelen. Zo worden de leveranciers gestimuleerd duurzame levensmiddelen te produceren en te leveren. Als onderdeel van dit beleid wordt de prijs-kwaliteitsverhouding beoordeeld aan de hand van een gewogen scorelijst, waarbij rekening wordt gehouden met het gebruik van hulpbronnen als energie, water en afval, milieueffecten, verscheidenheid en seizoensgebondenheid, dierenwelzijn alsook eerlijke en ethische handel.

¹³ Raadpleeg voor meer informatie

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/332756/food-plan-july-2014.pdf

1.2.1 Prioriteiten stellen

Om te bepalen welke producten, diensten en werkzaamheden prioriteit moeten krijgen, moet in eerste instantie met drie belangrijke factoren rekening worden gehouden¹⁴:

- **Milieu-effect** – selecteer producten (bijvoorbeeld bedrijfsvoertuigen) of diensten (bijvoorbeeld schoonmaakdiensten) die gedurende hun gehele levenscyclus een groot effect op het milieu hebben.
- **Impact op de begroting** – verleen prioriteit aan gebieden waaraan veel geld wordt besteed.
- **Potentieel om de markt te beïnvloeden** – verleen prioriteit aan gebieden met het grootste potentieel om de markt te beïnvloeden. Dit potentieel kan worden gevormd door de grootte of zichtbaarheid van het contract of door de waarde die leveranciers hechten aan het hebben van klanten binnen de overheidssector.

Een aantal andere factoren moet vervolgens ook in overweging worden genomen voor uw definitieve selectie van sectoren:

- **Politieke prioriteiten.** Zijn er bepaalde lokale prioriteiten op milieugebied, zoals de stedelijke luchtkwaliteit, energie-/waterverbruik, afvalbeheer of aanpassing aan klimaatverandering waarop u kunt aansluiten?
- **Beschikbaarheid van milieuvriendelijke alternatieven op de markt.** Marktanalyse kan nuttig zijn om te bepalen of er passende alternatieven beschikbaar zijn die een verminderd milieueffect bieden. Ga na of er relevante milieukeuren en -certificaten zijn.
- **Kostenoverwegingen.** Zijn groenere alternatieven kostenneutraal of zijn ze van invloed op uw begroting? Voor de beoordeling van de "kosten" moeten alle kosten tijdens de gehele levenscyclus in aanmerking worden genomen: aankoopprijs, verbruikskosten (bijvoorbeeld energie- en waterverbruik, onderhoud) en kosten voor afvalverwijdering (zie punt 5.3). In bepaalde gevallen zijn er mogelijk subsidies beschikbaar ten behoeve van investeringen in groenere opties, dus het kan de moeite lonen om te kijken of er programma's op dat gebied zijn.
- **Beschikbaarheid van criteria.** Voor veel producten- en dienstengroepen zijn groene aankoopcriteria ontwikkeld die rechtstreeks in uw aanbestedingsstukken kunnen worden ingevoegd, zodat u geen langdurig onderzoek naar milieuprestaties hoeft te doen en geen marktanalyses hoeft uit te voeren. De EU-criteria voor groene overheidsopdrachten bestrijken 21 groepen producten en diensten en zijn beschikbaar in zowel kern- als uitgebreide versies (zie punt 1.4.1). In veel EU-landen zijn ook nationale of regionale criteria beschikbaar.

---

¹⁴ Met deze factoren werd rekening gehouden door de Europese Commissie en de meeste EU-lidstaten bij het selecteren van producten- en dienstengroepen voor de ontwikkeling van criteria voor groene overheidsopdrachten.

• **Zichtbaarheid.** Hoe zichtbaar zijn uw activiteiten op het gebied van groene overheidsopdrachten voor het publiek, de markt, andere aanbestedende diensten en uw eigen personeel? Zijn zij zich ervan bewust dat u een inspanning doet om de milieuprestaties te verbeteren? Belangrijke veranderingen (bijvoorbeeld de aankoop van een nieuw type auto door een overheidsdienst of de overschakeling naar biologische levensmiddelen in de kantine) kunnen de aandacht vestigen op uw beleid inzake groene overheidsopdrachten en het imago van uw organisatie verbeteren.

• **Praktische overwegingen.** Zijn er eventueel belangrijke contracten die verlengd moeten worden of gelden er langlopende contracten voor bepaalde producten-/dienstengroepen? Hoeveel tijd en financiële middelen zijn voor de invoering beschikbaar? Zijn er eventueel bepaalde producten-/dienstengroepen waarvoor reeds milieuexpertise aanwezig is?

1.2.2 Streefcijfers voor groene overheidsopdrachten vaststellen

Duidelijke streefcijfers zijn essentieel om de voortgang te evalueren en uw bedoelingen binnen de organisatie en aan het grote publiek bekend te maken.

Streefcijfers kunnen zijn:

- Algemene inkoopstreefcijfers – bijvoorbeeld 80 % van de opdrachten (op basis van waarde en op basis van het aantal aanbestedingen) moet in 2018 criteria voor groene overheidsopdrachten bevatten. De streefcijfers voor nationale, regionale of lokale niveaus kunnen variëren.

- Product-/dienstspecifieke streefcijfers – bijvoorbeeld in 2017 moet 60 % van de in schoolkantines geserveerde maaltijden biologisch zijn of in 2018 moet bij alle schoonmaakdiensten gebruik worden gemaakt van producten die voldoen aan de milieunormen van de EU-milieukeur.

- Operationele streefcijfers – bijvoorbeeld alle inkoopmedewerkers krijgen vóór 2017 een opleiding op het gebied van groene overheidsopdrachten of richtsnoeren voor groene overheidsopdrachten zullen voor alle medewerkers beschikbaar zijn op het intranet van de overheidsdienst.

Bij het beoordelen van de streefcijfers is een duidelijke, operationele definitie van het begrip "groene aankoop" van groot belang. Aanbestedingen worden vaak als groen beschouwd indien ze de nationale of EU-criteria voor groene overheidsopdrachten omvatten.

Vlaamse regering richt zich op duurzame aanbesteding

De Vlaamse regering in België wil dat 100 % van de overheidsaankopen in 2020 voldoet aan de vastgestelde criteria voor duurzame aanbestedingen. De stappen die nodig zijn om deze doelstelling te bereiken, zijn of worden uitgewerkt in een reeks actieplannen die de jaren 2009-2011, 2012-2014, 2015-2017 en 2018-2020 beslaan. Ieder actieplan bevat richtsnoeren, criteria en toezichtsmechanismen om te waarborgen dat alle overheidsinstanties deze doelstelling kunnen halen.

1.3 Opleiding en advies

Voor succesvolle groene overheidsopdrachten is personeel nodig dat beschikt over praktische vaardigheden, kennis en toegang tot informatie. Het kan bijvoorbeeld nodig zijn voor opleiding en advies te zorgen over:

- de manier waarop milieuoverwegingen geïntegreerd kunnen worden in de aanbestedingsprocedures (zie de hoofdstukken 2–7);
- waar men voor hulp terecht kan om milieucriteria te ontwikkelen (zie punt 1.4 en hoofdstuk 3);
- de manier waarop de milieuclaims van inschrijvers beoordeeld en geverifieerd moeten worden (zie de punten 3.6 en 5.2);
- de manier waarop levenscycluskosten geëvalueerd moeten worden (zie punt 5.3).

Dit handboek biedt een inleiding op deze onderwerpen en vermeldt bronnen voor nadere informatie en advies, indien beschikbaar. Het vormt echter geen alternatief voor een grondige opleiding op het gebied van groene overheidsopdrachten.

Enkele EU-lidstaten en -regio's voorzien in opleidingen over groene overheidsopdrachten, hetzij in de vorm van afzonderlijke opleidingsmodules, hetzij als onderdeel van een meer algemene opleiding op het gebied van overheidsopdrachten.

Opleiding inzake groene overheidsopdrachten in Sardinië, Italië
GPP Ecosportelli, onderdeel van het regionale netwerk voor groene overheidsopdrachten op Sardinië, helpt provinciale overheden, gemeenten, andere overheidsorganen en lokale bedrijven bij de uitvoering van groene en duurzame aanbestedingsprocedures. De activiteiten omvatten "technische laboratoria", oftewel opleidingsworkshops die in alle regio's worden georganiseerd om de deelnemers te helpen bij het opzetten en uitvoeren van concrete acties, onder meer op het gebied van groene aanbestedingsprocedures, beleidsmaatregelen, strategieën of gedrag. De opleiding heeft onder aanbesteders geleid tot een hoge mate van betrokkenheid bij groene overheidsopdrachten, ook in de kleinere gemeenten. Uit onderzoek blijkt ook dat het aantal inschrijvingen van lokale bedrijven in het kader van groene aanbestedingen is gegroeid.

Enkele overheidsdiensten hebben ook richtsnoeren opgesteld voor groene overheidsopdrachten. Deze richtsnoeren omvatten bijvoorbeeld specifieke criteria voor groene overheidsopdrachten, die op bepaalde groepen producten en diensten moeten worden toegepast.

Handleidingen en hulpmiddelen zijn vaak op nationaal niveau beschikbaar op websites over groene overheidsopdrachten en in enkele gevallen zijn er ook nationale helpdesks voor groene overheidsopdrachten. Er is tevens een Europese helpdesk, waarmee contact kan worden opgenomen via de gegevens op de website voor groene overheidsopdrachten van de EU <http://ec.europa.eu/environment/gpp/helpdesk.htm>.

1.4 Bronnen van criteria voor groene overheidsopdrachten

De term "criteria voor groene overheidsopdrachten" betreft niet alleen selectie- en gunningscriteria, maar ook specificaties en contractuitvoeringsclausules die kunnen helpen uw opdracht groener te maken. Het identificeren van bronnen van criteria voor groene overheidsopdrachten is een belangrijke stap voor wie groene overheidsopdrachten wil uitschrijven.

1.4.1 EU-criteria voor groene overheidsopdrachten

Zoals in de inleiding is vermeld, heeft de EU voor een aantal groepen producten en diensten criteria voor groene overheidsopdrachten ontwikkeld, die op regelmatige basis herzien en geactualiseerd worden. De criteria kunnen rechtstreeks in aanbestedingsstukken worden opgenomen en bevatten informatie over verificatiemethoden. Het merendeel van de criteria is beschikbaar in alle officiële talen van de EU.

Momenteel zijn voor de volgende groepen producten en diensten EU-criteria voorhanden:¹⁵

- schoonmaakproducten en -diensten,
- kopieerpapier en grafisch papier,
- warmtekrachtkoppeling (wkk),
- kantoorgebouwen,
- elektrische en elektronische apparatuur in de gezondheidszorg,
- elektriciteit,
- levensmiddelen en cateringdiensten,
- meubelen,

Expertisecentrum voor duurzame overheidsopdrachten en innovatiegerichte aanbestedingen in Nederland

PIANOO, het Nederlands Expertisecentrum Aanbesteden, werkt voor en samen met een netwerk van ca. 3 500 professionele inkopers bij de overheid. Alle Nederlandse professionele inkopers die bij de overheid werkzaam zijn, kunnen bij het expertisecentrum terecht voor informatie en instrumenten op het gebied van duurzame en innovatiegerichte overheidsopdrachten. PIANOO verschaft hulpmiddelen en naslagmateriaal, waaronder een vertrouwelijk discussieplatform, toegang tot leermiddelen en beste praktijken, uitvoeringsadviezen, werkgroepen en een PIANOO-leergang Aanbestedingsrecht. PIANOO heeft zich tot taak gesteld het inkopen en aanbesteden bij de Nederlandse overheid te professionaliseren, de duurzaamheid van overheidsopdrachten te verbeteren en de omgang met de markt te vereenvoudigen.

¹⁵ Raadpleeg de website voor groene overheidsopdrachten voor een bijgewerkte lijst van de criteria: http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

- producten en diensten voor tuinieren,
- beeldvormingsapparatuur,
- binnenverlichting,
- IT-apparatuur voor kantoren,
- ontwerp, aanleg en onderhoud van wegen,
- sanitaire kranen,
- straatverlichting en verkeerssignalen,
- textiel,
- toiletten en urinoirs,
- vervoer,
- wandpanelen,
- afvalwaterinfrastructuur,
- verwarmingstoestellen op basis van water.

De criteria voor groene overheidsopdrachten zijn gebaseerd op gegevens van uiteenlopende bronnen en voor elke groep producten wordt een technisch achtergrondverslag opgesteld om te bepalen met welke factoren rekening moet worden gehouden. Er wordt gebruikgemaakt van wetenschappelijke informatie en gegevens, de levenscyclus van de producten worden in aanmerking genomen en de standpunten van tal van belanghebbenden worden ingenomen. Sinds 2011 wordt de ontwikkeling van criteria geleid door het Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek van de Commissie te Sevilla, in Spanje¹⁶.

De EU-criteria voor groene overheidsopdrachten omvatten twee "niveaus" voor iedere sector:

- de **kerncriteria** zijn zo opgesteld dat ze een gemakkelijke toepassing van groene overheidsopdrachten mogelijk maken, spitsen zich toe op een of meer van de belangrijkste aspecten van de milieuprestaties van een product of dienst, en beogen de administratiekosten voor de bedrijven tot een minimum te beperken;
- de **uitgebreide criteria** houden rekening met meer aspecten of hogere niveaus van milieuprestaties en kunnen worden gebruikt door overheidsdiensten die een stapje verder willen gaan in hun ondersteuning van de doelstellingen op het gebied van milieu en innovatie.

Alle EU-criteria voor groene overheidsopdrachten kunnen, samen met de technische achtergrondrapporten, van de website voor groene overheidsopdrachten <http://ec.europa.eu/environment/gpp> worden gedownload. De helpdesk voor groene overheidsopdrachten biedt hulp bij de interpretatie en toepassing van de criteria.

1.4.2 Overige bronnen van criteria

Behalve de EU-criteria voor groene overheidsopdrachten hebben ook enkele internationale, nationale en regionale instanties criteria ontwikkeld voor tal van groepen producten en diensten. De toepassing van deze criteria varieert maar is vaak vergelijkbaar met de wijze

---

¹⁶ Nadere bijzonderheden over de criteria die momenteel worden uitgewerkt vindt u op http://susproc.jrc.ec.europa.eu/product_bureau/projects.html

waarop de EU-criteria worden toegepast. Links naar enkele van de belangrijkste reeksen criteria vindt u op de EU-website voor groene overheidsopdrachten.

1.4.3 Keurmerken

Tal van milieukeuren hebben tot doel inkopers te helpen duurzame producten of diensten te herkennen. De vanuit het oogpunt van groene overheidsopdrachten waardevolste keurmerken zijn gebaseerd op objectieve en transparante criteria en worden toegekend door een onafhankelijke derde partij. Deze keurmerken kunnen een bijzondere rol vervullen bij het opstellen van technische specificaties en gunningscriteria, en bij het verifiëren van de naleving. De specifieke regels voor het gebruik van keurmerken bij overheidsopdrachten worden behandeld in de desbetreffende hoofdstukken van dit handboek¹⁷.

De verschillende typen milieukeuren worden hieronder toegelicht:

Keurmerken die op meerdere criteria berusten

- Deze vormen het meest voorkomende type milieukeur en worden ook het meest gebruikt in groene overheidsopdrachten. Keurmerken die op meerdere criteria berusten zijn gebaseerd op wetenschappelijke informatie over de milieueffecten van een product of dienst gedurende de gehele levenscyclus ervan, van de ontginning van de grondstoffen, de productie, de distributie en de gebruiksfase tot de uiteindelijke verwijdering als afval. Hierbij wordt een aantal criteria toegepast die de norm vormen voor het keurmerk in kwestie. Er zijn verschillende reeksen criteria vastgesteld voor iedere groep producten of diensten waarop het keurmerk betrekking heeft. Voorbeelden van dit type keurmerk zijn onder meer de **EU-milieukeur** (bloem),¹⁸ de **Nordic Swan**¹⁹ en de **Blue Angel**²⁰.

De EU-milieukeur

De EU-milieukeur werd in 1992 ingesteld om bedrijven aan te moedigen producten en diensten op de markt te brengen die minder belastend voor het milieu zijn. Producten en diensten waaraan de EU-milieukeur is toegekend, mogen het bloemenlogo dragen, waardoor klanten (met inbegrip van overheids- en particuliere inkopers) ze gemakkelijk kunnen herkennen. Op dit moment geldt de EU-milieukeur voor 34 producten en diensten, waaronder papier, textiel, schoonmaakproducten, smeermiddelen, apparaten, huis- en tuinproducten en toeristische accommodatie.

Er worden doorlopend producten- en dienstengroepen toegevoegd.

Keurmerken met betrekking tot één aspect - Deze zijn gebaseerd op een of meer goedkeurings-/afkeuringscriteria met betrekking tot een specifiek aspect, bijvoorbeeld energie-efficiëntie. Als een product aan deze criteria voldoet, mag het het keurmerk voeren. Voorbeelden van dit type keurmerk zijn het **EU-keurmerk voor biologische productie** of het **Energy Star**-keurmerk voor kantoorapparatuur.

Sectorspecifieke keurmerken – Sectorspecifieke keurmerken zijn onder meer certificeringsprogramma's voor bosbouw die worden beheerd door organisaties zoals de **FSC**

¹⁷ Zie de punten 3.5 en 5.2.3.

¹⁸ Bezoek <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel> voor meer informatie.

¹⁹ Bezoek <http://www.svanen.se/en> voor meer informatie.

²⁰ Bezoek <http://www.blauer-engel.de/en> voor meer informatie.

(Forest Stewardship Council)²¹ of het **PEFC** (Programme for the Endorsement of Forest Certification)²².

Keurmerken op basis van een indeling van producten – Deze keurmerken zijn niet gebaseerd op de naleving van goedkeurings-/afkeuringscriteria maar op een indeling van producten of diensten op grond van hun milieuprestaties. Een voorbeeld hiervan is het **EU-energie-etiket**, waarmee energiegerelateerde producten in categorieën worden ingedeeld op grond van hun energie-efficiëntie²³.

De criteria die aan elk van bovenstaande keurmerken ten grondslag liggen, zijn openbaar. Zoals in punt 3.5 wordt aangegeven, wordt in de richtlijnen inzake overheidsopdrachten onderscheid gemaakt tussen keurmerken waarbij alle criteria verband houden met het voorwerp van het contract, en die welke ruimere criteria omvatten, bijvoorbeeld ten aanzien van algemene beheerpraktijken.

1.5 Gebruik van e-aanbestedingssystemen

De richtlijnen van 2014 voorzien in een omschakeling op volledig elektronische inschrijvingen tegen 2018 (2017 in het geval van aankoopcentrales).²⁴ Het gebruik van e-aanbestedingssystemen is in de meeste lidstaten in een vergevorderd stadium en deze systemen kunnen een waardevol instrument zijn ter ondersteuning van groene overheidsopdrachten. Zo stellen e-aanbestedingssystemen u in staat het gebruik van criteria voor groene overheidsopdrachten te traceren en na te gaan of leveranciers de nodige informatie hebben verstrekt om aan te tonen dat zij aan de criteria voldoen. Op die manier kan eenvoudiger worden bevestigd dat het beleid inzake groene overheidsopdrachten doeltreffend is en de verkregen informatie eenvoudiger in uw toezicht- en evaluatieactiviteiten worden opgenomen, zoals verderop wordt beschreven.

Bij het kiezen van een e-aanbestedingssysteem of de aanpassing ervan ten behoeve van groene overheidsopdrachten, kan het handig zijn stil te staan bij de volgende elementen:

- Kunnen de contracten met criteria voor groene overheidsopdrachten duidelijk worden gemarkeerd en getraceerd?
- Kunnen in het systeem bronnen van criteria voor groene overheidsopdrachten worden geïntegreerd (bijvoorbeeld uit een databank of voor een keurmerk), zodat deze gemakkelijk in contracten kunnen worden opgenomen?
- Vereenvoudigt het systeem het berekenen van de levenscycluskosten, bijvoorbeeld met een ingebouwd hulpmiddel?

---

²¹ Bezoek <http://www.fsc.org> voor meer informatie.

²² Bezoek <http://www.pefc.org> voor meer informatie.

²³ Bezoek http://ec.europa.eu/energy/efficiency/labelling/energy_labelling_en.htm voor meer informatie. In juli 2015 stelde de Commissie voor de energie-efficiëntie-etikettering aan te passen en opnieuw een schaal van A tot en met G in te voeren, waarbij A de meest efficiënte en G de minst efficiënte producten of diensten aanduidt. Dit voorstel is opgenomen in **COM(2015) 341 final**.

²⁴ Artikel 22 en artikel 90, lid 2, van Richtlijn 2014/24/EU.

- Kunnen nieuwe leveranciers dankzij het systeem gemakkelijk achterhalen wat uw eisen voor groene overheidsopdrachten zijn?

Aanbestedingsprocedures worden beïnvloed door de elektronische systemen en daarom mag niet over het hoofd worden gezien dat deze systemen groene overheidsopdrachten kunnen vereenvoudigen.

1.6 Toezicht op en evaluatie van groene overheidsopdrachten

Om de geboekte vooruitgang te beoordelen, moet er voor een doeltreffend toezichtstelsel worden gezorgd. Dit systeem dient te registreren welke aanbestedingen en/of gegunde opdrachten criteria voor groene overheidsopdrachten bevatten. Idealiter omvat uw toezichtstelsel ook informatie over de milieueffecten van aankoopbeslissingen.

Enkele EU-lidstaten hebben inmiddels systemen opgezet, of zijn daarmee bezig, om toezicht te houden op groene overheidsopdrachten op nationaal niveau, met eventueel specifieke procedures voor het verzamelen van informatie.

Naast een kwantitatief toezicht op de geboekte vooruitgang verdient het ook aanbeveling om op regelmatige basis een kwalitatieve evaluatie van de activiteiten uit te voeren (met bijzondere aandacht voor obstakels, corrigerende acties en verdere noodzakelijke verbeteringen) samen met een beoordeling van toekomstige streefdoelen.

Barcelona: de rol van toezicht in de ontwikkeling van groene overheidsopdrachten

De afgelopen 15 jaar heeft Barcelona zwaar ingezet op groene overheidsopdrachten en daarbij in samenspraak met de belanghebbenden nieuwe regels voor de opname van duurzaamheidscriteria in overheidsopdrachten uitgewerkt. Dit was het gevolg van de goedkeuring van een nieuw gemeentelijk besluit over verantwoorde overheidsopdrachten in 2013. Voortaan moeten alle aanbestedende diensten groene eisen opnemen in overheidsopdrachten voor voertuigen, elektriciteit, levensmiddelen en cateringdiensten, bouwwerken, hout en een reeks andere categorieën overheidsopdrachten met hoge prioriteit. Daarnaast zijn de toezichtsystemen in veel van deze gebieden met hoge prioriteit geactualiseerd en wordt er momenteel een automatisch traceersysteem ontwikkeld.

1.7 Netwerken

Alle overheidsdiensten worden met een aantal problemen i.v.m. groene overheidsopdrachten geconfronteerd en er valt veel te winnen door deel te nemen aan netwerk- en samenwerkingsactiviteiten met andere overheden. Zo kan het delen van informatie over milieucriteria bij aanbestedingen of de beschikbaarheid van groene producten tijd en inspanningen besparen.

Op nationaal en regionaal niveau zijn inmiddels netwerken opgezet rond groene en duurzame aanbestedingen. Het partnerschap voor groene overheidsopdrachten (www.groenneindkoeb.dk) in Denemarken stelt aanbesteders bijvoorbeeld in staat expertise uit te wisselen (zie het kader), net als een Frans regionaal netwerk (<http://www.reseaugrandouest.fr>) en een aantal regionale netwerken in Italië. Op Europees

niveau beoogt de Procura+-campagne ervaringen met groene overheidsopdrachten grensoverschrijdend uit te wisselen en individuele deelnemers op het punt van groene overheidsopdrachten te ondersteunen (<http://www.procuraplus.org>).

Nadere informatie over nationale en internationale netwerken voor groene en duurzame overheidsopdrachten vindt u op de website voor groene overheidsopdrachten.

Anderen inspireren om groene overheidsopdrachten in te voeren – de effecten in Denemarken

Het Deense partnerschap voor groene overheidsopdrachten is een verbond van overheidsorganen die verantwoordelijk zijn voor naar schatting 13 % van de jaarlijkse uitgaven voor overheidsopdrachten in Denemarken. Alle leden van het partnerschap brengen jaarlijks verslag uit over hun prestaties ten aanzien van de doelstellingen van het partnerschap. Vier van de partners voeren jaarlijks een casestudy uit, waarin de energie- en milieueffecten van een specifieke groene overheidsopdracht worden beschreven, alsook de financiële besparingen. De onderzochte gevallen dienen als inspiratiebron voor anderen die hun aanbestedingsprocedures op een groene leest willen schoeien.

Hoofdstuk 2 – De aanbestedingsprocedure

Samenvatting

- Overheidsopdrachten zijn onderworpen aan de algemene beginselen van het EU-Verdrag en aan de in de richtlijnen neergelegde regels. Beide rechtsbronnen zijn voor groene overheidsopdrachten van belang;
- De voorbereidingsfase is essentieel. Grondige analyse en planning vóór het starten van een aanbestedingsprocedure zijn van cruciaal belang om te garanderen dat de milieudoelstellingen gehaald worden. Op die manier kan er tevens voor worden gezorgd dat de procedures efficiënt worden uitgevoerd en dat de beste prijs-kwaliteitsverhouding wordt verkregen over de gehele levenscyclus;
- Voor groene overheidsopdrachten kunnen verschillende procedures worden gebruikt, afhankelijk van het voorwerp van uw contract en de informatie die in de fase voorafgaand aan de aankoop is verzameld. Procedures als de mededingingsprocedure met onderhandeling en de concurrentiegerichte dialoog kunnen geschikt zijn wanneer u een oplossing aan uw specifieke behoeften wilt kunnen aanpassen;
- Zo kunnen levenscycluskostenberekening, gezamenlijke aanbesteding, raamovereenkomsten of opdrachten op basis van energieprestaties helpen om kostenbesparingen door groene overheidsopdrachten aan te tonen en om investeringsbelemmeringen terug te dringen.

2.1 Inleiding

Voor succesvolle groene overheidsopdrachten is het van essentieel belang te weten hoe u de procedures voor overheidsopdrachten optimaal moet benutten. Een onzorgvuldig beleid inzake groene overheidsopdrachten kan falen bij gebrek aan kennis over de procedures, de criteria en de methoden om milieuelaims te beoordelen en te verifiëren.

2.2 Grondbeginselen van overheidsopdrachten

Bij overheidsopdrachten gaat het erom vraag en aanbod op elkaar af te stemmen om de goederen, diensten en werken te leveren waarin de overheid moet voorzien. Het staat buiten kijf dat de prijs-kwaliteitsverhouding daarbij een belangrijke rol speelt, net als de noodzaak te zorgen voor voldoende concurrentie en het Europese en nationale rechtskader na te leven. Groene overheidsopdrachten kunnen worden gecombineerd met deze doelstellingen en zullen daar in veel gevallen een positieve bijdrage aan leveren, bijvoorbeeld door de levenscycluskosten te verminderen of door leveranciers aan te moedigen hun producten- of dienstenaanbod te actualiseren.

Prijs-kwaliteitsverhouding

Aanbestedende diensten moeten streven naar de beste prijs-kwaliteitsverhouding bij alles wat ze met geld van de belastingbetaler aankopen. Daarbij is de economisch meest voordelige offerte niet noodzakelijkerwijs de goedkoopste offerte. Waar het om gaat, is op de meest kostenefficiënte wijze aan uw vereisten te voldoen, met inbegrip van de milieueisen. Bij de beste prijs-kwaliteitsverhouding worden niet alleen de kosten van goederen en diensten gemeten, maar wordt ook rekening gehouden met factoren als kwaliteit, efficiëntie, doeltreffendheid en doelmatigheid. Milieubescherming kan een van deze factoren zijn en evenzeer in overweging worden genomen als andere factoren bij de gunning van de opdracht.

Eerlijkheid

- Eerlijk handelen betekent het toepassen van de beginselen van de eengemaakte markt, die de basis vormen van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten en de op deze richtlijnen gebaseerde nationale wetgeving. De belangrijkste beginselen zijn:

- **Non-discriminatie** - aanbestedende overheidsdiensten moeten waarborgen dat ondernemers uit alle EU-lidstaten en uit landen met gelijkwaardige rechten gelijke toegang hebben tot de opdracht²⁵;
- **Gelijke behandeling** - vergelijkbare situaties mogen niet verschillend worden behandeld en verschillende situaties mogen niet op dezelfde manier worden behandeld, tenzij een dergelijke behandeling objectief gezien gerechtvaardigd is. Zo moeten voor alle inschrijvers dezelfde termijnen worden toegepast en moet aan iedere inschrijver dezelfde informatie worden verstrekt, maar moeten milieuvriendelijkere inschrijvingen op basis van een milieugerelateerd gunningscriterium hoger worden ingeschaald;
- **Transparantie** - oproepen tot het indienen van voorstellen moeten op grote schaal aangekondigd worden om mededinging te waarborgen. Ook het besluitvormingsproces voor aanbestedingen moet transparant zijn, teneinde eventuele risico's van bevoordeling of willekeur vanwege de aanbestedende dienst bij voorbaat uit te sluiten. Aanbestedende diensten hebben de plicht om niet-succesvolle inschrijvers op de hoogte te brengen van de redenen voor de afwijzing van hun inschrijvingen²⁶;
- **Evenredigheid** - dit wil zeggen dat maatregelen die in het kader van een aanbestedingsprocedure worden getroffen, passend moeten zijn voor de na te streven doelstellingen en niet verder mogen gaan dan wat nodig is om de doelstellingen te bereiken.

2.3 De procedure kiezen

De voorbereidingsfase van iedere aanbestedingsprocedure is van cruciaal belang. Bij het kiezen van een procedure dient u na te gaan in welke fasen u milieucriteria of -overwegingen kunt toepassen.

---

²⁵ Met inbegrip van ondernemers uit landen die partij zijn bij de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten van de WTO. Een lijst van deze landen vindt u op http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/memobs_e.htm

²⁶ Artikel 55, lid 2, van Richtlijn 2014/24/EU.

Voorbeelden:

- Bij een **openbare procedure** mag iedere ondernemer een inschrijving indienen. Alle inschrijvers die voldoen aan de nodige voorwaarden kunnen hun inschrijving ter beoordeling voorleggen. Zo kunt u kiezen uit een maximaal aantal potentieel milieuvriendelijke oplossingen, maar kunt u geen selectie maken op basis van bijvoorbeeld de milieutechnische capaciteiten van de inschrijvers;

- Bij een **niet-openbare procedure** kunt u de milieutechnische capaciteiten in een vroegere fase beoordelen en tevens het aantal potentiële contractanten beperken. Een minimaal aantal van vijf ondernemingen moet worden uitgenodigd, voor zover er genoeg geschikte gegadigden zijn²⁷. Dankzij deze gefaseerde procedure kunt u het passende niveau van milieuprestaties vaststellen dat als doelstelling in uw specificaties, gunningscriteria en contractuitvoeringsclausules moet worden opgenomen. Doordat het aantal deelnemers echter wordt beperkt, is het mogelijk dat u inschrijvingen met hoge milieuprestaties misloopt;

Concurrentiegerichte dialoog in verband met een elektrische veerboot in Noorwegen

De Noorse Dienst openbare wegen wilde een nieuwe veerboot aanschaffen. Deze moest 15 tot 20 % zuiniger met energie omspringen dan de veerboot die tot dan toe in bedrijf was. De procedure was verdeeld in twee fasen. Daarbij ging de dienst een concurrentiegerichte dialoog aan om innovatieve oplossingen voor energie-efficiënte veerboten in kaart te brengen. Een adviesgroep werd opgericht en er werden aanbestedingsstukken en evaluatiecriteria opgesteld. Voor de aanbesteding was geen specifieke technologie vereist.

De winnende inschrijving, het resultaat van een partnerschap met veerdienstexploitanten, ingenieursbureaus en scheepswerven, betrof een elektrisch aangedreven veerboot. De nieuwe veerboot werd in 2015 in gebruik genomen en zorgde voor een vermindering van de brandstofkosten met 70 % en een vermindering van de jaarlijkse CO₂-emissies met 89 %.

---

²⁷ Artikel 65, lid 2, Richtlijn 2014/24/EU.

• **De mededingingsprocedure met onderhandeling en de concurrentiegerichte dialoog** kunnen door overheidsdiensten worden gebruikt voor aankopen die aanpassingen, design of innovatie vereisen, maar kunnen ook in bepaalde andere omstandigheden worden gebruikt²⁸. Deze procedures bieden mogelijk voordelen bij groene overheidsopdrachten, aangezien zij op bepaalde punten de flexibiliteit bieden waaraan het bij de openbare en niet-openbare procedures ontbreekt. Bovendien kunnen ze leiden tot een beter begrip en een betere controle van de impact van milieueisen op de kosten. Beide procedures vergen echter enige mate van vaardigheid en ervaring op het gebied van overleg met leveranciers om tot de beste resultaten te komen.

Als een aanbestedende dienst goederen of diensten wenst aan te schaffen die momenteel niet op de markt verkrijgbaar zijn, kan hij met een of meer partners een **innovatiepartnerschap** aangaan. Dit maakt het mogelijk aan onderzoek en ontwikkeling (O&O) te doen, proefprojecten uit te voeren en vervolgens een nieuw product of een nieuwe dienst aan te kopen door een gestructureerd partnerschap²⁹ aan te gaan. Dat kan met name uitkomst bieden wanneer de huidige stand van de techniek in een bepaalde sector niet ver genoeg is gevorderd om te voldoen aan de door de overheid vastgestelde uitdagingen op milieugebied (bijvoorbeeld de aanpassing aan de klimaatverandering of het beheer van natuurlijke hulpbronnen).

Elk van de bovenstaande procedures heeft een aantal fasen waarin groene overwegingen toegepast kunnen worden:

- voorwerp en technische specificaties,
- selectie- en uitsluitingscriteria (bijvoorbeeld naleving van milieuwetgeving, technische en beroepsbekwaamheid),
- gunningscriteria,
- contractuitvoeringsclausules.

Dialogo met leveranciers van meubelen in Baskenland

In 2006 ging IHOBE (de Baskische Dienst voor milieubeheer) een open dialoog aan met een groep leveranciers van meubelen om hen te helpen bij het opstellen van milieucriteria en de markt voor te bereiden op een aanstaande inschrijvingsprocedure. IHOBE organiseert nu geregeld seminars voor leveranciers, waarbij de milieucriteria die bij toekomstige aanbestedingen zullen worden toegepast worden voorgesteld en besproken met belangstellende leveranciers.

In de rest van dit handboek is aan iedere fase een hoofdstuk gewijd, met een beschrijving van de manieren waarop met het milieu rekening kan worden gehouden en met praktische voorbeelden en aanbevelingen.

²⁸ Zie voor de voorwaarden waaronder deze procedures gebruikt mogen worden artikel 26, lid 4, van Richtlijn 2014/24/EU. Aanbestedende diensten in de zin van Richtlijn 2014/25/EU mogen de mededingingsprocedure met onderhandeling of de concurrentiegerichte dialoog algemeen gebruiken.

²⁹ De procedure voor het aangaan van een innovatiepartnerschap is neergelegd in artikel 31 van Richtlijn 2014/24/EU. Als u alleen O&O-diensten aankoopt, komt u mogelijk voor vrijstelling van de richtlijnen in aanmerking en kunt u de zogeheten benadering van precommerciële inkoop toepassen. Deze wordt beschreven in COM(2007) 799 *Precommerciële inkoop: aansturen van innovatie voor het waarborgen van duurzame hoogkwalitatieve overheidsdiensten in Europa*.

2.4 Overleg met de markt

Wanneer u moet besluiten over de te gebruiken procedure en over hoe milieucriteria het best kunnen worden opgenomen in de bovenstaande fasen, is het nuttig om enige kennis van de markt te hebben, bijvoorbeeld over de beschikbaarheid, kosten en mogelijke praktische consequenties van groenere alternatieven.

Een eenvoudig onlinemarktonderzoek kan helpen om enige basisinformatie te verkrijgen. Voor een meer gedetailleerd beeld van de markt kunt u ook in dialoog gaan met potentiële leveranciers alvorens de aanbestedingsprocedure te starten. Dit kan met name nuttig zijn als u ambitieuze milieudoelstellingen nastreeft of innovatieve oplossingen overweegt die relatief nieuw voor de markt zijn.

De richtlijnen inzake overheidsopdrachten staan voorafgaande marktconsultaties met leveranciers uitdrukkelijk toe om advies in te winnen, dat gebruikt kan worden bij de voorbereiding van de procedure³⁰. Een dergelijk proces moet op een transparante en niet-discriminerende wijze worden uitgevoerd.

De resultaten van de raadpleging mogen niet leiden tot een oneerlijk voordeel voor de leveranciers die hebben meegewerkt. Om dit te vermijden dient u ervoor te zorgen dat informatie voor alle potentiële gegadigden of inschrijvers toegankelijk is en voldoende tijd uit te trekken voor de voorbereiding van inschrijvingen.

Het is raadzaam om de markt ruim van tevoren op de hoogte te stellen van aanbestedingen die milieucriteria omvatten. Dit geeft leveranciers voldoende tijd om zich voor te bereiden op uw eisen. U kunt dit onder meer doen door een vooraankondiging te publiceren. U kunt ook overwegen informatie op uw website te publiceren of een informatiedag te houden voor belangstellende leveranciers.

Precommerciële inkoop

Als er op de markt geen oplossing voorhanden is die aan uw eisen voldoet, kunt u ook overwegen om rechtstreeks onderzoeks- en ontwikkelingsdiensten (O&O-diensten) aan te kopen om u te helpen de meest geschikte oplossing te vinden. Precommerciële inkoop (pre-commercial procurement, PCP) is een benadering die aanbestedende overheidsdiensten kunnen kiezen voor de aankoop van O&O-diensten, mits aan de voorwaarden van artikel 14 van Richtlijn 2014/24/EU, wordt voldaan. Met deze benadering kunt u fasegewijs de beste potentiële oplossingen identificeren door een aantal bedrijven haalbaarheidsstudies, ontwerpen en prototyping uit te laten voeren. De aanbesteding van de feitelijk ontwikkelde oplossing(en) moet vervolgens overeenkomstig de reguliere procedures voor overheidsopdrachten worden verricht.

Vergroening van gecentraliseerde aanbesteding in Hongarije

Het Hongaarse directoraat-generaal voor overheidsopdrachten en voorzieningen is verantwoordelijk voor het afsluiten van contracten waarvan ongeveer 1 000 overheidsdiensten in het hele land gebruikmaken. In 2010 en 2011 werden twaalf procedures uitgevoerd die groene criteria omvatten, met een totale contractwaarde van 90 miljard HUF (338,6 miljoen EUR). De toegepaste criteria hebben bijvoorbeeld betrekking op de maximumniveaus van energieverbruik voor pc's en naleving van de criteria die ten grondslag liggen aan groene certificeringsprogramma's voor papierproducten (bijvoorbeeld FSC).

³⁰ Artikel 40 van Richtlijn 2014/24/EU.

2.5 Een businesscase voor groene overheidsopdrachten opstellen

Bij groene overheidsopdrachten kan gebruikgemaakt worden van een aantal aanbestedingsinstrumenten die een bewezen bijdrage leveren aan de financiële efficiëntie en die aldus kunnen helpen een overtuigende businesscase op te stellen voor de toepassing van strengere milieunormen.

Dergelijke benaderingen zijn:

- **Levenscycluskostenberekening (life-cycle costing, LCC)** - aankoopbeslissingen worden nog steeds vaak op basis van de aankoopprijs genomen. Voor veel producten en werken kunnen de kosten die ontstaan tijdens het gebruik en de verwijdering echter ook van groot belang zijn, bijvoorbeeld energieverbruik, onderhoud en verwijdering van gevaarlijke stoffen. Het is in economisch opzicht duidelijk nuttig om bij aanbestedingen de levenscycluskosten in aanmerking te nemen. Omdat de aankoopprijs en energie- en onderhoudskosten mogelijk door verschillende afdelingen binnen een overheidsdienst worden betaald, kan het nodig zijn om bij de levenscycluskostenberekening afdelingsoverkoepelend samen te werken.

Nadere informatie over levenscycluskostenberekening is te vinden in hoofdstuk 5 en op de EU-website over groene overheidsopdrachten (<http://ec.europa.eu/environment/gpp/lcc.htm>);

- **Gezamenlijke inkoop** – bij gezamenlijke inkoop worden de aanbestedingsactiviteiten van een groep overheidsdiensten gecombineerd om de kosten te beperken door volume-inkoop, lagere administratieve kosten en uitwisseling van milieu-, technische en marktkennis. Deze soort van aanbesteding kan bijzonder waardevol zijn bij groene overheidsopdrachten, waarbij de milieukennis en kennis van de markt voor groene

Gezamenlijke aankoop van elektrische voertuigen in Zweden

In 2011 werd onder leiding van de stad Stockholm voor 296 organisaties een gezamenlijke aankoopprocedure gestart. Voor deze benadering werd gekozen om:

- de administratieve kosten voor de deelnemende organisaties terug te dringen;
- prijsverlagingen te verkrijgen;
- een sterk vraagsignaal te verzenden naar de markt;
- te garanderen dat kleinere gemeenten toegang hebben tot dergelijke instrumenten.

De partners hebben in onderling overleg een voertuigspecificatie opgesteld, met inbegrip van criteria voor CO₂-emissies en een levenscycluskostenberekening. De eerste aankoop in 2012 leidde tot een besparing van 34 ton CO₂, een vermindering van 95 % in vergelijking met gelijkwaardige voertuigen met benzinemotor.

"Hoe meer we onze vaardigheden en kennis delen en leveranciers laten weten dat er vraag is, hoe beter dat is voor de efficiëntie van onze voertuigen."

Eva Sunnerstedt, projectmanager bij Clean Vehicles in Stockholm

De Finse stad Vantaa gebruikt EPC om energieverbruik in openbare gebouwen terug te dringen

In 2011 huurde de stad Vantaa een leverancier van energiediensten in om de energie-efficiëntie van 14 openbare gebouwen te verbeteren. Er werd een energieprestatiecontract gesloten om ervoor te zorgen dat energiebesparende maatregelen en de bijbehorende kostenbesparingen sneller werden gerealiseerd dan anders mogelijk was geweest met geld uit de gemeentebegroting. De technische specificaties omvatten een garantie van de leverancier van energiediensten ten aanzien van de energiebesparing en de terugverdientijden. Het contract heeft een looptijd van acht jaar en beoogt een vermindering van de CO₂-emissies met 7 500 ton en jaarlijkse besparingen op de gemeentelijke energiekosten van 200 000 EUR. Het besparingsoverschot wordt verdeeld tussen de stad en de leverancier van energiediensten.

producten en diensten beperkt kan zijn. Gezamenlijke aanbestedingen kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt door aankoopcentrales op regionaal of nationaal niveau om de aanbesteding namens overheidsdiensten uit te voeren;

- **Energieprestatiecontract (EPC)** - dit is een contractuele regeling tussen de eigenaar van een gebouw of gebruiker (met inbegrip van overheidsdiensten) en een leverancier van energiediensten met betrekking tot de verbetering van de energie-efficiëntie van een gebouw. Hierbij worden de investeringskosten doorgaans gedragen door de leverancier van energiediensten of een derde partij zoals een bank, zodat de overheidsdienst geen financiële uitgaven hoeft te doen. De leverancier van energiediensten ontvangt een vergoeding, die gewoonlijk verbonden is aan de gegarandeerde energiebesparingen.

Oplossingen voor groene overheidsopdrachten op basis van een raamovereenkomst in Duitsland

In 2013 maakte het aanbestedingsbureau van het Duitse federale ministerie van Binnenlandse Zaken een inschrijving bekend voor de aanschaf van 50 000 computersystemen van het type "thin client" ter waarde van 15 miljoen EUR. De openbare inschrijving bevatte technische normen en contractclausules, waaronder garanties ten aanzien van de naleving van milieuaspecten voor onderdelen, geluidshinder en afvalbeheer. De raamovereenkomst had een looptijd van 24 maanden, met de mogelijkheid tot verlenging met 12 maanden. De energiebesparingen over 5 jaar werden becijferd op 58 750 000 kWh elektriciteit, wat neerkomt op 29 000 ton CO₂.

Na de gespecificeerde contractperiode komen de besparingen door energie-efficiëntieverbeteringen aan het gebouw ten goede aan de overheidsdienst. Het energieprestatiecontract wordt vaak gekozen voor groepen gebouwen om de contracten aantrekkelijker te maken voor potentiële investeerders.

2.6 Raamovereenkomsten

De efficiëntie van groene overheidsopdrachten kan onder meer worden verbeterd door raamovereenkomsten te gunnen. Een raamovereenkomst kan worden gesloten met een of meer ondernemers en voorziet in de

mogelijkheid om meerdere opdrachten te gunnen zonder de gehele aanbestedingsprocedure te hoeven herhalen³¹. Raamovereenkomsten vergroten de flexibiliteit bij het gunnen van opdrachten, maken het mogelijk de vraag van een aantal overheden te bundelen en leveren daarmee een bijdrage aan groene overheidsopdrachten. Daarnaast kunnen ze de leveranciers extra stimuleren om milieuvriendelijke oplossingen aan te bieden: de leveranciers kunnen immers meerdere opdrachten in de wacht slepen en zo extra uitgaven voor deze oplossingen recupereren.

³¹ Artikel 33 van Richtlijn 2014/24/EU.

Hoofdstuk 3 – De eisen van het contract vaststellen

Samenvatting

- Bij het bepalen van het voorwerp van een contract hebben aanbestedende diensten een grote vrijheid om te kiezen wat ze willen aankopen. Dit zorgt voor voldoende ruimte om milieuoverwegingen in acht te nemen, op voorwaarde dat dit gebeurt zonder de markt te verstoren, dat wil zeggen zonder de toegang tot de markt te beperken of te belemmeren;
- Op grond van een grondige behoeftenanalyse in overleg met de belanghebbenden kan u bepalen in hoeverre milieueisen in het contract kunnen worden opgenomen en onnodige aankopen kunnen worden voorkomen;
- Milieuprestatieniveaus en bepaalde materialen en productiemethoden kunnen eventueel worden gespecificeerd. De specificaties kunnen verband houden met een fase van de levenscyclus, bijvoorbeeld de winning van grondstoffen, de verwerking, de verpakking, de levering, het gebruik of de verwijdering;
- Toestaan dat inschrijvers inschrijvingen met varianten indienen, kan helpen om de economisch meest voordelige inschrijving te vinden die tevens hoge milieuprestaties oplevert;
- Technische normen, keurmerken en de reeksen Europese en nationale criteria voor groene overheidsopdrachten zijn waardevolle informatiebronnen bij het opstellen van specificaties. Er gelden echter bijzondere voorwaarden indien u van inschrijvers eist dat ze over een keurmerk beschikken, en gelijkwaardige keurmerken moeten worden aanvaard.

3.1 Het voorwerp bepalen

Het "voorwerp" van een contract betreft het product, de dienst of de werkzaamheid die u wilt kopen. De bepaling van het voorwerp zal in het algemeen leiden tot een beschrijving van het product, de dienst of het werk, maar maakt ook de vaststelling van functionele of prestatie-eisen mogelijk (zie punt 3.2.3). De keuze van het voorwerp is van bijzonder belang omdat het bepalend is voor de toegestane reikwijdte van de specificaties en eventuele andere criteria die u toepast. Dit is het gevolg van het criterium van het "verband met het voorwerp", dat in hoofdstuk 5 wordt besproken.

3.1.1. Het keuzerecht

Het staat u in beginsel vrij om het voorwerp van het contract te kiezen op iedere manier die in uw behoeften voorziet. De wetgeving inzake overheidsopdrachten gaat niet zozeer over wat de aanbestedende diensten kopen, maar hoofdzakelijk over hoe ze het kopen. Om deze reden bevatten de richtlijnen inzake overheidsopdrachten geen beperking van het voorwerp van een contract als zodanig.

In enkele gevallen kan de keuze voor een specifiek product, een specifieke dienst of een specifiek werk een verstoring inhouden van de gelijke mededingingsvoorwaarden voor bedrijven in de gehele EU. Er moeten dus een paar waarborgen zijn. Deze waarborgen zijn in de eerste plaats gelegen in het feit dat de beginselen van het Verdrag inzake non-discriminatie, de vrijheid van dienstverlening en het vrij verkeer van goederen in alle gevallen van toepassing zijn op contracten met een grensoverschrijdend karakter (dus ook op contracten onder de drempelwaarden van de richtlijnen of op contracten die niet volledig onder de richtlijnen vallen³²).

In de praktijk betekent dit dat u dient te waarborgen dat de door u vastgestelde opdracht geen

Behoeftenevaluatie drukwerk in Verenigd Koninkrijk

In 2012 lieten de gemeenteraad van de Britse stad Portsmouth en WRAP een behoeftenevaluatie uitvoeren ter verbetering van het gebruik van drukwerk, waarbij mogelijke kostenbesparingen en de milieueffecten in kaart werden gebracht. De evaluatie was onderdeel van een strategie om de hoeveelheid afval tot nul terug te brengen. Bij de evaluatie van de drukwerkbehoeften werd vastgesteld dat er mogelijk efficiëntiewinst te behalen was tijdens het ontwerpen, afdrukken en produceren van drukwerk. Vervolgens werden er efficiëntiefactoren opgenomen in een uitnodiging tot inschrijving, waarbij bidders werden verplicht om aan te geven hoe zij de hoeveelheid afval dachten te zullen verminderen. Voortaan kan de gemeenteraad zo nodig tijdens de aanbesteding verplicht stellen dat de geboden drukdiensten zowel financieel als op milieugebied voordeel opleveren.

negatieve invloed heeft op de toegang tot de aanbesteding voor andere EU-ondernemers of ondernemers uit landen met gelijkwaardige rechten³³. Een tweede waarborg is - op grond van de regels voor overheidsopdrachten - dat de technische specificaties niet tot ongerechtvaardigde belemmeringen voor de mededinging mogen leiden³⁴. Daartoe behoort ook dat equivalenten zijn toegestaan, mits wordt verwezen naar een specifieke norm. Verdere aanwijzingen over hoe aan deze verplichting kan worden voldaan bij de toepassing van milieuspecificaties worden gegeven in punt 3.2.

3.1.2 Uw reële behoeften inschatten

Een cruciale stap vóór het starten van de aanbestedingsprocedure is om uw reële behoeften in te schatten in het licht van de potentiële milieueffecten van de opdracht.

Passend overleg met interne afnemers of eindafnemers kan aantonen dat lagere volumes of meer milieuvriendelijke opties gemakkelijk toegepast kunnen worden. In sommige gevallen kan het de beste oplossing zijn om helemaal niets te kopen. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat u middelen of uitrusting met andere overheden kunt delen. Ook de aankoop van hergebruikte,

gerecyclede of geherfabriceerde producten kan bijdragen aan het idee van een circulaire economie³⁵.

Het bereiken van consensus over de omvang van de behoeften kan aanbesteders helpen om milieubewuste beslissingen te nemen in latere fasen van de aanbestedingsprocedure. Het is bijvoorbeeld veel gemakkelijker om een milieuvriendelijker schoonmaak-, catering- of drukcontract uit te voeren als de mensen die van deze diensten en producten gebruikmaken

³² Zie voor verdere informatie over de geldende regels en beginselen de interpretatieve mededeling van de Commissie over de Gemeenschapswetgeving die van toepassing is op het plaatsen van opdrachten die niet of slechts gedeeltelijk onder de richtlijnen inzake overheidsopdrachten vallen (2006/C 179/02).

³³ Daarbij gaat het bijvoorbeeld om ondernemers uit landen die partij zijn bij de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten van de WTO. Raadpleeg http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/memobs_e.htm voor een lijst van deze landen.

³⁴ Artikel 42, lid 2, van Richtlijn 2014/24/EU; Artikel 60, lid 2, van Richtlijn 2014/25/EU.

³⁵ Meer informatie over de circulaire economie is te vinden op <http://ec.europa.eu/environment/circular-economy>

weten wat ze kunnen verwachten en de redenen voor de verandering begrijpen. Op vergelijkbare wijze kan men, door vooraf overeenstemming te bereiken over de acceptabele binnentemperatuur van een gebouw, helpen om hogere energie-efficiëntienormen in te voeren en financiële besparingen te verwezenlijken door middel van een contract voor renovatie of faciliteitenbeheer.

Aangezien de behoeftenanalyse doorgaans wordt uitgevoerd vóór de start van de aanbestedingsprocedure, hebt u mogelijk niet alle informatie die nodig is om de milieueffecten van het contract te beoordelen. Om een overzicht te verkrijgen van de milieueffecten gedurende de totale levensduur van een bepaald product of bepaalde dienst, is het vaak de moeite waard om in een vroeg stadium de desbetreffende criteria voor groene overheidsopdrachten te raadplegen (zie punt 3.5). Ook het uitvoeren van een marktconsultatie vóór de aanbesteding kan helpen om potentiële oplossingen te identificeren waarbij de milieueffecten van de aangekochte goederen of diensten tot een minimum beperkt blijven (zie punt 2.4).

3.1.3 De belangrijkste milieueffecten identificeren

Iedere opdracht heeft een andere reeks potentiële milieueffecten die in aanmerking moeten worden genomen. In het algemeen zal echter afhankelijk van de soort opdracht (opdrachten voor leveringen, diensten of werken) met enigszins andere factoren rekening moeten worden gehouden:

Opdrachten voor leveringen van producten:

- de milieueffecten van materialen die gebruikt zijn om het product te vervaardigen (zijn de grondstoffen bijvoorbeeld afkomstig van hernieuwbare bronnen?);
- de effecten van de toegepaste productieprocessen;
- het energie- en waterverbruik van het product tijdens het gebruik;
- de gebruiksduur/levensduur van het product;
- de mogelijkheden voor recycling/hergebruik van het product aan het einde van de levensduur;
- de verpakking en het vervoer van het product.

Dienstencontracten:

- de technische expertise en kwalificaties van personeel met het oog op een milieuvriendelijke uitvoering van het contract;
- de producten/materialen die worden gebruikt voor de uitvoering van de dienst;
- operationele beheerprocedures om de milieueffecten van de dienst te beperken;
- het energie- en waterverbruik en de afvalproductie tijdens de uitvoering van de dienst.

Vermijd greenwash

Een groeiend aantal bedrijven presenteert zichzelf op de markt als groen of duurzaam, zonder hiervoor altijd het bewijs te leveren.

Leveranciers kunnen bijvoorbeeld een overdreven niveau van energie-efficiëntie claimen of een relatief gering milieueffect benadrukken in hun claim van milieuvriendelijkheid. Om deze reden is het belangrijk dat:

- u zich de milieueffecten eigen maakt van de aankoop die u van plan bent te doen, voordat u de aanbesteding uitschrijft;
- uw technische specificatie gebaseerd is op een evaluatie van milieueffecten gedurende de gehele levenscyclus van het product (bijvoorbeeld de milieukeur van een derde partij);
- u leveranciers om passende bewijzen vraagt voor de milieuprestaties die ze claimen (zie punt 3.6).

Opdrachten voor werken:

- in aanvulling op bovenstaande overwegingen kunnen opdrachten voor werken aanzienlijke milieueffecten hebben, bijvoorbeeld in verband met grondgebruik of verkeersplanning;
- voor sommige projecten moet een formele milieueffectbeoordeling worden uitgevoerd, waarvan de resultaten moeten worden meegewogen voor uw aankoop;
- zie hoofdstuk 7 voor verdere specifieke richtsnoeren voor bouwopdrachten.

De milieueffecten van een specifiek contract laten zich op een goede manier in kaart brengen door de desbetreffende EU-criteria voor groene overheidsopdrachten en de technische achtergrondrapporten te raadplegen, waarin de belangrijkste effecten worden toegelicht en wordt uitgelegd hoe deze bij de aankoop kunnen worden aangepakt.

3.1.4 Een groene titel voor het contract kiezen

De keuze van een groene titel maakt het gemakkelijker voor inschrijvers om snel vast te stellen wat gewenst wordt en brengt de boodschap over dat de milieuprestaties van het product of de dienst een belangrijk onderdeel van de opdracht zullen zijn. Het gebruik van een groene titel geeft niet alleen aan potentiële leveranciers een signaal af, maar ook aan de lokale gemeenschap en andere aanbestedende diensten.

Zodra u uw daadwerkelijke behoeften hebt geëvalueerd, een eventueel noodzakelijke marktconsultatie hebt uitgevoerd en een passende titel voor uw contract hebt gekozen, kunt u overgaan tot het opstellen van een specificatie van uw eisen.

Europabreed groene titels voor contracten

Steeds meer worden er groene titels gebruikt in inschrijvingen ten teken dat in het contract rekening wordt gehouden met de milieueffecten. Hieronder volgen enkele voorbeelden:

- *levering van energie-efficiënte openbare verlichting in de county Kerry* (districtsraad van Kerry, Ierland);
- *interieurafwerking met behulp van milieuvriendelijke bouwmaterialen en producten* (universiteit van Malta);
- *dienstencontract voor energiebesparingsmaatregelen op twaalf scholen* (Catalaans ministerie van Onderwijs, Spanje);
- *levering van ecologisch gerecycled looppapier* (SCR Piëmont, Italië).

3.2. Milieutechnische specificaties

3.2.1 Technische specificaties

Nadat u het voorwerp van de opdracht hebt bepaald, moet u dit omzetten in technische specificaties die worden opgenomen in de aanbestedingsstukken. Dit is vergelijkbaar met het veranderen van een schets in een schilderij. De functie van technische specificaties is tweërlei:

- ze beschrijven de opdracht ten behoeve van de markt, zodat bedrijven kunnen nagaan of de opdracht interessant is. In die zin helpen ze het mededingingsniveau bepalen;
- ze zorgen voor meetbare eisen op grond waarvan inschrijvingen kunnen worden geëvalueerd. Ze stellen minimumcriteria vast die moeten worden nageleefd. Als ze niet duidelijk en correct zijn, zullen ze onvermijdelijk tot ongeschikte inschrijvingen leiden. Inschrijvingen die niet voldoen aan de technische specificaties moeten worden afgewezen, tenzij u uitdrukkelijk varianten hebt toegestaan.

Technische specificaties moeten verband houden met de kenmerken van het werk, het product of de dienst die aangekocht wordt en niet met de algemene capaciteiten of kwaliteiten van de inschrijver³⁶.

Het is ook van groot belang dat ze duidelijk zijn, door alle ondernemers op dezelfde manier worden begrepen en dat u in staat bent om conformiteit te verifiëren bij de beoordeling van de inschrijvingen (zie punt 3.6). De plicht van transparantie impliceert dat technische specificaties duidelijk worden aangegeven in de aanbestedingsstukken zelf³⁷.

Technische specificaties kunnen worden geformuleerd door te verwijzen naar Europese, internationale of nationale normen en/of in termen van prestaties of functionaliteit³⁸. Ze mogen ook verwijzen naar passende

specificaties die in milieukeuren zijn neergelegd³⁹. Op grond van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten mag u technische specificaties formuleren in termen van de milieu- of klimaatprestatieniveaus van een materiaal, product of dienst⁴⁰. U kunt bijvoorbeeld eisen dat een computer niet meer dan een bepaalde hoeveelheid energie per uur verbruikt; of dat een voertuig niet meer dan een bepaalde hoeveelheid verontreinigende stoffen uitstoot. U kunt ook de productieprocessen of -methoden specificeren voor een goed, dienst of werk; deze mogelijkheid wordt besproken in punt 3.3 verderop.

3.2.2 Normen en andere technische referentiesystemen

Normen vervullen een zeer belangrijke rol bij het beïnvloeden van het ontwerp van producten en processen, en vele normen omvatten milieukeurmerken zoals materiaalgebruik, duurzaamheid of energie- en waterverbruik. Verwijzingen naar milieutechnische normen kunnen rechtstreeks in uw specificatie worden opgenomen en helpen u om het voorwerp op een duidelijke manier te bepalen. De richtlijnen inzake overheidsopdrachten verwijzen naar Europese, internationale of nationale normen en diverse andere technische referentiesystemen als manieren om specificaties vast te stellen⁴¹. Elke verwijzing naar een norm moet vergezeld gaan van de woorden "of gelijkwaardig".⁴²

Dit betekent dat het bewijs van naleving van een gelijkwaardige norm moet worden aanvaard. Een dergelijk bewijs kan worden geleverd in de vorm van een testverslag of certificaat van een conformiteitsbeoordelingsinstantie. Een inschrijver kan ook een beroep doen op een

Luxemburg specificeert duurzame schoonmaakproducten

In 2013 hield de stad Luxemburg een openbare inschrijving voor de levering van schoonmaakproducten en -diensten. De technische specificaties werden in een vroeg stadium opgesteld in samenwerking met het Luxemburgse Bureau voor milieubescherming. Uit een analyse bleek dat slechts 15 % van de voorheen gebruikte producten vrij was van schadelijke stoffen. De technische specificaties voor de nieuwe inschrijving omvatten een lijst van in producten verboden stoffen en gunningscriteria ter vermindering van het gebruik van andere stoffen. De markt paste zich snel aan en vier bedrijven namen deel aan de inschrijving. Dankzij deze aanpak kon Luxemburg voor een gezonder milieu zorgen, voor zowel werknemers als burgers.

³⁶ Artikel 42, lid 1, van Richtlijn 2014/24/EU en bijlage VII bij diezelfde richtlijn; artikel 60 van Richtlijn 2014/25/EU en bijlage VII bij diezelfde richtlijn.

³⁷ Zie zaak 225/98 *Commissie / Frankrijk* onder de punten 81-83, waarin geoordeeld werd dat technische specificaties die uitsluitend zijn vastgesteld door te verwijzen naar indelingen in Franse wetgeving indirect discriminerend zijn.

³⁸ Artikel 42, lid 3, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 60, lid 3, van Richtlijn 2014/25/EU.

³⁹ Artikel 43, lid 1, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 61, lid 1, van Richtlijn 2014/25/EU.

⁴⁰ Bijlage VII bij Richtlijn 2014/24/EU; bijlage VIII bij Richtlijn 2014/25/EU.

⁴¹ Artikel 42, lid 3, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 60, lid 3, van Richtlijn 2014/25/EU.

⁴² Artikel 42, lid 3, onder b), van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 60, lid 3, onder b), van Richtlijn 2014/25/EU.

technisch dossier van de fabrikant indien hij niet in staat is om binnen de gestelde termijnen bewijs van derden te verkrijgen, om redenen die hem niet aangerekend kunnen worden. Vervolgens moet de aanbestedende dienst bepalen of aan de eisen is voldaan⁴³.

3.2.3 Prestatiegebaseerde of functionele specificaties

De richtlijnen inzake overheidsopdrachten staan aanbestedende diensten uitdrukkelijk toe om te kiezen tussen specificaties op grond van prestatie of functionele eisen⁴⁴. Een prestatiegebaseerde/functionele specificatie beschrijft het gewenste resultaat en geeft aan welke prestaties (bijvoorbeeld in termen van kwaliteit, kwantiteit en betrouwbaarheid) verwacht worden, en ook hoe deze gemeten zullen worden. De specificatie schrijft de inschrijver geen werkmethode voor en ook niet met welke middelen het resultaat bereikt moet worden. De inschrijver is vrij om de meest geschikte oplossing voor te stellen.

Een prestatiegebaseerde benadering biedt gewoonlijk meer ruimte voor creativiteit van de markt en kan in sommige gevallen de markt uitdagen om innovatieve technische oplossingen te ontwikkelen. Bij de vaststelling van prestatiegebaseerde specificaties moet u zorgvuldig nadenken over hoe u de inschrijvingen op een eerlijke en transparante manier gaat evalueren. U kunt de inschrijvers vragen om aan te geven hoe het gewenste resultaat bereikt zal worden en te voldoen aan het kwaliteitsniveau dat in de aanbestedingsstukken is gespecificeerd.

Stel, u wilt de temperatuur in een kantoorgebouw op een bepaald niveau houden. U kunt dit bereiken door zeer gedetailleerde specificaties voor een verwarmingssysteem op te stellen. Daarentegen kunt u ook bepalen dat in het gebouw een constante temperatuur van 18-20 °C moet heersen en het aan de inschrijvers overlaten om verschillende opties te presenteren. De inschrijvers zouden vervolgens kunnen kiezen voor innovatieve verwarmings- en ventilatiesystemen die de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen verminderen. U kunt hen verzoeken om technische gegevens waaruit blijkt dat de door hen voorgestelde technieken haalbaar zijn. Het is ook belangrijk om te overwegen hoe u de precieze voorwaarden van de inschrijving in uw contractclausules wilt opnemen. Nadere richtsnoeren over dit onderwerp vindt u in hoofdstuk 6.

3.3 Materialen en productiemethoden specificeren

Waar een product van is gemaakt, hoe het is geproduceerd of hoe een dienst of werk wordt uitgevoerd, kan voor een groot deel bijdragen aan zijn milieueffect. Op grond van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten kunnen materialen en productiemethoden of de manier waarop deze worden geleverd in aanmerking worden genomen bij het vaststellen van technische specificaties, zelfs als deze geen deel uitmaken van de materiële basis van hetgeen

Beloning van energie-efficiëntie in scholen in Malta

In Pembroke, Malta, had het nationale orgaan dat verantwoordelijk is voor scholen (Foundation for Tomorrow's Schools - FTS) als eis gesteld dat een nieuw schoolgebouw zelfvoorzienend moest zijn voor wat betreft energie via de productie van hernieuwbare energie ter plaatse. Inschrijvers konden verschillende oplossingen voor het bereiken van dit doel presenteren. Daarnaast waren bepaalde minimumeisen, bijvoorbeeld voor energie- en waterefficiëntie, in de specificatie opgenomen. Tijdens de gunningsfase werden extra punten toegekend voor normoverstijgende prestaties. De inschrijver die de opdracht kreeg, installeerde zonnepanelen en windturbines, waarmee in de eerste tien maanden van het contract in totaal 35 000 kWh werd opgewekt.

⁴³ Artikel 42, lid 5, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 60, lid 5 van Richtlijn 2014/25/EU.

⁴⁴ Artikel 42, lid 3, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 60, lid 3, van Richtlijn 2014/25/EU.

wordt aangekocht, bijvoorbeeld elektriciteit die wordt opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen of volgens de biologische productiemethode verkregen levensmiddelen⁴⁵.

Aangezien alle technische specificaties verband moeten houden met het voorwerp van het contract, kunt u echter alleen eisen opnemen die betrekking hebben op de productie van het goed, de dienst of het werk waarvan u de aankoop overweegt, en geen eisen stellen ten aanzien de algemene praktijken of het beleid van de ondernemer. Zoals bij alle criteria moet de aanbestedende dienst bij het specificeren van materialen of productiemethoden waarborgen dat de Verdragsbeginselen van non-discriminatie, gelijke behandeling, transparantie en evenredigheid geëerbiedigd worden.

3.3.1. Materialen specificeren

Als aanbestedende dienst hebt u het recht om te eisen dat het product dat u aankoopt, gemaakt is van een specifiek materiaal of een bepaald gehalte aan gerecycled of hergebruikt materiaal bevat. U kunt ook eisen stellen om het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen in het product te beperken. Neem daarbij als uitgangspunt wetgeving die het gebruik van gevaarlijke stoffen beperkt, bijvoorbeeld de RoHS-richtlijn⁴⁶ of de REACH-verordening en de verordeningen betreffende de indeling, etikettering en verpakking van stoffen en mengsels⁴⁷.

Aankoop van 100 % gerecycled papier in Bulgarije

Het Bulgaarse ministerie van Milieu en Water besloot als eis te stellen dat het papier dat besteld wordt voor zijn kantoren voor 100 % uit gerecyclede vezels moet bestaan. Een marktanalyse voorafgaand aan de aankoop liet zien dat deze omschakeling naar milieuvriendelijker papier mogelijk was zonder prijsverhoging. Naar aanleiding van de succesvolle aankoop door het ministerie sloot ook de aankoopcentrale van de Bulgaarse overheid een raamovereenkomst af voor de levering van 100 % gerecycled papier aan een aantal overheidsdiensten.

Hongaarse stad kiest voor minder schadelijke chemische stoffen

De Hongaarse stad Miskolc heeft een poging gedaan groenere alternatieven te kopen voor een aantal behoeften van de stad. De stad schakelde bijvoorbeeld voor het ijsvrij maken van wegen over van natriumchloride op calciummagnesiumacetaat (CMA), een minder bijtende stof die niet leidt tot een verhoging van het natriumgehalte in het drinkwater. Deze eisen zijn verwerkt in de technische specificaties van de aanbestedingsstukken van de stad.

⁴⁵ Artikel 42, lid 1, van Richtlijn 2014/24/EU en artikel 60, lid 1, van Richtlijn 2014/25/EU.

⁴⁶ Richtlijn 2011/65/EU *betreffende beperking van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur* (RoHS).

⁴⁷ Verordening (EG) nr. 1907/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 *inzake de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen* en Verordening (EG) nr. 1272/2008 van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 2008 *betreffende de indeling, etikettering en verpakking van stoffen en mengsels*.

Zo worden bij groene overheidsopdrachten gevaarlijke stoffen in schoonmaakproducten en textiel vaak beperkt of wordt van de ondernemers geëist aan te tonen dat het hout uit duurzame bronnen afkomstig is. Om de eerbiediging van het Verdragsbeginsel van non-discriminatie te waarborgen, moeten dergelijke beperkingen gebaseerd zijn op een objectieve risicobeoordeling. Milieukeuren en criteria voor groene overheidsopdrachten vormen een nuttig uitgangspunt, omdat ze gebaseerd zijn op wetenschappelijke informatie en een levenscyclusbeoordeling van de materialen en stoffen die de desbetreffende producten en diensten bevatten.

3.3.2 Productieprocessen en -methoden

Op grond van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten kunt u binnen technische specificaties voor contracten voor leveringen, diensten en werken eisen opnemen met betrekking tot productieprocessen en -methoden. Het is echter niet toegestaan te eisen dat een geoptimaliseerd productieproces wordt gebruikt of een proces dat anderszins slechts voor één leverancier beschikbaar is, of voor leveranciers in één land of regio, tenzij een dergelijke eis wordt gerechtvaardigd door de uitzonderlijke omstandigheden van de opdracht en vergezeld gaat van de woorden "of gelijkwaardig". Van bijzonder belang is het beginsel van evenredigheid – hoe kunt u ervoor zorgen dat de eisen die u vaststelt voor de productieprocessen daadwerkelijk bijdragen aan de milieudoelstellingen die u nastreeft? Een zorgvuldige analyse van de levenscycluskosten van de goederen, diensten of werken die u aankoopt, helpt u om passende specificaties op te stellen voor productieprocessen en -methoden. Met de levenscyclusbeoordeling kan een wieg-tot-grafanalyse worden gemaakt van de milieueffecten van producten. Daarbij worden dus ook de ontginning en verfijning van grondstoffen, de fabricage en andere productiefasen alsmede de gebruiks- en verwijderingsfase in aanmerking genomen.

De uitvoering van een levenscyclusbeoordeling voor een individueel contract vergt een aanzienlijke aanvullende inspanning. De criteria die ten grondslag liggen aan keurmerken van type I (zie punt 3.5.1) zijn doorgaans afgeleid van een levenscyclusbeoordeling voor de producten- en dienstengroepen waarop het keurmerk betrekking heeft en kunnen helpen om toepasbare criteria voor productieprocessen en -methoden te vinden. Bij de EU-criteria voor groene overheidsopdrachten zijn deze bevindingen in aanmerking genomen en zijn relevante productiemethoden gespecificeerd voor enkele producten- en dienstengroepen, met inbegrip van elektriciteit, textiel en levensmiddelen.

Europese Commissie legt de lat voor leveranciers van meubilair hoog

De Europese Commissie heeft in haar aanbestedingen voor de levering van meubilair een aantal milieueisen opgenomen die betrekking hebben op de gehele levenscyclus. Inschrijvers moeten beloven te voldoen aan duurzaamheidscriteria voor iedere fase in de levensduur van het meubilair in kwestie. Deze criteria omvatten:

- de herkomst van hout moet worden vermeld;
- het gehalte aan gecertificeerd duurzaam hout moet ten minste 50 % bedragen;
- het gebruikte gecertificeerde en ongecertificeerde hout moet traceerbaar zijn;
- het gebruik van gevaarlijke stoffen moet worden beperkt;
- voor de oppervlaktebehandeling van meubelen moeten de beste beschikbare technieken worden gebruikt;
- bij de productie van leer moeten doeltreffende systemen voor de verwerking van afval in water en lucht worden gebruikt; emissies van vluchtige organische stoffen (VOS) en formaldehyde moeten worden beperkt ($\leq \frac{1}{2} E1$).

Andere levenscycluscriteria hebben betrekking op het verpakkingsmateriaal, de optimalisering van de verkeerscongestie tijdens vervoer en opslag, alsmede het gebruik van geïntegreerd weg-spoorvervoer. Elk meubelstuk dient vergezeld te gaan van instructies voor onderhoud en verwijdering teneinde onderdelen met een gewicht van meer dan 50 g te kunnen scheiden, waarbij kunststof onderdelen van een markering worden voorzien met het oog op terugwinning en inzameling van gebruikte meubelen.

3.4 Gebruik van varianten

Varianten maken het mogelijk om meer flexibiliteit in uw specificatie te brengen, wat ertoe kan leiden dat inschrijvers een milieuvriendelijker oplossing voorstellen. Bij het gebruik van varianten staat u toe dat inschrijvers een alternatief voorstel in te dienen dat aan bepaalde minimumeisen voldoet, maar mogelijk niet aan uw gehele specificatie. Zo kunt u bijvoorbeeld in uw specificatie voertuigen op klassieke brandstoffen (benzine of diesel) vermelden, maar elektrische of hybride voertuigen toestaan als variant. De voorstellen met en zonder variant worden vervolgens geëvalueerd op grond van dezelfde reeks gunningscriteria om de economisch meest voordelige inschrijving te identificeren.

Dit kan een nuttige benadering zijn, als u bijvoorbeeld niet zeker bent van de kostprijs of andere effecten van een alternatief product of een alternatieve dienst (bijvoorbeeld zal de invoering van hogere isolatienormen in een contract voor werken zal leiden tot een latere opleveringsdatum). U kunt inschrijvers ook toestaan om meerdere inschrijvingen in te dienen: een standaardoplossing en een oplossing met een variant. Uiteraard moeten de varianten verband houden met het voorwerp van de overeenkomst, d.w.z. dat zij geen betrekking mogen hebben op aangelegenheden die niets te maken hebben met de voorgenomen aankoop.

Om varianten te kunnen aanvaarden in een openbare aanbestedingsprocedure dient u:⁴⁸

- in de aankondiging van de opdracht aan te geven dat varianten aanvaard zullen worden;
- de minimumeisen te specificeren waaraan de varianten moeten voldoen; en
- eventuele specifieke eisen aan te geven voor de opname van varianten in inschrijvingen (bijvoorbeeld dat een variant uitsluitend in combinatie met een offerte zonder variant mag worden ingediend).

3.5 Gebruik van criteria voor groene overheidsopdrachten en keurmerken

Zoals is uitgelegd in punt 1.4 zijn milieukeuren en reeksen Europese en nationale criteria voor groene overheidsopdrachten nuttige bronnen van informatie bij de opstelling van uw aanbestedingsstukken. De EU-criteria voor groene overheidsopdrachten zijn zo opgezet dat ze rechtstreeks in aanbestedingsdocumenten kunnen worden ingevoegd en bevatten informatie over verificatiemethoden. Het merendeel van de criteria is beschikbaar in alle officiële talen van de EU. Keurmerken kunnen op twee verschillende manieren worden gebruikt in de context van technische specificaties:⁴⁹

- om u te helpen uw technische specificaties op te stellen, teneinde de kenmerken vast te stellen van de goederen of diensten die u wilt aankopen;
- om de naleving van deze eisen te controleren, door het keurmerk te aanvaarden als één manier om de naleving van de technische specificaties te controleren.

---

⁴⁸ Artikel 45 van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 64 van Richtlijn 2014/25/EU.

⁴⁹ De potentiële toepassingen van keurmerken bij de beoordeling van gunningscriteria worden in hoofdstuk 5 besproken.

Doordat keurmerken het mogelijk maken de naleving door derden te laten controleren kan tijd worden bespaard en er tegelijkertijd voor worden gezorgd dat voor overheidsopdrachten strenge milieunormen worden toegepast.

3.5.1 Voorwaarden voor het gebruik van keurmerken

Op grond van de richtlijnen van 2014 kunnen keurmerken van derden worden gebruikt en kan in bepaalde gevallen ook om een keurmerk worden gevraagd als onderdeel van de technische specificaties. Als u een keurmerk op deze manier wilt gebruiken, moet u aan de hand van de voorschriften voor het verkrijgen van het keurmerk nagaan of de keurmerkeisen:

- i. alleen betrekking hebben op criteria die verband houden met het voorwerp van het contract;
- ii. gebaseerd zijn op objectief controleerbare en niet-discriminerende criteria;
- iii. zijn vastgesteld in een open en transparante procedure waaraan alle belanghebbenden, met inbegrip van overheidsinstanties, consumenten, sociale partners, fabrikanten, distributeurs en niet-gouvernementele organisaties, kunnen deelnemen;
- iv. voor alle betrokken partijen toegankelijk zijn;
- v. zijn vastgesteld door een derde partij waarover de ondernemer die het keurmerk aanvraagt, geen beslissende invloed uitoefent.⁵⁰

De meeste milieukeuren die aan de voorschriften van ISO-type I voldoen⁵¹ zullen aan deze voorwaarden voldoen, hoewel zij ook criteria kunnen bevatten die niet specifiek zijn voor de producten of diensten die worden aangekocht, zoals algemene eisen op het gebied van beheer. Om te bepalen of dit het geval is, moet u een evaluatie uitvoeren van de volledige criteria die aan het keurmerk ten grondslag liggen voordat u een verwijzing daarnaar in uw documenten opneemt - de meeste zijn gratis beschikbaar via internet.

Deense stad kiest voor milieukeuren

De stad Kolding in Denemarken heeft met groot succes EU-milieukeurcriteria en andere milieukeuren opgenomen in alle aankoopactiviteiten van de stad voor producten die onder de keurmerken vallen. De toepasselijke criteria van de milieukeuren worden rechtstreeks ingevoegd in de technische specificaties en/of gunningscriteria. Hierbij wordt vermeld dat een kopie van de milieukeurlicentie wordt gezien als volledige verificatie van de naleving van de criteria, maar ook dat andere documentatie wordt aanvaard. Recente aanbestedingen die gebruikmaakten van milieukeurcriteria hadden betrekking op schoonmaakproducten, kopieerpapier, uniformen, wasdiensten (voor de gebruikte wasmiddelen), drukdiensten (voor het gebruikte papier), tissuepapier en wagenparkbeheer (voor de gebruikte smeermiddelen).

⁵⁰ Artikel 43, lid 1, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 61, lid 1, van Richtlijn 2014/25/EU.

⁵¹ ISO 14024:1999, Milieu-etiketteringen en -verklaringen — Type I milieu-etikettering — Principes en procedures.

Als u ervan overtuigd bent dat een keurmerk aan de bovenstaande voorwaarden voldoet, kan het worden opgenomen als onderdeel van uw technische specificaties. U moet echter nog steeds andere keurmerken aanvaarden waarin vergelijkbare eisen zijn opgenomen, d.w.z. dat zij aantoonbaar voldoen aan dezelfde objectieve criteria. Als inschrijvers kunnen aantonen dat zij binnen de gestelde termijnen geen keurmerk hebben kunnen verkrijgen⁵² om redenen die hun niet aangerekend kunnen worden, moet u door hen ingediende alternatieve bewijzen in aanmerking nemen, zoals een technisch dossier waaruit blijkt dat aan de eisen van het keurmerk is voldaan.

Als een keurmerk niet alleen eisen bevat die van belang zijn voor uw opdracht, maar ook eisen stelt die geen verband houden met het voorwerp van de opdracht, bijvoorbeeld ten aanzien van de algemene beheerpraktijken, mag u alleen verwijzen naar de specifieke criteria van het keurmerk die verband houden met het voorwerp en het keurmerk als zodanig niet eisen⁵³. Vermelding van de criteria die aan een keurmerk ten grondslag liggen, kan zelfs als goede praktijk worden beschouwd omdat u er op die manier voor zorgt dat alle criteria relevant en duidelijk voor alle inschrijvers zullen zijn⁵⁴.

Tsjechische groene overheidsopdrachten voor producten met milieukeur

In Tsjechië zijn de nationale ministeries verplicht milieucriteria op te nemen in inschrijvingen. Dezelfde praktijk wordt aanbevolen voor andere overheidsinstanties en het ministerie van Milieu is verantwoordelijk voor het verzamelen van gegevens hierover. Er zijn specifieke benaderingen ontwikkeld voor de aankoop van IT-producten en meubilair. Volgens de laatste cijfers besteden ministeries jaarlijks ongeveer 20 miljoen EUR aan producten met milieukeur, waarbij boilers, IT-apparatuur en papier en kantoorbenodigdheden het grootste aandeel vertegenwoordigen binnen de milieuvriendelijke aankopen.

3.6 De naleving van de technische specificaties verifiëren

Ongeacht of u zich bij de ontwikkeling van uw specificatie baseert op technische normen, milieukeuren of de Europese of nationale criteria voor groene overheidsopdrachten, dient u bijzondere aandacht te schenken aan de manier waarop u de naleving door inschrijvers gaat verifiëren. Vanaf het begin dient u in uw aanbestedingsdocumenten de bewijsstukken te specificeren die inschrijvers kunnen indienen om naleving van de specificaties aan te tonen. Dit wordt vaak gedaan door een indicatieve lijst te verstrekken en te verklaren dat andere, gelijkwaardige bewijsstukken ook zullen worden aanvaard. Milieueisen zijn vaak complex en de beoordeling van de naleving van de eisen kan in bepaalde gevallen technische expertise vereisen. Voor veel milieuspecificaties bestaan echter verificatiemethoden die knowhow van technische deskundigen vereisen.

Voorbeelden:

---

⁵² Om ervoor te zorgen dat ondernemers de beste kans van slagen hebben bij het verkrijgen van een vereist keurmerk, dient u hen hierover zo vroeg mogelijk in te lichten, bijvoorbeeld door in de verzonden vooraankondiging de keurmerken te vermelden die zullen worden gebruikt. Bovendien zou u het voornemen om keurmerken te gebruiken kunnen benadrukken in het kopersprofiel of op de website van de aanbestedende dienst.

⁵³ Artikel 43, lid 2, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 61, lid 2, van Richtlijn 2014/25/EU.

⁵⁴ In zaak C-368/10 *Europese Commissie / Koninkrijk der Nederlanden* leek het Hof van Justitie van de Europese Unie van oordeel dat technische specificaties altijd moeten verwijzen naar de criteria die aan een keurmerk ten grondslag liggen en niet alleen naar het keurmerk als zodanig, tenzij die criteria zijn vervat in de wetgeving (punten 67-70 van het arrest). Hierbij zij echter opgemerkt dat dit arrest dateert van vóór de vaststelling van nieuwe, strengere eisen voor keurmerken in de richtlijnen van 2014.

- Als uitgangspunt kunt u verwijzen naar relevante milieuwetgeving waaraan alle ondernemers in de EU moeten voldoen, zoals de AEEA-richtlijn⁵⁵ of de houtverordening⁵⁶. De inschrijver kan normaliter bewijsstukken van de naleving van dergelijke wetgeving of van de nationale omzettingwetgeving voorleggen, aangezien dit een basisvoorwaarde is om zaken te doen in de EU;
- De keurmerken kunnen worden gebruikt om de naleving van de aanvullende milieueisen op de hierboven beschreven wijze te verifiëren;
- In voorkomend geval kan een testverslag of certificaat van een conformiteitsbeoordelingsinstantie worden verlangd, op voorwaarde dat u de certificaten van gelijkwaardige conformiteitsbeoordelingsinstanties aanvaardt. Op die manier kunt u vaststellen dat een product aan een bepaalde specificatie of bepaald prestatieniveau voldoet. Net als bij keurmerken moet u een technisch dossier of een andere vorm van bewijs in aanmerking nemen als een inschrijver binnen de gestelde termijnen geen testverslag of certificaat kan overleggen om redenen die hem niet aangerekend kunnen worden⁵⁷;
- In sommige gevallen is het mogelijk dat u genoeg moet nemen met een eigen verklaring van de inschrijvers dat zij voldoen aan de milieueisen omdat het onmogelijk is om de naleving tijdens de inschrijvingsprocedure met objectief bewijs van een derde partij te staven⁵⁸. Indien dat is toegestaan, moet u ervoor zorgen dat u de beginselen van gelijke behandeling, transparantie en evenredigheid toepast en de inschrijvers indien nodig om opheldering verzoeken om te voorkomen dat u inschrijvingen ten onrechte aanvaardt of afwijst,

In de hoofdstukken 4 en 5 wordt nader ingegaan op verificatie in de context van selectie- en gunningscriteria, op basis van de desbetreffende rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie.

---

⁵⁵ Richtlijn 2012/19/EU *betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur* (AEEA).

⁵⁶ Verordening (EU) nr. 995/2010 *tot vaststelling van de verplichtingen van marktdeelnemers die hout en houtproducten op de markt brengen* (EU-houtverordening).

⁵⁷ Artikel 44 van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 62 van Richtlijn 2014/25/EU.

⁵⁸ Bijvoorbeeld indien een inschrijver er binnen de gestelde termijnen niet in geslaagd is een keurmerk of ander bewijs te verkrijgen om redenen die hem niet aangerekend kunnen worden.

Hoofdstuk 4 – Inschrijvingen selecteren en uitsluiten

Samenvatting

- Het is mogelijk bedrijven uit te sluiten die inbreuk hebben gemaakt op de milieuwetgeving of waarvan de milieuprestaties ernstig tekortschieten, hoewel zij ook in de gelegenheid moeten worden gesteld om orde op zaken te stellen en niet langer dan drie jaar op deze gronden mogen worden uitgesloten.
- De door een bedrijf opgedane ervaring en de beroepskwalificaties van zijn personeel kunnen vanuit milieuoverwegingen worden beoordeeld. In de richtlijnen van 2014 wordt voor het eerst de mogelijkheid geboden om bewijs te vragen van maatregelen op het gebied van het beheer van de toeleveringsketen die bedrijven kunnen treffen en die voor groene overheidsopdrachten mogelijk van belang zijn.
- Aanbestedende diensten kunnen bedrijven vragen om hun technische capaciteit te demonstreren zodat kan worden gecontroleerd of de bedrijven in staat zijn om de bij het contract behorende milieubeheermaatregelen uit te voeren. Milieubeheersystemen, zoals het communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS) of ISO 14001 kunnen fungeren als een (niet-exclusieve) vorm van bewijs voor de technische capaciteit.

4.1 Inleiding

Met behulp van de selectiecriteria kan vooral worden nagegaan of ondernemers om het contract waarop ze inschrijven, kunnen uitvoeren. Daarbij kunnen de aanbestedende diensten rekening houden met specifieke ervaring en competentie in verband met milieuaspecten die relevant zijn voor het voorwerp van het contract. Zij kunnen de ondernemers vragen te bewijzen dat zij maatregelen op het gebied van milieu en beheer van de toeleveringsketen kunnen nemen tijdens de uitvoering van de opdracht. Daarnaast kunnen ze ondernemers uitsluiten die inbreuk plegen op de milieuwetgeving.

4.2 Uitsluitingscriteria

Uitsluitingscriteria hebben betrekking op omstandigheden die normaal gesproken redenen zijn voor aanbestedende diensten om geen zaken met een ondernemer te doen. In de richtlijnen inzake overheidsopdrachten is een uitputtende lijst opgenomen van de gevallen waarin een aanbestedende dienst een ondernemer mag uitsluiten. In sommige bijzonder ernstige, strafrechtelijke gevallen is uitsluiting verplicht⁵⁹.

Vanuit het oogpunt van groene overheidsopdrachten zijn met name de volgende uitsluitingscriteria van belang:

---

⁵⁹ Dat is bijvoorbeeld het geval indien het bedrijf of een van zijn vertegenwoordigers veroordeeld is wegens deelname aan een criminele organisatie, corruptie, terroristische misdrijven, kinderarbeid, mensensmokkel, fraude of witwassen van geld (artikel 57, lid 1, van Richtlijn 2014/24/EU).

- niet-naleving van de toepasselijke nationale, Europese of internationale milieuwetgeving⁶⁰;
- een door de ondernemer in de uitoefening van zijn beroep begane ernstige fout, waardoor zijn integriteit in twijfel kan worden getrokken;⁶¹
- aanzienlijke of voortdurende tekortkomingen bij de uitvoering van een wezenlijk voorschrift tijdens een eerdere opdracht die geleid hebben tot beëindiging van die opdracht of andere vergelijkbare sancties⁶²;
- valse verklaringen over de bovenstaande punten of onvermogen om de ondersteunende documenten over te leggen⁶³.

De aanbestedende diensten kunnen een ondernemer uitsluiten als zij met elk passend middel kunnen aantonen dat deze de toepasselijke verplichtingen uit hoofde van de Europese of nationale wetgeving heeft geschonden. De richtlijnen van 2014 maken het tevens mogelijk ondernemers uit te sluiten wegens schending van een beperkte lijst van internationale milieuovereenkomsten, te weten:

- het Verdrag van Wenen ter bescherming van de ozonlaag;
- het Verdrag van Bazel inzake gevaarlijke afvalstoffen;
- het Verdrag van Stockholm inzake persistente organische verontreinigende stoffen;
- het PIC-Verdrag (gevaarlijke chemische stoffen en pesticiden)⁶⁴.

Lidstaten kunnen ervoor kiezen om uitsluiting op deze gronden verplicht te stellen. Inbreuken op de milieuwetgeving kunnen ook worden gebruikt als grond om **de gunning van een contract aan een ondernemer te weigeren, een abnormaal lage inschrijving af te wijzen of vervanging van een onderaannemer te eisen**; deze mogelijkheden worden besproken in de hoofdstukken 5 en 6.

Bij de bovengenoemde uitsluitingscriteria geldt een uitsluitingstermijn van ten hoogste drie jaar vanaf de datum van de betrokken gebeurtenis, tenzij het nationaal recht een kortere termijn voorschrijft of in een arrest tegen de ondernemer een langere termijn is vastgesteld⁶⁵. Daarnaast moet ook het vermogen van ondernemers om

Uitsluiting van inschrijvingen wegens herhaalde inbreuk op de milieuwetgeving

Als een ondernemer inbreuk heeft gemaakt op toepasselijke milieuwetgeving kan een aanbestedende dienst besluiten deze van een inschrijvingsprocedure uit te sluiten. Zo kan een afvalverwerkingsbedrijf dat zich heeft schuldig gemaakt aan het illegaal storten van afval worden uitgesloten van een inschrijving voor vuilnisophaaldiensten. De aanbestedende dienst mag dergelijke inbreuken met elk passend middel aantonen, maar de ondernemer moet ook in de gelegenheid worden gesteld om te bewijzen dat hij orde op zaken heeft gesteld en wel voldoet aan de voorschriften van de richtlijnen.

⁶⁰ Artikel 57, lid 4, onder a), van Richtlijn 2014/24/EU.

⁶¹ Artikel 57, lid 4, onder c), van richtlijn 2014/24/EU.

⁶² Artikel 57, lid 4, onder g), van Richtlijn 2014/24/EU.

⁶³ Artikel 57, lid 4, onder h), van Richtlijn 2014/24/EU.

⁶⁴ Bijlage X bij Richtlijn 2014/24/EU.

⁶⁵ Artikel 57, lid 7, van Richtlijn 2014/24/EU.

orde op zaken te stellen in aanmerking worden genomen, d.w.z. dat zij de gelegenheid moeten krijgen om hun betrouwbaarheid aan te tonen, in weerwil van het voorhanden zijn van een van de gronden voor uitsluiting. In dat geval moet de ondernemer aantonen dat hij:

- eventuele schade als gevolg van strafrechtelijke inbreuken of beroepsfouten heeft vergoed of heeft toegezegd te zullen vergoeden;
- de feiten en omstandigheden heeft opgehelderd door actief mee te werken met de onderzoekende autoriteiten; en
- concrete technische, organisatorische en personeelsmaatregelen heeft genomen die geschikt zijn om verdere strafrechtelijke inbreuken of fouten te voorkomen⁶⁶.

Het is aan de aanbestedende dienst om de getroffen maatregelen te beoordelen en te bepalen of deze voldoende basis bieden om de ondernemer tot de procedure toe te laten, met opgaaf van redenen indien de ondernemer wordt uitgesloten.

4.3 Selectiecriteria

Met behulp van selectiecriteria wordt de geschiktheid van een ondernemer beoordeeld om een opdracht uit te voeren. In procedures met twee fasen worden zij toegepast als onderdeel van de eerste fase waarin blijken van belangstelling worden beoordeeld; daarnaast kunnen zij worden gebruikt om het aantal gegadigden te beperken of te verminderen dat wordt uitgenodigd om aan de inschrijving deel te nemen. Bij een openbare procedure kunnen gegadigden worden beoordeeld op basis van goedkeurings-/afkeuringscriteria, al dan niet vóór of na de beoordeling van de inschrijvingen. De richtlijnen inzake overheidsopdrachten omvatten een uitputtende lijst van de criteria met behulp waarvan ondernemers kunnen worden geselecteerd en de soorten bewijs die van hen kunnen worden verlangd⁶⁷.

De meest relevante selectiecriteria ten behoeve van groene overheidsopdrachten houden verband met de technische en beroepsbekwaamheid:

- personeel en technische middelen;
- ervaring en referenties;
- onderwijs- en beroepskwalificaties van het personeel (indien deze niet als gunningscriterium worden gehanteerd)⁶⁸;
- milieubeheersystemen (bijvoorbeeld EMAS, ISO 14001);
- systemen voor het beheer van de toeleveringsketen en traceersystemen;
- monsters van producten;
- conformiteitsbeoordelingscertificaten.

---

⁶⁶ Artikel 57, lid 6, van Richtlijn 2014/24/EU.

⁶⁷ Artikel 58, lid 1, en artikel 60, lid 1, van Richtlijn 2014/24/EU. Op grond van de artikelen 78 en 80 van Richtlijn 2014/25/EU mogen de aanbestedende instanties dezelfde uitsluitings- en selectiecriteria toepassen of andere objectieve regels en criteria hanteren die ter beschikking van belangstellende ondernemers zijn gesteld.

⁶⁸ Bijlage XII, deel II, onder f), van Richtlijn 2014/24/EU bepaalt dat het bewijs van de onderwijs- en beroepskwalificaties alleen mag worden beoordeeld in de selectiefase indien deze niet als gunningscriteria worden gehanteerd.

Met behulp van elk van deze criteria kan worden bepaald of een ondernemer over de juiste capaciteiten beschikt om de milieuaspecten van de opdracht uit te voeren, zoals verderop wordt besproken.

Wat alle selectiecriteria verbindt, is het dwingende vereiste dat zij verband moeten houden met en in verhouding moeten staan tot het voorwerp van het contract. Dit betekent dat u uw benadering dient af te stemmen op de specifieke eisen van het contract, met inbegrip van de waarde ervan en het niveau van het desbetreffende milieurisico. Zo zal de reikwijdte van de milieuselectiecriteria die worden gehanteerd voor een opdracht voor werken normaal gezien groter zijn dan voor een eenvoudige opdracht voor leveringen, tenzij de leveringen een bepaald milieurisico inhouden, wat bijvoorbeeld het geval is bij chemische stoffen of brandstoffen die veilig moeten worden opgeslagen.

Groene criteria voor diensten voor gebouwenonderhoud in Spanje

De provincieraad van Gipuzkoa in Spanje gunde een onderhoudscontract voor twee gebouwen en legde de milieuduurzaamheid van de geleverde diensten contractueel vast. De selectiecriteria stelden onder meer als eis dat de inschrijvers een ingenieur of technisch architect zouden aanstellen om de onderhoudsdiensten te coördineren. Deze persoon beschikt over de juiste opleiding, kennis en ervaring op het gebied van milieuaangelegenheden die verband houden met het onderhoud, met inbegrip van energie-efficiëntie en afvalbeheer.

4.3.1 Milieutechnische capaciteit

De eisen voor groene overheidsopdrachten kunnen zeer complex zijn, of ze nu betrekking hebben op het ontwerp en de bouw van energie-efficiënte gebouwen of het leveren van drukdiensten waarbij de hoeveelheid afval zo veel mogelijk moet worden beperkt. Om zich ervan te vergewissen of ondernemers in staat zijn aan dergelijke eisen te voldoen, is het zinvol vragen te stellen over hun ervaring, personeel en technische middelen.

Milieutechnische bekwaamheden kunnen bestaan in technische bekwaamheid in het beperken van de afvalproductie, het voorkomen van morsen/lekken van verontreinigende stoffen, het verminderen van het brandstofverbruik of het minimaliseren van de verstoring van natuurlijke habitats. Het gaat doorgaans om vragen zoals:

- Heeft het bedrijf al ervaring opgedaan met het duurzaam uitvoeren van opdrachten?
- Beschikt het bedrijf over personeel met de vereiste onderwijs- en beroepskwalificaties en ervaring om de milieutechnische aspecten van de opdracht uit te voeren?
- Beschikt het bedrijf over de nodige technische apparatuur of uitrusting voor milieubescherming?

- Heeft het bedrijf de middelen om de kwaliteit van de milieuaspecten van de opdracht te waarborgen (bijvoorbeeld toegang tot relevante technische instanties en maatregelen)?

Een nuttig instrument voor de integratie van milieucriteria wordt gevormd door de verslagen van uitgevoerde opdrachten. U kunt dit criterium gebruiken om te informeren naar de ervaring die bedrijven hebben opgedaan met de uitvoering van opdrachten met vergelijkbare milieueisen en (alleen voor opdrachten voor werken) te vragen om certificaten die bewijzen dat de werken naar behoren zijn uitgevoerd, met betrekking tot zowel de wijze van uitvoering als het resultaat. Daarbij dient u duidelijk aan te geven wat voor informatie als relevant wordt beschouwd en hoe deze zal worden beoordeeld. In de richtlijnen is daartoe een "terugkijkperiode" van ten hoogste vijf jaar voor opdrachten voor werken en drie jaar voor leveringen of diensten vastgesteld, tenzij een langere termijn noodzakelijk is om een toereikend mededingingsniveau te waarborgen⁶⁹.

De beroepsbekwaamheden van asbestverwijderaars waarborgen

Van asbest gemaakt isolatiemateriaal wordt nog steeds in veel gebouwen in heel Europa aangetroffen. Bij de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden in deze gebouwen is het belangrijk dat gekwalificeerde aannemers het asbest veilig verwijderen. Voor het bewijzen van bekwaamheid op dit gebied hebben enkele lidstaten vergunningsregelingen voor aannemers die in dergelijk werk gespecialiseerd zijn. Het is belangrijk om in de selectiecriteria de eis op te nemen dat aannemers de vaardigheden hebben voor dergelijk werk, als aangetoond door de vergunning die door de passende instantie is afgegeven of door een gelijkwaardig bewijsmiddel, teneinde de gezondheids-, veiligheids- en milieurisico's die aan dergelijk werk verbonden zijn te beperken.

Ook de onderwijs- en beroepskwalificaties alsook de ervaringen van het personeel kunnen van belang zijn voor groene overheidsopdrachten. Bij de voorgenomen aankoop van bijvoorbeeld wegvervoersdiensten doet u er verstandig aan te controleren of de chauffeurs een cursus milieuvriendelijk rijgedrag hebben gevolgd teneinde het brandstofverbruik en de emissies te verminderen. Het personeel dat een cateringcontract uitvoert, moet beschikken over de juiste kwalificaties met betrekking tot de juiste omgang met levensmiddelen, zowel om de veiligheid te garanderen als de hoeveelheid voedselresten te beperken. Bedenk echter dat het zinvoller kan zijn om de beoordeling van enkele milieuaspecten op te nemen in uw gunningscriteria; in dat geval dienen deze geen deel uit te maken van de selectiecriteria⁷⁰. In de gunningsfase geniet u meer flexibiliteit ten aanzien van de manier waarop u de criteria vaststelt en de soorten bewijs die u verlangt (zie hoofdstuk 5).

4.3.2 Milieubeheersystemen

Iedere organisatie (in de overheids- of particuliere sector) die haar algemene milieuprestaties wil verbeteren, kan besluiten om een milieubeheersysteem in te voeren. Milieubeheersystemen zijn hulpmiddelen die betrekking hebben op de organisatie zelf en die gericht zijn op de verbetering van de algemene milieuprestaties van de organisatie in kwestie. Met behulp van deze systemen kunnen organisaties zich een duidelijk beeld vormen van hun

⁶⁹ Bijlage XII, deel II, onder a), van Richtlijn 2014/24/EU.

⁷⁰ Bijlage XII, deel II, onder f), van Richtlijn 2014/24/EU.

milieueffecten, zich richten op de belangrijkste en deze goed beheren, zodat hun milieuprestaties doorlopend verbeterd worden. Relevante gebieden voor verbetering kunnen zijn het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, zoals water en energie; de opleiding van werknemers; het gebruik van milieuvriendelijke productiemethoden en de aankoop van groenere kantoormaterialen.

Een organisatie die een milieubeheersysteem heeft ingevoerd, kan certificering aanvragen bij een van de twee belangrijkste milieubeheersystemen die in de EU gebruikt worden: het "milieubeheer- en milieuauditsysteem" (EMAS)⁷¹ of de Europese/internationale norm voor milieumanagementsystemen (EN/ISO 14001)⁷². EMAS wordt hoofdzakelijk gebruikt door organisaties met een vestiging in de EU of in de Europese Economische Ruimte, hoewel het ook gebruikt kan worden door organisaties en vestigingen elders (maar het wordt altijd gecontroleerd onder toezicht van een Europese accreditatie-instantie). De ISO-norm is toegankelijk voor organisaties wereldwijd.

Wereldwijd beschikken ruwweg 250 000 organisaties over een ISO 14001-certificaat en ruim 4 000 organisaties en 7 500 locaties zijn in EMAS-verband geregistreerd. EMAS-certificatie omvat de eisen van EN/ISO 14001 alsook aanvullende onderdelen als geverifieerde naleving van wettelijke milieueisen, de verbintenis tot continue verbetering van de milieuprestaties, betrokkenheid van de werknemers en de verplichting om de milieuprestaties jaarlijks openbaar te maken middels een door een verificatie-instantie gevalideerde milieuverklaring. Op dit laatste punt verschilt EMAS sterk van andere systemen, aangezien het de milieuprestaties van geregistreerde organisaties openbaar en inzichtelijk maakt.

Op grond van de richtlijnen van 2014 mogen aanbestedende diensten vragen om bewijs van het milieubeheersysteem dat een ondernemer gebruikt voor opdrachten, op voorwaarde dat dit in verhouding staat tot en verband houdt met het voorwerp van de betrokken opdracht⁷³. Gelijkwaardige certificaten moeten worden aanvaard en net als bij keurmerken en testverslagen moeten ook andere vormen van bewijs (zoals een in eigen huis ontwikkeld systeem) in aanmerking worden genomen wanneer de ondernemer geen toegang heeft tot certificering door een derde partij of binnen de gestelde termijnen geen certificering kan verkrijgen om redenen die hem niet aangerekend kunnen worden (zie punt 3.5.1).

Het gebruik van een milieubeheersysteem is niet beperkt tot het overleggen van bewijs van de technische capaciteit om milieubeheermaatregelen uit te voeren. Indien een aanbestedende dienst andere selectiecriteria op grond van milieuoverwegingen vaststelt dan die welke worden vermeld in punt 4.3.1 (bijvoorbeeld eisen inzake technische apparatuur of opleiding), zou een milieubeheersysteem kunnen dienen als een bewijsmiddel van capaciteit, op voorwaarde dat het relevante informatie over de eisen in kwestie bevat.

---

⁷¹ Verordening (EG) nr. 1221/2009 *inzake de vrijwillige deelneming van organisaties aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS)*.

⁷² ISO 14001:2004(en) *Milieumanagementsystemen - Eisen en richtlijnen voor gebruik*. Deze norm wordt op dit moment herzien; de nieuwe versie zal naar verwachting eind 2015 worden vastgesteld.

⁷³ Artikel 62, lid 2, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 81, lid 2, van Richtlijn 2014/25/EU.

Opnieuw is het van belang om te kijken naar de feitelijke elementen van technische capaciteit die binnen een dergelijk milieubeheersysteem aan bod komen en die relevant zijn voor het voorwerp van de opdracht, in plaats van alleen naar het voorhanden zijn van een certificering door een derde partij⁷⁴. Het beginsel van evenredigheid moet in acht worden genomen bij het vaststellen van eisen voor de toe te passen milieubeheermaatregelen; dergelijke eisen zijn mogelijk niet passend voor een opdracht van lage waarde en met lage impact.

Litouwse Dienst voor wegverkeer kijkt naar milieucapaciteit

Bij de aanbesteding van opdrachten voor de aanleg van wegen en snelwegen vroeg de dienst om bewijs van de capaciteit milieubeheermaatregelen uit te voeren. Het bewijs wordt beoordeeld als onderdeel van de criteria voor technische capaciteit en EMAS, ISO 14001 of andere gelijkwaardige bewijsstukken wordt aanvaard.

4.3.3 Maatregelen op het gebied van het beheer van de toeleveringsketen

Veel milieueffecten ontstaan niet bij de levering van het eindproduct of de dienst, maar eerder in de toeleveringsketen. Zo bestaat IT-apparatuur gewoonlijk uit onderdelen die over de hele wereld worden betrokken, met inbegrip van metalen en andere stoffen waarvan aan de winning en de verwerking een hoog risico op milieuschade is verbonden. Een bouwaannemer kan samenwerken met een groot aantal kleinere bedrijven, die stuk voor stuk duurzame praktijken zullen moeten toepassen tijdens een opdracht voor de uitvoering van werken.

Bij dergelijke opdrachten is het voor aanbestedende diensten zinvol om verder te kijken dan de rechtstreekse aannemer teneinde ervoor te zorgen dat aan de milieueisen wordt voldaan. U kunt dit bijvoorbeeld doen door in het contract clausules op te nemen die specifiek op onderaannemers betrekking hebben. Deze benadering wordt besproken in hoofdstuk 6.

In de selectiefase kunnen de aanbestedende diensten om de volgende informatie vragen:

---

⁷⁴ In zaak T-331/06 *Evropaïki Dynamiki / Europees Milieuagentschap*, (punt 76) oordeelde het Gerecht dat de aanwezigheid van een certificering door een derde partij de grondslag mag vormen voor het toekennen van extra punten bij de beoordeling van de kwaliteit van het milieubeheersysteem van een bedrijf. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op deze zaak.

- een indicatie van het gedeelte van de opdracht dat de ondernemer eventueel in onderaanneming wil geven; en
- een indicatie van de systemen voor het beheer van de toeleveringsketen en de traceersystemen die de ondernemer kan gebruiken voor de uitvoering van de opdracht⁷⁵.

Met behulp van de bovenstaande informatie kan worden vastgesteld hoe de milieueffecten van een bepaalde opdracht zullen worden beheerd en kunnen er ondernemers worden geselecteerd die over sterke systemen beschikken.

4.3.4 Productmonsters, controles en conformiteitsbeoordeling

Indien een contract de levering van producten of materialen omvat, kan er in de selectiefase om een monster (of een beschrijving of foto) worden gevraagd. Daarnaast kan worden gevraagd om conformiteits- of

kwaliteitscertificaten⁷⁶. Deze kunnen nuttig zijn om te verifiëren of de producten voldoen aan alle specifieke milieueisen voor de aanbesteding, bijvoorbeeld in termen van houdbaarheid of energieverbruik.

Verder kunnen de aanbestedende diensten ervoor kiezen de productiecapaciteiten van leveranciers of de technische capaciteit van dienstverleners, alsook hun mogelijkheden inzake onderzoek en de maatregelen die zij treffen om de kwaliteit te waarborgen⁷⁷ te controleren. Dit kan worden gedaan indien sprake is van de levering van producten of diensten die complex zijn of bij wijze van uitzondering aan een bijzonder doel moeten beantwoorden. De controles kunnen worden uitgevoerd door de aanbestedende dienst zelf dan wel door een bevoegde instantie in het land waar de ondernemer is gevestigd.

4.4 Bewijsmiddelen

Hoewel de richtlijnen van 2014 een uitgebreide lijst bevatten van zaken die in de selectiefase kunnen worden onderzocht, stellen zij ook grenzen aan het soort bewijs dat in de beginfasen van de procedure kan worden verlangd. In het bijzonder moeten de aanbestedende diensten het Uniform Europees Aanbestedingsdocument (UEA) aanvaarden als voorlopig bewijs van naleving van de uitsluitings- en selectiecriteria (<http://ec.europa.eu/growth/esp/>)⁷⁸. Dit is een

Leveranciers betrekken bij groene overheidsopdrachten in Italië

In 2013 voerde de Italiaanse stad Turijn met betrekking tot het cateringcontract voor haar scholen maatregelen en criteria in om de bijbehorende koolstofvoetafdruk te verkleinen. De leveranciers werden verzocht gegevens te verstrekken om aan te geven welke onderdelen van de toeleveringsketen het grootste CO₂-verminderingspotentieel boden. Zo was het stadsvervoer bijvoorbeeld verantwoordelijk voor slechts 1 % van de totale koolstofvoetafdruk voor vijf van de meest gangbare levensmiddelen. De productieprocessen waren goed voor 75 % tot 95 % van de totale koolstofvoetafdruk, waarmee het belang werd onderstreept van landbouwpraktijken bij de uitvoering van doeltreffende maatregelen in verband met groene overheidsopdrachten voor de levering van levensmiddelen- en cateringdiensten.

"Wij waren verbaasd over de resultaten van het toezicht, dus hieruit blijkt hoe belangrijk het is om de toeleveringsketen erbij te betrekken." Elena Deambrogio, beleidsmedewerker, stad Turijn

⁷⁵ Bijlage XII, deel II, onder d) en j).

⁷⁶ Bijlage XII, deel II, onder k).

⁷⁷ Bijlage XII, deel II, onder e).

⁷⁸ Artikel 59 van Richtlijn 2014/24/EU.

geactualiseerde versie van de eigen verklaring die in een gestandaardiseerde elektronische vorm wordt verstrekt en ondernemers in staat stelt aan te tonen dat er geen gronden voor hun uitsluiting zijn dan wel dat zij aan de selectiecriteria voldoen. Daarnaast bevat deze verklaring een link naar de databank(en) die ondersteunende documenten bevatten of een bevestiging dat de ondernemer deze documenten op verzoek en onverwijld kan verstrekken.

De gedachte die aan het UEA ten grondslag ligt, is dat een eigen verklaring van naleving de lasten in verband met het indienen en controleren van bewijsmiddelen voor elke procedure vermindert. De aanbestedende diensten kunnen nog steeds om de oorspronkelijke documenten vragen als dat noodzakelijk is voor het goede verloop van de procedure, voor zover zij nog niet over die documenten beschikken⁷⁹. E-Certis

(<http://ec.europa.eu/growth/ecertis>) is een internetdienst waarmee aanbestedende diensten en ondernemers kunnen bepalen welke certificaten vaak worden gevraagd als bewijs om te mogen deelnemen aan aanbestedingsprocedures in de EU, Turkije, IJsland, Liechtenstein en Noorwegen.

4.5 Groepen evalueren

Daarnaast dient er bij de beoordeling van de technische capaciteit van ondernemers op te worden gelet dat het ondernemers vrijstaat een beroep te doen op de capaciteit van andere entiteiten. Dit betekent bijvoorbeeld dat, wanneer twee bedrijven samen willen inschrijven op een contract – ongeacht of zij een formeel consortium zijn aangegaan of door juridische banden met elkaar zijn verbonden – u de gecombineerde capaciteit in aanmerking moet nemen. Dit is afhankelijk van het vermogen van de ondernemer aan te tonen dat hij voor de uitvoering van de opdracht kan beschikken over de middelen van de andere entiteit, bijvoorbeeld door overlegging van een ondertekende, daartoe strekkende verbintenis. Wanneer wordt vertrouwd op de capaciteit van een andere entiteit (met inbegrip van een moedermaatschappij of dochteronderneming), moet de ondernemer kunnen aantonen dat er geen uitsluitingsgronden zijn en dat hij aan de relevante selectiecriteria voor de opdracht voldoet⁸⁰.

Groepen en groene opdrachten

Bedrijven die inschrijven op overheidsopdrachten kunnen met het oog op groene eisen besluiten een deskundige in de arm te nemen. Een gebouwenbeheerdienst kan bijvoorbeeld samenwerken met een milieud adviseur om gebouwen op een duurzamer manier te beheren. In dit geval dienen de technische capaciteit en ervaring van beide bedrijven in de selectiefase te worden beoordeeld.

⁷⁹ Artikel 59, leden 4 en 5, van Richtlijn 2014/24/EU.

⁸⁰ Artikel 63, lid 1, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 79, van Richtlijn 2014/25/EU.

Hoofdstuk 5 – Een opdracht gunnen

Samenvatting

- Het is mogelijk om op milieuoverwegingen gebaseerde gunningscriteria toe te passen, op voorwaarde dat deze criteria:
  - verband houden met het voorwerp van de opdracht;
  - geen onbeperkte keuzevrijheid verlenen aan de aanbestedende dienst;
  - daadwerkelijke mededinging garanderen;
  - uitdrukkelijk worden vermeld in de aankondiging van de opdracht en de aanbestedingsdocumenten, samen met hun weging en eventuele subcriteria; en
  - voldoen aan de beginselen van het Verdrag.
- U kunt in de gunningsfase punten toekennen om milieuprestaties te erkennen die de in de specificaties vastgestelde minimumeisen overstijgen. Er is geen maximum vastgesteld voor de weging die u aan milieucriteria kunt toekennen.
- Door te kiezen voor een levenscycluskostenberekening krijgt u inzicht in de werkelijke kosten van een opdracht. Als u rekening houdt met de kosten van energie- en waterverbruik, onderhoud en afvalverwijdering kan de groene optie – over de gehele levenscyclus genomen – goedkoper zijn.
- Met behulp van keurmerken en andere bewijsstukken van derden kunt u nagaan in hoeverre een inschrijving aan de door u vastgestelde gunningscriteria voldoet en de beweringen van de inschrijvers correct zijn.

5.1. Algemene regels voor de gunning van opdrachten

5.1.1 Gunningscriteria

De aanbestedende dienst evalueert in de gunningsfase de kwaliteit van de inschrijvingen en vergelijkt de kosten. Bij de evaluatie van de kwaliteit van de inschrijvingen gebruikt u vooraf bepaalde en vooraf gepubliceerde gunningscriteria om te beslissen welke inschrijving de beste is. Op grond van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten van 2014 moeten alle opdrachten worden gegund op basis van de economisch meest voordelige inschrijving. In deze algemene context zijn verschillende benaderingen mogelijk, waarvan enkele als bijzonder geschikt voor groene overheidsopdrachten kunnen worden beschouwd.

De kosten of de prijs maken deel uit van de beoordeling bij alle procedures⁸¹ en kunnen worden berekend op basis van de levenscycluskosten (zie hieronder). Daarnaast kunnen vanuit het oogpunt van de aanbestedende dienst uiteenlopende factoren van invloed zijn op de waarde van een inschrijving, met inbegrip van milieuaspecten.

---

⁸¹ Artikel 67, lid 2, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 82, lid 2, van Richtlijn 2014/25/EU.

Het is niet nodig dat ieder afzonderlijk gunningscriterium een economisch voordeel oplevert voor de aanbestedende dienst⁸². Het is echter noodzakelijk dat de gunningscriteria (alsook de selectiecriteria, technische specificaties en contractuitvoeringsclausules) verband houden met het voorwerp van de opdracht. Op grond van de richtlijnen van 2014 worden de gunningscriteria geacht verband te houden met het voorwerp van de opdracht wanneer zij betrekking hebben op de in het kader van die opdracht te verrichten werken, leveringen of diensten, in alle opzichten en in elk stadium van hun levenscyclus, met inbegrip van factoren die te maken hebben met:

a) het specifieke productieproces, het aanbieden of de verhandeling van deze werken, leveringen of diensten; of

b) een specifiek proces voor een andere fase van hun levenscyclus⁸³.

Deze factoren hoeven geen deel uit te maken van de "materiële essentie" van de aankoop, d.w.z. zichtbaar of waarneembaar zijn in het eindproduct of de uiteindelijk geleverde dienst. Dit betekent dat gunningscriteria, net als in het geval van technische specificaties, verband kunnen houden met duurzaamheidsaspecten, zoals hernieuwbare of biologische productie, of met de broeikasgasemissies die voortvloeien uit een bepaald product of een bepaalde dienst.

Het belangrijkste verschil tussen technische specificaties en gunningscriteria is dat technische specificaties worden beoordeeld op basis van goedkeurings-/afkeuringscriteria, en gunningscriteria worden gewogen, zodat inschrijvingen met betere milieuprestaties hoger scoren.

Het is aan de aanbestedende dienst om te bepalen welke gunningscriteria worden toegepast en welke weging aan ieder criterium wordt toegekend. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de vraag welke milieugerelateerde gunningscriteria kunnen worden toegepast en hoe het gewicht van de criteria kan worden bepaald.

5.1.2 Gunningscriteria opstellen en bekendmaken

In de richtlijnen inzake overheidsopdrachten zijn enkele basisregels vastgesteld met betrekking tot de transparantie van gunningscriteria. Deze weerspiegelen de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, met inbegrip van de onderstaande zaken in verband met milieugerelateerde gunningscriteria.

De aanwezigheid of afwezigheid van een verband

In een zaak in verband met de aankoop van busvervoerdiensten (de *Concordia Bus-zaak*) oordeelde het Hof van Justitie van de Europese Unie dat gunningscriteria met betrekking tot de stikstofoxide-emissies en het geluidsniveau van te gebruiken stadsbussen voldeden aan de eis dat ze verband moeten houden met het voorwerp van de opdracht.¹

In de zaak *EVN Wienstrom* werd een gunningscriterium met betrekking tot de hoeveelheid geproduceerde elektriciteit uit hernieuwbare bronnen **boven** het verwachte verbruik van de aanbestedende dienst ontoelaatbaar geacht, aangezien het geen verband hield met het voorwerp van de opdracht.¹ Bovendien kon de aanbestedende dienst niet doeltreffend controleren of aan het criterium was voldaan.

⁸²Zie zaak C-513/99 *Concordia Bus Finland Oy Ab / Helsingin kaupunki*, punt 55 (de *Concordia Bus-zaak*).

⁸³ Artikel 67, lid 3, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 82, lid 3, van Richtlijn 2014/25/EU.

1. Gunningscriteria mogen geen onbeperkte keuzevrijheid verlenen

Gunningscriteria mogen nooit een onbeperkte keuzevrijheid verlenen aan aanbestedende diensten⁸⁴. Dit betekent dat ze moeten voorzien in een objectieve grondslag om onderscheid te kunnen maken tussen inschrijvers en dat ze voldoende specifiek moeten zijn. In de woorden van het Hof moeten gunningscriteria zodanig worden geformuleerd dat alle "redelijk geïnformeerde en normaal zorgvuldige inschrijvers" in staat zijn ze op dezelfde wijze te interpreteren⁸⁵.

Een ander element van de objectiviteitseis voor gunningscriteria betreft de **verifieerbaarheid**. Indien gunningscriteria betrekking hebben op factoren die niet door de aanbestedende dienst geverifieerd kunnen worden, zal het moeilijk zijn om aan te tonen dat ze objectief toegepast zijn. Dit betekent dat u van tevoren dient te overwegen wat voor bewijsstukken inschrijvers voor elk gunningscriterium kunnen overleggen en hoe u deze zult toetsen⁸⁶.

In de *Concordia Bus-zaak* had de gemeente Helsinki vóór de evaluatie van de inschrijvingen een systeem gespecificeerd en gepubliceerd voor de toekenning van extra punten voor lagere geluidsniveaus en stikstofmonoxide-emissies⁸⁷. Het Hof van Justitie van de Europese Unie beschouwde dit systeem als voldoende specifiek en objectief.

2. De gunningscriteria moeten een daadwerkelijke mededinging mogelijk maken

Milieugerelateerde gunningscriteria mogen niet zodanig worden geformuleerd dat de markt kunstmatig wordt afgeschermd. De gunningscriteria hebben onder meer tot doel de markt aan te moedigen milieuvriendelijke oplossingen te ontwikkelen en te leveren en daarom moeten verschillende ondernemers altijd de mogelijkheid hebben om punten te verdienen op basis van dergelijke criteria. U kunt daar bijvoorbeeld voor zorgen door milieugerelateerde gunningscriteria te bespreken met potentiële inschrijvers in het kader van een aan de aankoop voorafgaande marktconsultatie (zie hoofdstuk 2).

3. De gunningscriteria moeten van tevoren worden bekendgemaakt

---

⁸⁴ Zie zaak 31/87 *Gebroeders Beentjes BV / Nederland*, punt 26; zaak C-513/99 *Concordia Bus*, punt 69.

⁸⁵ Zaak C-19/2000 *SIAC Construction Ltd / County Council of the County of Mayo*, punt 42.

⁸⁶ In de richtlijnen van 2014 wordt het volgende gesteld: "In geval van twijfel, controleren de aanbestedende diensten effectief de juistheid van de door de inschrijvers verstrekte informatie en bewijsmiddelen." (Artikel 67, lid 4, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 82, lid 4, van Richtlijn 2014/25/EU). Dit duidt erop dat het niet altijd noodzakelijk is de claims van inschrijvers te toetsen, hoewel dit voor groene overheidsopdrachten kan worden geacht van bijzonder belang te zijn om "greenwash" te voorkomen en ervoor te zorgen dat de beloofde milieuprestaties daadwerkelijk worden geleverd.

⁸⁷ In dit geval werden extra punten onder meer toegekend voor het gebruik van bussen met stikstofoxide-emissies van minder dan 4 g/kWh (+ 2,5 punten/bus) of minder dan 2 g/kWh (+ 3,5 punten/bus) en met externe geluidsniveaus van minder dan 77 dB (+1 punt/bus).

De richtlijnen inzake overheidsopdrachten schrijven voor dat gunningscriteria en hun wegingsfactoren vastgesteld moeten worden in de aankondiging van de opdracht of in de aanbestedingsdocumenten⁸⁹. Dankzij de jurisprudentie van het Hof is de mate van gedetailleerdheid vastgesteld waaraan de aankondigingen van gunningscriteria moeten voldoen. U dient in de aankondiging of aanbestedingsdocumenten het volgende aan te geven:

- de criteria die u zult toepassen om de economisch meest voordelige inschrijving te identificeren;
- het relatieve gewicht van alle criteria, hetzij in de vorm van concrete cijfers, hetzij in de vorm van een marge met een passend verschil tussen minimum en maximum⁹⁰; en
- alle subcriteria die u zult toepassen en, in de meeste gevallen, de weging ervan⁹¹.

Het onderscheid tussen specificiteit en discriminatie in de Concordia Bus-zaak

De kwestie van discriminatie kwam uitdrukkelijk aan de orde in de Concordia Bus-zaak. Een van de bezwaren van Concordia Bus was dat de door de stad Helsinki vastgestelde criteria discriminerend waren, omdat het eigen busvervoerbedrijf van de gemeente, HKL, het enige bedrijf was met op aardgas rijdende voertuigen dat op grond van dit criterium het maximale aantal punten kon verdienen. Het Hof van Justitie van de Europese Unie oordeelde dat het feit dat het maximale aantal punten alleen door één bedrijf kon worden behaald op grond van een van de door de aanbestedende dienst vastgestelde gunningscriteria op zich niet discriminerend was. Om vast te stellen of een gunningscriterium al dan niet discriminerend is, moeten alle feiten van de zaak in aanmerking worden genomen⁸⁸.

⁸⁸ Een van de feiten van deze zaak was dat de eiser een ander perceel toegewezen kreeg, waarin dezelfde eis inzake op aardgas rijdende voertuigen werd toegepast.

⁸⁹ Bijlage 5, deel C, punt 18, van Richtlijn 2014/24/EU.

⁹⁰ Artikel 67, lid 5, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 82, lid 5, van Richtlijn 2014/25/EU. Er zijn twee uitzonderingen op deze eis: i) de opdracht wordt uitsluitend op basis van de prijs bepaald, of ii) de weging is om objectieve redenen niet mogelijk, in welk geval de criteria in aflopende volgorde van belangrijkheid moeten worden vermeld.

⁹¹ Het Hof heeft zich in een aantal zaken gebogen over het vereiste niveau van openbaarmaking van subcriteria: waaronder zaak C-532/06 *Lianakis en anderen*, zaak C-331/04 *ATI EAC en Viaggi di Maio / ACTV Venezia SpA*, alsook zaak T-70/05 *Evropaiki Dynamiki / EMSA*. Het is alleen toegestaan de weging van subcriteria niet te vermelden indien deze i) de hoofdcriteria niet veranderen, ii) geen elementen bevatten die van invloed hadden kunnen zijn op de voorbereiding van de inschrijvingen en iii) niet leiden tot discriminatie van inschrijvers (zaak C-331/04 *ATI EAC*).

5.2 De toepassing van milieugerelateerde gunningscriteria

Het rechtskader biedt aanzienlijke ruimte voor milieugerelateerde gunningscriteria en verschillende methoden en benaderingen zijn mogelijk:

5.2.1 Specificaties of gunningscriteria?

Met een aantal elementen moet rekening worden gehouden bij de beoordeling of een milieukeurmerk een minimumeis (specificatie) of een voorkeur (gunningscriterium) moet zijn. Milieugerelateerde gunningscriteria kunnen nuttig zijn, als u bijvoorbeeld niet zeker bent van de kosten en/of beschikbaarheid van producten, werken of diensten die aan bepaalde milieudoelstellingen voldoen. Door deze factoren in uw gunningscriteria op te nemen, kunt u ze afwegen tegen andere factoren, zoals de kosten.

U kunt ook besluiten om een **minimumprestatieniveau** in de technische specificaties vast te stellen en vervolgens in de gunningsfase **extra punten** toekennen voor nog betere prestaties. Deze benadering wordt met succes toegepast door een aantal aanbestedende diensten die bij de invoering van groene overheidsopdrachten flexibiliteit willen behouden.

5.2.2 Wegingsmethoden

Het gewicht dat aan ieder gunningscriterium wordt toegekend, bepaalt de invloed van het criterium in de eindbeoordeling. De weging van milieugerelateerde gunningscriteria⁹² kan de mate weerspiegelen waarin milieuaspecten reeds in de specificaties zijn opgenomen. Als de specificaties strenge milieueisen bevatten, kan aan gunningscriteria een lager gewicht worden toegekend en omgekeerd.

Gunningscriteria voor groene overheidsopdrachten in Nederland

Rijkswaterstaat schreef een aanbesteding uit voor de renovatie en het onderhoud van een stuk snelweg in Nederland. De winnende inschrijving werd geselecteerd op basis van de prijs en de kwaliteit ervan. Een van de kwaliteitscriteria voor de economisch meest voordelige inschrijving was duurzaamheid, met inbegrip van een "CO₂-prestatieladder" voor de werkprocessen en een levenscyclusanalyse van de gebruikte producten. Deze besparingen werden in geld uitgedrukt en afgetrokken van de inschrijvingsprijzen. De winnende bidder bood aan het ontwerp in zijn geheel te optimaliseren, hetgeen een besparing van 8 944 t CO₂e zou opleveren over 50 jaar.

"Bieders waarderen het dat ze vrijheid krijgen om binnen een technisch kader hun eigen keuzen te maken voor duurzame ontwerpen", aldus Cuno van Geet, Senior Advisor Resource Efficiency, Rijkswaterstaat.

⁹² In de *EVN Wienstrom*-zaak (C-448/01) luidde het oordeel dat een weging van 45 % van het totale aantal punten dat beschikbaar was voor een criterium inzake de productie van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen aanvaardbaar was, op voorwaarde dat de andere regels voor gunningscriteria in acht werden genomen.

Er is geen maximum vastgesteld voor het gewicht dat aan milieucriteria wordt toegekend. Met het oog op een passende weging moet u de volgende punten overwegen:

- Hoe belangrijk zijn de milieudoelstellingen voor de opdracht, afgezet tegen andere overwegingen zoals de kosten en de kwaliteit in het algemeen?
- In hoeverre moeten deze overwegingen in de gunningscriteria worden opgenomen, in aanvulling op of in plaats van in de specificaties, selectiecriteria en contractuitvoeringsclausules?
- Hoeveel van uw gunningsfasepunten kunt u zich "veroorloven" toe te kennen? Dit zal afhangen van de producten/diensten en de marktomstandigheden. Als er bijvoorbeeld een geringe mate van prijsvariatie is voor een product, maar de milieuprestaties daarentegen zeer variëren, is het zinvol meer punten toe te kennen bij de beoordeling van milieukeurmerken.

5.2.3 Gebruik van keurmerken

Keurmerken die verwijzen naar de milieukeurmerken van de producten, werken of diensten die u wenst aan te kopen, kunnen ook worden gebruikt om gunningscriteria op te stellen en te beoordelen. Voor het gebruik van keurmerken in gunningscriteria gelden dezelfde regels als voor andere fasen van de aanbestedingsprocedure, te weten:

- u mag alleen om een keurmerk vragen indien alle eisen verband houden met het voorwerp van de opdracht en het keurmerk voldoet aan bepaalde normen inzake objectiviteit, transparantie en beschikbaarheid voor de markt (zie punt 3.5.1);
- zelfs wanneer een dergelijk keurmerk verplicht is, moet u nog steeds keurmerken aanvaarden die aan gelijkwaardige criteria voldoen en, in gevallen waarin de bidders binnen de gestelde termijnen geen keurmerk kunnen verkrijgen om redenen die hun niet aangerekend kunnen worden, andere passende vormen van bewijs;

Groene en gezonde schoonmaakdiensten in Toscane

In een aanbesteding voor schoonmaakdiensten beoordeelde het agentschap voor milieubescherming van Toscane (ARPAT) de inschrijvingen volgens het criterium van de economisch meest voordelige inschrijving. Hierbij werden 40 punten toegekend voor de prijs en 60 voor de kwaliteit. De kwaliteitscriteria omvatten het gebruik van groene schoonmaaktechnieken, minder verpakkingen, milieuprestaties van producten (aandeel producten dat conform ISO-keurmerken van het type I of gelijkwaardig is) en de kwaliteit van opleidingsprogramma's op het gebied van het milieu.

Gebruik van keurmerken: de Nederlandse koffie-zaak

In zaak C-368/10 verwees een Nederlandse aanbestedende dienst naar bepaalde sociale en ecologische keurmerken in zijn aanbestedingsdocumenten voor de levering van thee, koffie en koffieautomaten. Het Hof oordeelde dat de wijze waarop naar deze keurmerken werd verwezen, niet voldeed aan de eisen van de richtlijnen van 2004.

Het Hof huldigde tevens het beginsel dat keurmerken mogen worden gebruikt om gunningscriteria vast te stellen en de prestaties te helpen beoordelen. Krachtens de richtlijnen van 2014 zijn de regels voor keurmerken verder verfijnd zodat het mogelijk is om bepaalde keurmerken te vragen, mits deze aan bepaalde normen inzake transparantie en objectiviteit voldoen en alle criteria verband houden met het voorwerp van het contract.

- voor andere soorten keurmerken kunt u naar afzonderlijke criteria verwijzen die verband houden met het voorwerp van de opdracht, maar mag u het keurmerk niet verplicht stellen.

Milieukeuren zijn nuttig om producten en diensten te onderscheiden die energie en water besparen of die duurzamer worden geproduceerd. Door een aantal of alle milieukeureisen in uw gunningscriteria op te nemen kunt u deze eisen afwegen tegen de kosten of andere factoren, zoals de productbeschikbaarheid of levertijd.

5.2.4 Gebruik van milieubeheersystemen

Een milieubeheersysteem kan ook dienen als bewijs bij de beoordeling van gunningscriteria. In de gunningsfase kijkt u naar hoe een opdracht zal worden uitgevoerd, zodat een inschrijving waarbij bepaalde maatregelen worden toegepast in overeenstemming met een milieubeheersysteem relevant kan zijn. Het is echter belangrijk te vermijden dat u evaluaties herhaalt die u al in de selectiefase hebt uitgevoerd. Zie punt 4.3.2 voor meer informatie over milieubeheersystemen zoals EMAS en EN ISO 14001.

Milieuverbintenissen evalueren

In een aanbesteding voor IT-adviesdiensten besloot het Europees Milieuagentschap (EMA) om 10 % van de punten in de gunningsfase toe te kennen voor milieubeleidsmaatregelen van de inschrijvers bij de uitvoering van de opdracht. Het Agentschap kende op grond van dit criterium meer punten toe aan een bedrijf met een door een derde partij gecertificeerd beheersysteem dan aan de bedrijven zonder een dergelijk systeem. Na een klacht hierover stelde het Gerecht het EMA in het gelijk aangezien het iedere inschrijving op eigen merites had beoordeeld⁹³. Hoewel het EMA niet onder de richtlijnen inzake overheidsopdrachten valt, is het opmerkenswaardig dat het Hof een kwalitatieve methode voor de beoordeling van milieugerelateerde gunningscriteria heeft goedgekeurd.

5.2.5 Testverslagen en certificaten gebruiken

In bepaalde gevallen kan het verstandig zijn te vragen om een testverslag of certificaat van een conformiteitsbeoordelingsinstantie om te controleren in hoeverre de producten voldoen aan milieucclaims. In een aanbesteding voor verlichting kunt u bijvoorbeeld meer punten toekennen aan verlichting met een langere levensduur (hetzij als zelfstandig criterium, hetzij als onderdeel van de levenscycluskostenberekening). In dat geval kunt u de inschrijvers vragen om een testverslag of certificaat dat de milieucclaim bevestigt. Indien inschrijvers geen toegang hebben tot dergelijke verslagen of certificaten, om redenen die hun niet aangerekend kunnen worden, moet u ook overwegen om ander bewijs, zoals een technisch dossier, te aanvaarden en beslissen of dat als passend bewijs kan dienen⁹⁴.

5.3 Levenscycluskostenberekening

In de gunningsfase van een aanbestedingsprocedure zijn de kosten van een inschrijving gewoonlijk een van de doorslaggevende factoren. Maar hoe bepaalt u de kosten?

⁹³ Het Hof verklaarde dat het EMA "...comparative assessment of the tenders, evaluating whether the environmental policies submitted by the tenderers were genuine, and that it found that only one of them had already put such a policy in place, whilst the others merely indicated good intentions in that respect." (zaak T-331/06 *Evropaiki Dynamiki / Europees Milieuagentschap*, in punt 76).

⁹⁴ Artikel 44 van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 62, lid 2, van Richtlijn 2014/24/EU.

Wanneer u een product, dienst of werk koopt, betaalt u altijd een prijs. De aankoopprijs is echter slechts een van de kostenposten in het gehele proces van aanschaf, bezit en verwijdering. Bij de levenscycluskostenberekening (life-cycle costing, LCC) worden alle kosten in aanmerking genomen tijdens de volledige levensduur van het product, het werk of de dienst:

- de aankoopprijs en alle daarmee verbonden kosten (levering, installatie, verzekering, enz.);
- operationele kosten, met inbegrip van energie, brandstof- en waterverbruik, reserveonderdelen en onderhoud;
- kosten aan het einde van de levensduur, zoals buitenbedrijfstelling of verwijdering.

Bij de levenscycluskostenberekening kunnen ook de kosten van externe effecten (zoals broeikasgasemissies) worden meegerekend, onder de specifieke voorwaarden die in punt 5.3.2 worden beschreven. Op grond van de richtlijnen van 2014 moeten, indien LCC wordt gebruikt, de berekeningsmethode en de door de inschrijvers te verstrekken gegevens worden aangegeven in de aanbestedingsstukken. Er gelden ook speciale regels om de kosten van externe milieueffecten fair en transparant te bepalen.

5.3.1. Levenscycluskostenberekening en milieuoverwegingen

Levenscycluskostenberekening is zinvol ongeacht de milieudoelstellingen van de overheid. U houdt immers rekening met de kosten van hulpbronnen, onderhoud en verwijdering die niet in de aankoopprijs zijn doorberekend. Dit zal vaak leiden tot "win-winsituaties", waarbij groenere producten, groenere werken of groenere diensten over het geheel gezien ook goedkoper zijn. Het belangrijkste potentieel voor besparingen tijdens de levenscyclus van een product, werk of dienst wordt onderstaand toegelicht.

Groenere bussen in Roemenië: een levenscycluskostenberekening

In 2012 organiseerde de gemeenteraad van Baia Mare in Roemenië een aanbesteding voor het leasen van 30 nieuwe EEV-bussen (Enhanced Environmentally Friendly Vehicle = zeer milieuvriendelijk voertuig) en 8 trolleybussen. Aan de hand van een levenscycluskostenberekening werden de inkoopprijs, het brandstofverbruik, de onderhoudskosten en de operationele kosten beoordeeld. De totale kosten van de aanbesteding waren hoger dan die van eerdere aankopen, maar dit werd ten dele goedge maakt door de lagere levensduurkosten van de nieuwe voertuigen. De broeikasgasemissies van deze bussen (de eerste van dit type in Roemenië) zijn aanzienlijk lager dan die van de vroegere dieselbussen.

Besparen op de onderhoudskosten tijdens de levensduur in Duitsland

In 2012 schreef de stad Detmold de aanbesteding voor een nieuw busstation uit. Als onderdeel van het eerste onderzoek en de marktconsultatie werd er een duurzaamheidsanalyse uitgevoerd op basis van een verwachte levensduur van ten minste vijftig jaar. Aan de hand daarvan werd bepaald welke technieken het meest geschikt waren voor het project. De openbare aanbestedingsprocedure mondde uit in het gebruik van fotokatalytisch beton, dat lucht en verontreinigende stoffen in afstromend water omzet in onschadelijke zouten. Daardoor is er minder onderhoud nodig en dalen de kosten en milieueffecten van reiniging.

Besparingen op het gebruik van energie, water en brandstof

De kosten van energie-, water- en brandstofverbruik vormen vaak een groot deel van de totale kosten en van de milieueffecten tijdens de levenscyclus. Vermindering van het verbruik is duidelijk zinvol in zowel financieel als milieuopect.

Besparingen op onderhoud en vervangingen

In sommige gevallen is het groenste alternatief de oplossing met de hoogste levensduur en/of het minste onderhoud. Zo kan de keuze van materialen voor de buitenkant van gebouwen of bruggen grote gevolgen hebben voor de frequentie van onderhouds- en reinigingswerkzaamheden. De meest duurzame optie houdt meestal de laagste onderhoudskosten in en met behulp van de LCC kunnen die kosten worden berekend.

Besparingen op verwijderingskosten

Bij de aankoop van een product of de aanbesteding van een bouwproject worden verwijderingskosten gemakkelijk over het hoofd gezien. Uiteindelijk moeten er verwijderingskosten worden betaald, hoewel soms met een langere vertraging. Als u met deze kosten geen rekening houdt bij uw aankopen, kan een koopje uiteindelijk een dure aanschaf blijken. Verwijderingskosten omvatten de kosten van de fysieke verwijdering, maar ook de kosten van de veilige afvoer. In veel gevallen is verwijdering onderworpen aan strenge regelgeving, zoals de voorschriften in de richtlijn betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur⁹⁵. In bepaalde gevallen kan er aan het eind van de levensduur een positief rendement zijn voor de eigenaar, bijvoorbeeld wanneer de voertuigen of de apparatuur met winst kunnen worden doorverkocht of gerecycled.

Een intelligente planning van de verwijderingsfase in de bouw

De bouwsector produceert een grote hoeveelheid afval. Bij de sloop van oude gebouwen wordt niet alleen een grote hoeveelheid puin verwijderd, maar moeten ook gevaarlijke materialen (bijv. asbest) worden beheerd. Dit betekent dat u bij aanbestedingen aannemers zou kunnen vragen hoeveel afval ze verwachten te produceren tijdens sloopwerk en wat de kosten zijn van de verwijdering. In enkele gevallen, bijvoorbeeld bij de aanleg van wegen, zou het ook mogelijk moeten zijn de besparingen te berekenen dankzij het gebruik van gerecyclede materiaal, zoals gebruikt asfalt of materiaal van gesloopte gebouwen.

5.3.2 Externe milieukosten beoordelen

Naast de financiële kosten die rechtstreeks door de aanbestedende dienst worden gedragen, kunt u ook rekening houden met externe milieueffecten – de kosten voor de gemeenschap van specifieke milieueffecten, zoals die welke verband houden met klimaatverandering of verzuring van de bodem of het water. Als u als onderdeel van de gunningscriteria kosten wilt toekennen aan externe milieueffecten, moet u er krachtens de richtlijnen van 2014 voor zorgen dat de gebruikte methode:

- gebaseerd is op objectief controleerbare en niet-discriminerende criteria;
- toegankelijk is voor alle betrokken partijen; en

Externe effecten in de LCC: de richtlijn schone voertuigen

Krachtens de richtlijn schone voertuigen moeten aanbestedende diensten rekening houden met energie- en milieueffecten bij de aankoop van wegvoertuigen, hetzij in de specificaties, hetzij in de gunningscriteria. De richtlijn bevat een methode voor het kwantificeren van deze effecten, met als doel de berekening van de operationele levensduurkosten. In dit model wordt een monetaire waarde toegekend aan meerdere typen emissies – kooldioxide (CO₂), stikstofdioxide (NO_x), niet-metaalhoudende koolwaterstoffen (NMHC) en fijne stofdeeltjes⁹⁶. Aan de emissies van ieder voertuig tijdens de levensduur worden vervolgens kosten verbonden, die moeten worden opgeteld bij de andere directe kosten zoals de aankoopprijs, de brandstofkosten en de onderhoudskosten.

⁹⁵ Richtlijn 2012/19/EU betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA-richtlijn).

⁹⁶ Aanbestedende diensten kunnen er ook voor kiezen om hogere kosten toe te wijzen aan elk van de emissies van verontreinigende stoffen, op voorwaarde dat deze de in de richtlijn aangegeven kosten niet met meer dan een factor 2 overschrijden (artikel 6 van Richtlijn 2009/33/EG).

- de vereiste gegevens met een redelijke inspanning kunnen worden verstrekt door normaal zorgvuldige ondernemers⁹⁷.

Hoewel er voor specifieke opdrachten een methode op maat kan worden ontwikkeld voor het berekenen van de levenscycluskosten, mogen ondernemers hierdoor niet ten onrechte worden bevoordeeld of benadeeld. Als het gebruik van een gemeenschappelijke methode voor het berekenen van de levenscycluskosten verplicht is uit hoofde van de EU-wetgeving, moet u die methodiek toepassen⁹⁸. Momenteel geldt dit uitsluitend voor wegvoertuigen op grond van de richtlijn schone voertuigen, die voorziet in zowel een gemeenschappelijke methode als de toewijzing van minimumkosten aan bepaalde externe milieueffecten als deze in geld worden uitgedrukt (zie het kader).

---

⁹⁷ Artikel 68, lid 2, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 83, lid 2, van Richtlijn 2014/25/EU. Het begrip "normaal zorgvuldige ondernemer" omvat in dit verband ook ondernemers uit derde landen die partij zijn bij de Overeenkomst inzake overheidsopdrachten van de WTO of andere internationale overeenkomsten waaraan de EU is gebonden.

⁹⁸ Artikel 68, lid 3, van Richtlijn 2014/24/EU en artikel 83, lid 3, van Richtlijn 2014/25/EU. In de bijlagen bij de richtlijnen wordt de relevante wetgeving over de methoden voor het berekenen van de levenscycluskosten vermeld; deze informatie kan van tijd tot tijd worden bijgewerkt.

5.3.3 Toepassing van levenscycluskostenberekening

Een toenemend aantal overheidsdiensten in Europa gebruikt levenscycluskostenberekening om inschrijvingen te beoordelen en er zijn hulpmiddelen van verschillende complexiteit en met verschillende toepassingsgebieden ontwikkeld. Een overzicht van en links naar een aantal hulpmiddelen voor levenscycluskostenberekening zijn terug te vinden op

<http://ec.europa.eu/environment/gpp/lcc.htm>

Voor een juiste beoordeling van een levenscycluskostenberekening moet een aantal punten in aanmerking worden genomen:

Levensduur – de frequentie waarmee een product vervangen moet worden, heeft een groot effect op de kosten, in het bijzonder gedurende een langere periode. Een goedkoop product dat vaak vervangen moet worden, kan op de lange termijn meer kosten dan een product met een hogere prijs dat vele jaren meegaat. Hiermee moet rekening worden gehouden bij de bepaling van het aantal jaren waarvoor u een levenscycluskostenvergelijking wilt uitvoeren.

Hulpmiddelen voor levenscycluskostenberekening

Dit is een niet-uitputtende lijst van hulpmiddelen voor de berekening van levenscycluskosten:

- De calculator voor levenscycluskostenberekening van de Europese Commissie voor de aankoop van voertuigen:
<http://ec.europa.eu/transport/themes/urban/vehicles/directive/>
- De gemeenschappelijke methode van de Europese Commissie voor levenscycluskostenberekening in de bouw:
http://ec.europa.eu/growth/sectors/construction/support-tools-studies/index_en.htm
- Een hulpmiddel voor de berekening van zowel levenscycluskosten als CO₂-emissies in aanbestedingen, ontwikkeld binnen het SMART-SPP-project:
<http://www.smart-spp.eu>
- Een door de Zweedse Raad voor Milieubeheer (SEMCo) ontwikkeld hulpmiddel voor levenscycluskostenberekening:
<http://www.upphandlingsmyndigheten.se/omraden/lcc/lcc-kalkyler/>
- Een hulpmiddel voor levenscycluskostenberekening dat binnen het BUY SMART-project ontwikkeld is: <http://www.buy-smart.info>

Discontopercentage - kosten in de toekomst zijn niet zoveel "waard" als kosten die vandaag worden gedragen, omdat de maatschappij positieve en negatieve effecten in het heden belangrijker acht dan die in de toekomst. Een bedrag van 100 EUR dat vandaag wordt geïnvesteerd tegen 5 % rente zou over een jaar 105 EUR waard zijn. Daarom is een bedrag van 105 EUR dat in één jaar wordt uitgegeven op dit moment slechts 100 EUR "waard", de netto contante waarde (NCW). Met de NCW kan rekening worden gehouden bij het vergelijken van de levenscycluskosten door op toekomstige kosten een maatschappelijk discontopercentage toe te passen. Het percentage verschilt van land tot land, maar bedraagt doorgaans tussen 3 % en 8 % (aangepast aan de gevolgen van de inflatie)⁹⁹.

⁹⁹ Het directoraat-generaal *Regionaal Beleid en Stadsontwikkeling* van de Europese Commissie beveelt aan om uit te gaan van een maatschappelijk disconteringspercentage van 5 % in de cohesielidstaten (Bulgarije, Cyprus, Estland, Griekenland, Hongarije, Kroatië, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Portugal, Roemenië, Slowakije, Slovenië, Tsjechië) en van 3 % in de andere lidstaten (België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zweden).

Beschikbaarheid en betrouwbaarheid van gegevens – Een beoordeling van levenscycluskosten heeft onvermijdelijk ook een element van onvoorspelbaarheid in zich met betrekking tot kosten die in de toekomst ontstaan (bijvoorbeeld onderhoudskosten, energieverbruik en de feitelijke levensduur van het product). Het is daarom belangrijk inschrijvers te vragen om gedetailleerde gegevens ter ondersteuning van kostenramingen. In sommige gevallen waarin de toekomstige kosten beïnvloed kunnen worden door de aannemer (bijvoorbeeld omdat deze verantwoordelijk is voor onderhoud of verwijdering), kunt u maximumwaarden voor toekomstige prijzen in uw voorwaarden opnemen, wat meer zekerheid geeft voor uw levenscycluskostenberekeningen.

5.4 Abnormaal lage inschrijvingen

Zodra u de kosten van de verschillende geldige inschrijvingen hebt gecontroleerd, vergelijkt u deze met elkaar om punten toe te kennen. In bepaalde gevallen kan het zijn dat u een inschrijving ontvangt die ongewoon laag lijkt in vergelijking met andere inschrijvingen of ten opzichte van de kosten die verband houden met de levering, de dienst of het werk. Vanuit het oogpunt van groene overheidsopdrachten kunnen de lage kosten van een inschrijving twijfels doen rijzen over de naleving van de milieuwetgeving en/of de haalbaarheid van de inschrijving wat de milieueisen betreft.

In dit geval moeten de aanbestedende diensten de inschrijver(s) vragen om de redenen voor hun abnormaal lage prijs of kosten toe te lichten. Legitieme factoren (zoals de door de inschrijver toegepaste productiemethode of technische oplossingen of ongewoon gunstige voorwaarden) kunnen een verklaring bieden voor de lage kosten. In andere gevallen kan tijdens het onderzoek komen vast te staan dat de abnormaal lage kosten te wijten zijn aan het feit dat de inschrijver niet aan de toepasselijke nationale, Europese of internationale milieuwetgeving voldoet, bijvoorbeeld omdat bepaalde onderdelen of materialen uit illegale bron zijn betrokken.

In dergelijke gevallen **moeten** de aanbestedende diensten abnormaal lage inschrijvingen afwijzen¹⁰⁰.

---

¹⁰⁰ Artikel 69, lid 3, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 84, lid 3, van Richtlijn 2014/25/EU.

Hoofdstuk 6 – Contractuitvoeringsclausules

Samenvatting

- Contractclausules zorgen ervoor dat in de uitvoeringsfase rekening wordt gehouden met milieuoverwegingen. Zij moeten verband houden met het voorwerp van de opdracht en van tevoren worden bekendgemaakt.
- U kunt specificeren dat producten worden geleverd of dat diensten/werken worden uitgevoerd op een manier waarbij de milieueffecten tot een minimum beperkt blijven en aan de milieuprestaties kunnen contractuele sancties of prikkels worden verbonden.
- De naleving van de contractclausules in de uitvoeringsfase moet zorgvuldig worden bewaakt en de verantwoordelijkheid voor naleving en rapportage moet duidelijk in het contract aangegeven worden. Om de schending van milieuverbintenissen te ontmoedigen, dienen passende sancties in het contract te worden opgenomen.
- Ook onderaannemers zijn verantwoordelijk voor de milieuaspecten van het werk dat ze uitvoeren. Als de aansprakelijkheid wordt gedeeld met de hoofdaannemer, moet deze ook gelden voor de naleving van de toepasselijke milieuwetgeving. U kunt vervanging van een onderaannemer eisen als deze niet aan deze wetgeving voldoet.
- Contractuitvoeringsclausules mogen niet worden gebruikt om milieueisen te introduceren die neerkomen op een materiële wijziging van het aanbestede contract, d.w.z. een onwettige wijziging.

6.1. Regels inzake contractclausules

Contractuitvoeringsclausules worden gebruikt om te specificeren hoe een opdracht uitgevoerd moet worden. In contractuitvoeringsclausules kunnen milieuoverwegingen worden opgenomen, op voorwaarde dat deze in de oproep tot mededinging of in de aanbestedingsstukken worden bekendgemaakt en verband houden met het voorwerp van de opdracht¹⁰¹.

Eventuele bijzondere milieuvorwaarden dienen van tevoren te worden vermeld, om ervoor te zorgen dat bedrijven op de hoogte zijn van deze verplichtingen en deze in de prijs van hun inschrijvingen kunnen verwerken. De aanbestedende dienst mag bepalen dat marktdeelnemers van verdere deelname worden uitgesloten, indien zij niet akkoord gaan met de contractuele clausules. Indien dergelijke dwingende voorwaarden worden vermeld, is het

---

¹⁰¹ Artikel 70 van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 87 van Richtlijn 2014/25/EU.

van belang dat deze voor alle bidders gelden, zoals wordt beschreven in de aanbestedingsstukken¹⁰².

Wijzigingen kunnen van belang zijn voor groene overheidsopdrachten, bijvoorbeeld als u in de loop van een gegunde opdracht wilt overstappen op een duurzamer product- of dienstmodel, of als het contract voorziet in extra betalingen wanneer de hoeveelheid afval wordt verminderd of de energie-efficiëntie wordt verhoogd. Denk eraan dat in de richtlijnen van 2014 specifieke regels zijn vastgesteld voor het wijzigen van opdrachten nadat deze zijn gegund. Dit betekent dat de aanbestedende diensten waar mogelijk op voorhand rekening moeten houden met wijzigingen en documenten dienovereenkomstig moeten opstellen¹⁰³. Contractclausules mogen de specifieke verbintenissen bevatten die zijn aangegaan als onderdeel van de aanbestedingsprocedure (bijvoorbeeld de handhaving van de die in de inschrijving beloofde en als onderdeel van de gunningscriteria beoordeelde milieuprestaties).

U kunt dit onder meer doen door een aantal contractvoorwaarden op te nemen met rubrieken waarin de diverse milieuaspecten worden gespecificeerd die naar verwachting tijdens de uitvoering van de opdracht aan de orde zullen komen en inschrijvers in de gelegenheid te stellen om per rubriek specifieke prestatieniveaus voor te stellen. In een cateringcontract kunt u bijvoorbeeld aandacht besteden aan de levering van duurzame en biologische levensmiddelen, de vermindering van de hoeveelheid verpakkingsmateriaal en afval, alsook de toepassing van energie- en waterefficiënte apparatuur en bereidingstechnieken. U kunt de bidders vragen zich te verbinden tot specifieke streefwaarden in elk van deze rubrieken, die vervolgens zullen worden beoordeeld aan de hand van uw gunningscriteria en tevens onderdeel zijn van het definitieve contract met de succesvolle bidder.

Duurzame inkoop van kantoorbenodigdheden in België

In 2013 schreef de stad Gent een aanbesteding uit voor een nieuw vierjarig raamcontract voor de levering van papier en kantoorbenodigdheden. Voor alle producten in de inschrijving golden groene criteria en technische specificaties. De contractuitvoeringsclausules omvatten de verplichting de leveringsfrequentie met 85 % te verlagen (van eenmaal per dag tot een- of tweemaal per maand). Daarnaast werden er extra punten toegekend voor groenere oplossingen, wat tot gevolg had dat er duurzame verpakkingsopties in de inschrijvingen werden opgenomen. De inschrijving zorgde voor een vermindering van de CO₂-emissies als gevolg van een verlaging van de leveringsfrequentie en nieuwe verpakkingsopties.

"Een eenvoudige maatregel kan grote gevolgen hebben. Inmiddels nemen wij de verlaagde leveringsfrequentie stelselmatig op in onze duurzame overheidsopdrachten." Aline De Tremerie, directeur van de afdeling duurzame aankopen

6.2 Contractuitvoeringsclausules voor de levering van goederen

¹⁰² Zaak C-336/12 *Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser / Manova A/S* ("Manova"), punt 40, en zaak C-561/12 *Nordecon AS en Ramboll Eesti AS / Rahandusministeerium* ("Nordecon"), punten 37-38.

¹⁰³ Artikel 72 van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 89 van Richtlijn 2014/25/EU. Wijzigingen in contracten zijn toegestaan, onder meer wanneer de wijzigingen in de oorspronkelijke aanbestedingsstukken is opgenomen in duidelijke, nauwkeurige en ondubbelzinnige herzieningsclausules die geen wijziging van de algemene aard van de opdracht of raamovereenkomst inhouden.

Er mogen in leveringscontracten milieuclausules worden opgenomen met betrekking tot de levering. Eenvoudige manieren om de milieueffecten van een opdracht te verminderen, zijn:

- Het product laten leveren in de passende hoeveelheid. Dit betekent vaak een bulklevering, aangezien dit milieuvriendelijker is wat betreft het vervoerseffect per artikel dan wanneer kleinere hoeveelheden vaker worden geleverd. Het specificeren van een maximaal aantal leveringen per week of maand kan een andere manier zijn om hetzelfde resultaat te bereiken;
- Eisen dat goederen worden geleverd buiten het spitsuur om de bijdrage van leveringen aan de verkeersdruk te verminderen;
- Eisen dat de leverancier alle bij het product behorende verpakkingen terugneemt (en recycleert of hergebruikt); dit heeft als extra voordeel dat de verpakking vóór het hergebruik of de recycling wordt gecentraliseerd en moedigt de leverancier aan om onnodige verpakkingen terug te dringen;
- Eisen dat de leverancier regelmatig verslag uitbrengt over de broeikasgasemissies als gevolg van de levering van het product, en aangeeft welke maatregelen er zijn getroffen om deze emissies tijdens de looptijd van het contract te verminderen (dit laatste geldt niet voor eenmalige leveringscontracten).

Indien u in uw specificatie specifieke materialen of productieprocessen hebt opgenomen, kunnen deze ook deel uitmaken van uw contractclausules voor leveringsopdrachten. In een contract voor papierproducten kan in het contract worden gespecificeerd dat deze via "elementaire of volledig chloorvrije" processen zijn vervaardigd.

Leveringsopdrachten omvatten vaak elementen van diensten of werken (bijvoorbeeld voorbereiding, installatie of onderhoud), waarvoor op de volgende bladzijde vermelde clausules geschikt zouden kunnen zijn.

6.3 Contractuitvoeringsclausules voor de levering van werken of diensten

Voorbeelden van mogelijke contractuitvoeringsclausules voor opdrachten voor werken of diensten zijn:

- hoe de dienst of het werk wordt uitgevoerd:

- toepassing van specifieke milieubeheermaatregelen, waar nodig in overeenstemming met een door een derde partij gecertificeerd systeem, zoals EMAS of ISO 14001;
- rapportage over milieuproblemen bij de uitvoering van de opdracht en specifieke maatregelen om deze tegen te gaan, bijvoorbeeld lekkages of het gebruik van gevaarlijke stoffen;
- efficiënt gebruik op bouwplaatsen van hulpbronnen zoals elektriciteit en water;
- gebruik van doseringsindicatoren om de juiste hoeveelheden schoonmaakproducten, enz., te waarborgen;

opleiding van personeel van de aannemer:

- scholing van personeel in de milieueffecten van hun werk en in het milieubeleid van de overheidsdienst die de gebouwen bezit waar ze zullen werken;
- scholing van chauffeurs in milieuvriendelijke rijtechnieken om emissies te verminderen en brandstof te besparen.

Vervoer van producten en hulpmiddelen naar de leveringsplaats:

- producten in geconcentreerde vorm aanleveren en ter plaatse verdunnen;
- gebruik van herbruikbare containers of verpakkingen om producten te vervoeren;
- vermindering van CO₂- of broeikasgasemissies die aan vervoer verbonden zijn.

Verwijdering van gebruikte producten of verpakkingen:

- producten of verpakkingen laten terugnemen door de aannemer voor hergebruik, recycling of passende verwijdering;
- streefcijfers voor de vermindering van de hoeveelheid stortafval.

Milieuprestaties in contractclausules in Toscane

Een contract voor schoonmaakdiensten dat was gegund door het agentschap voor milieubescherming van Toscane (ARPAT) bevatte een clausule met een eis voor de winnende inschrijver om een informeel milieubeheersysteem in te voeren voor de verleende dienst. De aannemer moest de volgende drie stappen ten uitvoer leggen: 1) een initiële milieuanalyse van de dienst uitvoeren; 2) een milieuprogramma opzetten; 3) waarborgen dat maatregelen worden genomen om toezicht op het programma te houden.

De contractant moest gegevens verstrekken over de gebruikte productvolumes (op halfjaarlijkse basis) om te waarborgen dat de hoeveelheid gebruikte producten ieder jaar met een bepaald percentage verminderde en moest tegelijkertijd waarborgen dat de kwaliteit van de diensten daar niet onder leed door regelmatige kwaliteitscontroles te verrichten. Een andere eis was opleiding voor personeel in duurzame schoonmaaktechnieken.

6.4 Toezicht op de contractnaleving

Het opnemen van milieuoverwegingen in contractclausules is alleen doeltreffend als passend toezicht op de naleving van deze clausules wordt uitgeoefend. Het toezicht op de naleving van contracten kan verschillende vormen aannemen:

- de leverancier kan worden gevraagd om bewijs van naleving te verstrekken;
- de aanbestedende dienst kan steekproefsgewijze controles uitvoeren;
- een derde partij kan worden ingehuurd om toezicht op de naleving te houden.

In het contract moeten passende sancties voor niet-naleving of bonussen voor goede prestaties worden opgenomen. Zo nemen veel aanbestedende diensten kernprestatieindicatoren (KPI's) op in contracten, die kunnen worden gekoppeld aan het recht op betaling van de aannemer. Aangezien goede milieuprestaties ook de reputatie van een aannemer ten goede komen, kunnen stimulansen de vorm aannemen van gunstige publiciteit waarin de milieuprestaties onder de aandacht van het publiek en andere aanbestedende diensten worden gebracht.

Bij KPI's of andere vormen van toezicht op de naleving van milieuverbintenissen dient rekening te worden gehouden met de tijd en middelen die het toezicht vergt. Bij toezicht op een lange lijst verbintenissen kan het beter zijn de aandacht toe te spitsen op een kleiner aantal indicatoren. KPI's dienen altijd meer in te houden dan alleen maar de naleving van de milieuwetgeving of andere verplichtingen waaraan een aannemer sowieso moet voldoen.

6.4.1 Toezicht op onderaannemers

Als onderdelen van een opdracht worden uitbesteed, moet u ervoor zorgen dat de verbintenissen uit hoofde van de groene overheidsopdrachten in de gehele toeleveringsketen worden gehandhaafd en dat de verantwoordelijkheden duidelijk zijn toegewezen. De richtlijnen van 2014 bieden nieuwe mogelijkheden wat betreft het toezicht op onderaannemingsovereenkomsten, waaronder:

Toezicht op de naleving van CO₂-reducties in Letland

Het Letse ministerie van Milieu kent in het kader van het financieel instrument voor aanpassing aan klimaatverandering jaarlijks ca. 50 miljoen EUR toe voor duurzame bouwprojecten. De financiering wordt op basis van mededinging toegekend en gegadigden kunnen uit een checklist criteria voor groene overheidsopdrachten kiezen om extra punten te behalen in de evaluatiefase van de projectaanvraag. Deze criteria worden vervolgens juridisch bindend voor de begunstigde als een voorwaarde voor de financiering. Voor alle projecten die in het kader van het financieel instrument voor aanpassing aan klimaatverandering worden gefinancierd, geldt een toezichtperiode van vijf jaar na de voltooiing. Als bij het toezicht op het project tijdens het eerste en tweede jaar wordt vastgesteld dat de CO₂-emissies niet zijn verminderd, dient de begunstigde een plan in om dit te corrigeren en voert hij dit plan met eigen middelen uit. Als het verzuim om de projectresultaten te leveren blijft voortbestaan, kunnen de middelen die via het financieel instrument voor aanpassing aan klimaatverandering zijn uitbetaald voor het project worden beschouwd als ten onrechte betaald en worden teruggevorderd.

- het eisen van gezamenlijke aansprakelijkheid van de hoofdaannemer en eventuele onderaannemers voor de naleving van de milieuverplichtingen voor zover het nationaal recht hierin voorziet¹⁰⁴; en
- het eisen van vervanging van een onderaannemer indien niet kan worden geverifieerd of deze aan zijn milieuverplichtingen voldoet¹⁰⁵.

Voor opdrachten voor werken en diensten die ter plaatse onder rechtstreeks toezicht van de aanbestedende dienst worden verricht, moet de hoofdaannemer de gegevens van alle onderaannemers verstrekken en deze informatie bijwerken wanneer er wijzigingen zijn¹⁰⁶.

---

¹⁰⁴ Artikel 71, lid 6, onder a), van richtlijn 2014/24/EU; artikel 87, lid 6, onder a), van Richtlijn 2014/25/EU.

¹⁰⁵ Artikel 71, lid 6, onder b), van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 87, lid 6, onder b), van Richtlijn 2014/25/EU.

¹⁰⁶ Artikel 71, lid 5, van Richtlijn 2014/24/EU; artikel 87, lid 5, van Richtlijn 2014/25/EU.

Hoofdstuk 7 – Belangrijke sectoren voor groene overheidsopdrachten

Dit hoofdstuk illustreert hoe u van groene overheidsopdrachten voor vier belangrijke categorieën producten, diensten of werken kunt gebruikmaken: kantoorgebouwen, levensmiddelen en cateringdiensten, voertuigen en energieverbruikende producten. Deze sectoren zijn geselecteerd volgens de in hoofdstuk 1 toegelichte criteria, namelijk hun milieueffecten, hun effect op de begroting, het potentieel om de markt te beïnvloeden en de beschikbaarheid van groene alternatieven. De toegelichte benaderingen zijn hoofdzakelijk gebaseerd op de EU-criteria voor groene overheidsopdrachten¹⁰⁷.

7.1 Gebouwen

Gezien het ecologische, economische en maatschappelijke belang van deze sector willen veel overheidsdiensten duurzamere bouwen. De belangrijkste milieueffecten houden verband met het gebruik van gebouwen en met energieverbruik in het bijzonder. Andere belangrijke factoren zijn de bouwmaterialen, de kwaliteit van de lucht in het gebouw, het waterverbruik, de effecten op het verkeer of het landgebruik en de productie van afval tijdens bouwprojecten.

Gebouwen zijn zeer complexe systemen bestaande uit talloze onderdelen, die alle van invloed zijn op de algemene prestaties van de constructie. Groene overheidsopdrachten richten zich doorgaans op zowel de algemene effecten van het gebouw als de milieukeurmerken van afzonderlijke bestanddelen. Het gebruik van een specifiek hulpmiddel voor milieueffectbeoordeling kan nuttig zijn om een totaalbeeld te verkrijgen¹⁰⁸.

7.1.1 Groene overheidsopdrachten

De EU-criteria voor groene overheidsopdrachten hebben specifiek betrekking op kantoorgebouwen (aanvullende criteria zijn beschikbaar voor bestanddelen van gebouwen zoals isolatiemateriaal en montagestukken) en bestrijken de volgende aspecten:

- Neem voor projectbeheerders, architecten en ingenieurs selectiecriteria op i.v.m. ervaring met het ontwerpen van duurzame gebouwen en voor aannemers i.v.m. ervaring met het uitvoeren van verbeterde ontwerpen en specificaties;

Een duurzaam nieuw ziekenhuis in Wenen

De bouw van het nieuwe ziekenhuis Nord Wien zal worden uitgevoerd overeenkomstig een duurzaamheidshandvest dat wordt toegepast in iedere fase van het aanbestedings- en bouwproces. Na de oplevering zullen de prestaties worden getoetst. In het handvest zijn ambitieuze voorwaarden opgenomen, onder meer met betrekking tot het totale energieverbruik, de bescherming van het milieu op de site, de luchtkwaliteit in het gebouw, het flexibel gebruik, het gebruik van hernieuwbare energiebronnen, en afval en lawaai tijdens de bouw.

¹⁰⁷ http://ec.europa.eu/environment/gpp/gpp_criteria_en.htm

¹⁰⁸ Voorbeelden van dergelijke hulpmiddelen zijn LEED, BREEAM en klima:aktiv. Nadere informatie over het gebruik van hulpmiddelen voor milieueffectbeoordeling bij de aanbesteding van renovatiewerken voor gebouwen is te vinden op <http://www.sci-network.eu>.

- Specificeer strengere minimumnormen voor energieprestaties dan de richtlijn energieprestatie van gebouwen (EPBD) voorschrijft¹⁰⁹;
- Neem maatregelen op ter verbetering en waarborging van hoogwaardige prestaties in elke fase van de aanbestedingsprocedure. Overweeg om extra punten toe te kennen tijdens de gunning van opdrachten voor prestaties die verder gaan dan het minimum vereiste;
- Neem bij het specificeren van materialen criteria op ter vermindering van de milieueffecten en het gebruik van hulpbronnen (deze kunnen gebaseerd zijn op een levenscyclusbeoordeling);
- Geef de voorkeur aan ontwerpen met geïntegreerde systemen voor hernieuwbare energie of met een hoog rendement;
- Hecht belang aan de luchtkwaliteit in het gebouw, daglicht, aangename werktemperaturen en deugdelijke ventilatie;
- Dring aan op het gebruik van waterbesparende installaties (voor sanitaire kranen, toiletten en urinoirs zijn afzonderlijke criteria voor groene overheidsopdrachten beschikbaar);
Installeer fysieke en elektronische systemen om de beheerders en gebruikers van gebouwen te helpen minder energie en water te verbruiken en minder afval te produceren;
- Neem contractclausules op in verband met de installatie en ingebruikstelling van energiesystemen, het beheer van afval en materialen alsook de controle van de binnenluchtkwaliteit;
- Geef aannemers in het kader van het contract verantwoordelijkheid voor de opleiding van de gebruikers van het gebouw in duurzaam energiegebruik en, wanneer sprake is van doorlopende verantwoordelijkheden, voor het toezicht op en het beheer van de energieprestaties gedurende enkele jaren na de bouw.

7.2 Levensmiddelen en cateringdiensten

Elk jaar koopt de overheidssector grote hoeveelheden levensmiddelen en dranken in, die bestemd zijn voor scholen, ziekenhuizen en gevangenen, personeelskantines alsook bijeenkomsten en evenementen. De landbouw levert een belangrijke bijdrage aan de Europese economie en heeft een grote ecologische voetafdruk wat betreft de emissie van

---

¹⁰⁹ Richtlijn 2010/31/EU betreffende de *energieprestatie van gebouwen (herschikking)* stelt bepaalde minimumeisen voor energieprestaties verplicht voor alle nieuwbouw- en ingrijpende renovatieprojecten vanaf 2013.

broeikasgassen, degradatie van de bodem en waterkwaliteit, biodiversiteit en afval. Vervoer, verpakking en opslag van levensmiddelen leveren een aanzienlijke bijdrage aan deze voetafdruk.

Vele consumenten kiezen voor duurzamere opties bij de aankoop van levensmiddelen en de overheidssector vormt daarop geen uitzondering. Biologische productie, keuze voor duurzamere alternatieven en vermindering van voedsel- en verpakkingsafval kunnen daadwerkelijk een meetbaar verschil opleveren. Zo is voedselafval naar schatting verantwoordelijk voor ten minste 170 miljoen ton CO₂e per jaar, wat overeenkomt met de emissies van een land ter grootte van Roemenië of Nederland¹¹⁰.

7.2.1 Benadering voor groene overheidsopdrachten

- Specificeer een minimumpercentage levensmiddelen die biologisch geproduceerd moeten zijn¹¹¹. Ken in de gunningsfase extra punten toe voor percentages die de minimumeis overschrijden;
- Stel minimumpercentages vast en/of ken punten toe voor het gebruik van seizoensfruit en -groenten;
- Stel contractclausules op inzake de beperking van afval van voedsel en levensmiddelenverpakkingen;
- Gebruik selectiecriteria voor cateringbedrijven op basis van de toepassing van passende milieubeheermaatregelen, zoals opleiding voor personeel.

Duurzame levensmiddelen in Malmö

Malmö heeft zich tot doel gesteld om uitsluitend biologische levensmiddelen te laten serveren door alle openbare cateringdiensten in 2020. Een proefaanbesteding voor de school in de wijk Djupadal bevatte een aantal eisen zoals de opname van biologische producten in het productassortiment en de beperking van de leveringen tot eenmaal per week, met voertuigen die voldoen aan de duurzaamheidscriteria van de stad. Aan het einde van de proef was 97 % van de geserveerde levensmiddelen in de kantine biologisch. Het effect op de begroting werd tot een minimum beperkt door van vleesproducten om te schakelen op seizoensgroenten.

Biologisch voedsel voor scholen in Frankrijk

De Franse stad Lens stelde als eis dat 20 % van de door cateringdiensten aan scholen geleverde levensmiddelen biologisch moest zijn. De levensmiddelen moesten afkomstig zijn uit gecertificeerde biologische productie. De dienstverleners moeten de traceerbaarheid waarborgen, waarbij contractuitvoeringsclausules zijn vastgesteld, zoals boetes voor het niet verstrekken van informatie over de productiemethoden en de traceerbaarheid van producten wanneer daarom wordt verzocht. Deze aanbesteding had voordelen voor de gezondheid van mens en milieu, en bevorderde de vraag naar biologische levensmiddelen.

¹¹⁰ Bron: Europese Commissie (2010) *Preparatory Study on Food Waste Across the EU-27*, te raadplegen op: http://ec.europa.eu/environment/archives/eussd/pdf/bio_foodwaste_report.pdf

¹¹¹ Een levensmiddel mag in de EU alleen als biologisch op de markt wordt gebracht, als het voldoet aan bepaalde eisen en wordt gecertificeerd door een goedgekeurde inspectie instantie. Deze eisen zijn vastgesteld in Verordening (EG) nr. 834/2007 van de Raad inzake de biologische productie en de etikettering van biologische producten.

Opmerking: nieuwe Europese criteria voor groene overheidsopdrachten voor levensmiddelen en cateringdiensten worden naar verwachting in 2016 gepubliceerd.

7.3 Wegvoertuigen

De vervoerssector is verantwoordelijk voor ongeveer 25 % van de broeikasgasemissies in de EU, waarbij het wegvervoer het merendeel van de emissies veroorzaakt¹¹². Hoewel voertuigen zuiniger en schoner zijn geworden, blijft het vervoer in omvang toenemen en vormen luchtverontreiniging en andere gevolgen een ernstig probleem in vele delen van Europa. De milieueffecten van het bezit en het gebruik van voertuigen kunnen op tal van manieren worden verminderd, bijvoorbeeld door elektrische voertuigen en/of voertuigen op alternatieve brandstoffen te gebruiken of door auto's te delen en andere vervoerswijzen aan te moedigen.

Groene voertuigen in Slovenië

Het Sloveense Bureau voor overheidsopdrachten schreef een aanbesteding uit voor wegvoertuigen, waarin het specificeerde dat alle voertuigen moesten voldoen aan de nieuwste Euronorm voor emissies of een gelijkwaardige norm en bepaalde maximumemissieniveaus voor CO₂ niet mochten overschrijden. In de gunningscriteria werd een hoge weging toegekend aan de operationele levenscycluskosten (LCC). De op de levenscycluskosten gebaseerde benadering en specificaties leidden ertoe dat aannemers inschrijvingen indienden voor voertuigen met lagere CO₂-emissies. De vermindering van de CO₂-emissies varieerde van 3 g/km tot 45 g/km per voertuig, afhankelijk van het perceel.

---

¹¹² Bron: http://ec.europa.eu/clima/policies/transport/index_en.htm

Als deze alternatieven worden toegepast, kan de overheidssector aanzienlijk besparen door middel van brandstofefficiëntie, belastingen en gezondheidsvoordelen. De overheidssector heeft niet alleen een groot wagenpark, maar is tevens verantwoordelijk voor een groot aantal bussen, hulpverleningsvoertuigen en vuilniswagens, en voor deze voertuigen zijn specifieke groene overheidsopdrachten ontwikkeld.

7.3.1 Groene overheidsopdrachten

- Evalueer uw wagenparkbehoeften om te zien of u het aantal en/of de grootte van de voertuigen kunt verminderen en geef prioriteit aan de vervanging van oudere, zwaar verontreinigende voertuigen;
- Specificeer voertuigen met de laagst mogelijke CO₂-emissies in hun klasse en voor hun grootte¹¹³ en die voldoen aan de nieuwste Euronormen voor emissies van fijnstof en NO_x;
- Moedig het gebruik van voertuigen op alternatieve brandstoffen en elektrische of hybride opties aan;
- Verminder het brandstofverbruik door middel van milieuvriendelijk rijgedrag, bandenspanningscontrolesystemen en schakelindicatoren, het gebruik van dun-vloeibare smeermiddelen en banden met een lage rolweerstand;
- Schaf voertuigen aan die beschikken over klimaatregelingsapparatuur met koelmiddelen met een gering aardopwarmingsvermogen;
- Schaf milieuvriendelijke banden en geregenereerde smeeroïlen aan en zorg ervoor dat smeeroïlen en banden na gebruik op de juiste manier worden ingezameld en beheerd;
- Pas een levenscycluskostenbenadering toe, ook voor de kosten van externe milieueffecten, om de werkelijke kosten van verschillende voertuigen met elkaar te vergelijken¹¹⁴.

Een groene busdienst in Reading

In 2012 schreef de gemeenteraad van het Engelse Reading een aanbesteding uit voor een contract voor een busdienst. In de uitnodiging tot inschrijving werden beoordelingscriteria vastgesteld die innovatieve opties, met inbegrip van betere emissieregelingen, aanmoedigden. Voor de gunningscriteria werd aan kwaliteit een gewicht van 75 % en aan prijs een gewicht van 25 % toegekend. De nieuwste Euronormen voor emissies, milieuproblematiek en innovatie maakten 8,6 % van het totale aantal toegekende kwaliteitspunten uit. De winnende bieder zorgt voor de busdienst onder de nieuwe naam *greenwave en* gebruikt CNG-bussen met biomethaan dat wordt geleverd door de agrarische sector. Biomethaanbussen stoten 30 %-50 % minder NO_x uit dan vergelijkbare EURO V-dieselbussen en maken ook minder lawaai.

"De opdracht ging naar het bedrijf dat de economisch meest voordelige inschrijving indiende en daarbij hoorde dat de dienst wordt uitgevoerd met CNG-bussen", zegt Stephen Wise van de gemeenteraad van Reading

¹¹³ U kunt de CO₂-emissies van de beschikbare voertuiguitvoeringen controleren op de Clean Vehicle Portal (www.cleanvehicle.eu).

¹¹⁴ De richtlijn inzake schone wegvoertuigen (Richtlijn 2009/33/EG) voorziet in een methode voor de toerekening van kosten aan externe milieueffecten (emissies) bij de aankoop van voertuigen. Aanbestedende diensten kunnen gebruikmaken van deze kosten of factoren die tot tweemaal hoger zijn dan de waarden die in de bijlage bij de richtlijn zijn vermeld.

7.4 Energieverbruikende producten

Computers, printers, verlichting en andere energieverbruikende producten worden door de meeste overheidsdiensten aangeschaft. Vele overheidsdiensten zijn daarnaast verantwoordelijk voor de aanschaf van meer gespecialiseerde artikelen, zoals medische apparatuur. Elektronische en elektrische producten hebben een grote milieuoetadruk als gevolg van de gebruikte grondstoffen, het energieverbruik en de verwijdering aan het einde van de levenscyclus. Aangezien het aantal en de verscheidenheid apparaten toeneemt, is het van groot belang de bijbehorende kosten en milieueffecten te beheersen.

Gelukkig bieden groene overheidsopdrachten op dit gebied zichtbare voordelen en zijn er tal van producten verkrijgbaar die vanuit milieuoogpunt de voorkeur verdienen. Deze variëren van zeer efficiënte IT-apparatuur tot energie-efficiënte verlichtings, bijvoorbeeld op basis van leds. In toenemende mate kunnen deze opties worden toegepast zonder dat dit negatieve gevolgen heeft voor het gebruik. Bovendien leveren ze over levenscyclus genomen besparingen op.

Met de invoering van de richtlijn betreffende energie-efficiëntie in 2012 werd voor de centrale overheid verplicht aan een aantal eisen te voldoen bij de aankoop van energieverbruikende producten¹¹⁵. Deze worden momenteel opgenomen in de criteria voor groene overheidsopdrachten voor de desbetreffende productgroepen, wanneer de criteria worden geactualiseerd.

7.4.1 Groene overheidsopdrachten

Voor IT- en beeldvormingsapparatuur

- Zorg ervoor dat u apparatuur aankoopt in de hoogste energie-efficiëntieklasse die voor de productcategorie beschikbaar is¹¹⁶;

Energie-efficiënte elektrische goederen in Oostenrijk

Het Oostenrijks Federaal bureau voor overheidsopdrachten schreef een aanbesteding uit voor de levering van wit- en bruingoed ter waarde van 3,75 miljoen EUR in het kader van een raamcontract van 24 maanden, met de mogelijkheid van een verlenging met 12 maanden. De inschrijvingscriteria werden ontwikkeld op basis van:

- Europese verordeningen inzake ecologisch ontwerp en energiekeuren;
- criteria van het Oostenrijks actieplan voor duurzame overheidsopdrachten, en strenge milieukeuren;
- marktonderzoek naar producten.

In vergelijking met de vorige inschrijving leidde de aanbesteding tot een CO₂-vermindering met 20 %, met een besparing van 124 ton, en een vermindering van het energieverbruik met 20 %.

"Door bij de ontwikkeling van onze criteria te onderzoeken wat de beste normen waren hebben we de eerdere inschrijving voor producten met lage CO₂-emissies kunnen verbeteren." Johannes Naimer, Federaal Bureau voor overheidsopdrachten

¹¹⁵ Richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie. In bijlage III bij de richtlijn zijn de maatregelen neergelegd die door de centrale overheden moeten worden getroffen en die op vrijwillige basis door andere overheidsdiensten kunnen worden overgenomen.

¹¹⁶ Krachtens de richtlijn energie-efficiëntie zijn centrale overheden hiertoe wettelijk verplicht voor opdrachten met een waarde van meer dan de drempelwaarde voor de toepassing van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten. Dit is vereist voor zover dit in overeenstemming is met de kosteneffectiviteit, economische haalbaarheid, bredere duurzaamheid, technische geschiktheid en voldoende mededinging.

- Koop producten aan die door hun ontwerp zuinig omspringen met de hulpbronnen en die hergebruik en recycling mogelijk maken (bijvoorbeeld ontwerp met het oog op demontage);
- Stel minimumeisen vast voor de levensduur van het product, reserveonderdelen en garanties, en/of ken meer punten toe aan producten met een langere/uitgebreidere garantie;
- Beperk het gehalte aan gevaarlijke stoffen in elektronische en elektrische apparaten;
- Stel gebruiksaanwijzingen en standaardinstellingen voor maximale energie-efficiëntie van de aangekochte apparatuur verplicht.

Voor verlichting

- Zorg er in de ontwerpfase voor dat de nieuwe verlichtingsinstallaties een lage vermogensdichtheid hebben, maar wel voldoen aan de eisen voor visuele taken (d.w.z. dat het verlichtingsniveau voldoende moet zijn voor de werkzaamheden die in de ruimte worden uitgevoerd);
- Koop reservelampen aan met een hoge lampefficiëntie;
- Gebruik verlichtingscontrolesystemen om het energieverbruik verder terug te dringen en moedig het gebruik van dimbare voorschakelapparaten aan als de omstandigheden dat toelaten;
- Ga in de installatiefase na of het systeem naar behoren werkt, op een energie-efficiënte manier;
- Kies lampen met een lager kwikgehalte;
- Zorg ervoor dat installatieafval wordt hergebruikt of teruggewonnen.

Energie-efficiënte straatverlichting in Kroatië

De gemeente Zupa Dubrovacka schreef een openbare aanbestedingsprocedure uit voor de levering van nieuwe vaste straatverlichting ter vervanging van de bestaande, niet-energie-efficiënte armaturen. De technische specificatie van de inschrijving schreef ledverlichting voor, waarbij criteria waren opgesteld om te voldoen aan technische en milieunormen. De aanbesteding leidde tot een jaarlijkse verlaging van de CO₂-emissies met 36 %, wat neerkomt op naar schatting 900 ton CO₂ gedurende de levensduur van het product van 25 jaar.

Bijlage - Relevante wetgeving en beleid

EU-richtlijnen en -beleid

Wetgeving/beleid	Relevantie
Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie	Vormt de grondslag voor de EU-verordening inzake het plaatsen van overheidsopdrachten en stelt de fundamentele beginselen vast
Richtlijn 2014/24/EU betreffende het plaatsen van overheidsopdrachten en tot intrekking van Richtlijn 2004/18/EG	Richtlijn inzake het plaatsen van overheidsopdrachten
Richtlijn 2014/25/EU betreffende het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening, vervoer en postdiensten en tot intrekking van Richtlijn 2004/17/EG	Richtlijn inzake aanbestedingen van nutsbedrijven
Richtlijn 2014/23/EU betreffende het plaatsen van concessieovereenkomsten	Concessierichtlijn (geldt voor overheidsopdrachten en -concessies in de sector nutsbedrijven)
Europa 2020: een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei, COM(2010) 2020	Een EU-strategie waarin specifieke streefdoelen voor 2020 zijn vastgesteld. Groene overheidsopdrachten worden genoemd als onderdeel van het pakket maatregelen om duurzame groei te verwezenlijken alsook in de initiatieven Innovatie-Unie , Efficiënt gebruik van hulpbronnen en Energie 2020
Overheidsopdrachten voor een beter milieu, COM(2008) 400	Bevat richtsnoeren voor de vermindering van de milieueffecten die worden veroorzaakt door consumptie binnen de overheidssector en voor het gebruik van groene overheidsopdrachten om innovatie in milieuvriendelijke technologieën, producten en diensten te stimuleren
Begeleidend werkdocument van de diensten van de Commissie bij, COM(2008) 400 SEC(2008) 2126	Biedt nuttige richtsnoeren voor overheidsdiensten inzake de definitie en verificatie van milieucriteria, hulpmiddelen om groene overheidsopdrachten te stimuleren en voorbeelden voor een aantal productgroepen, alsook juridische en operationele ondersteuning
Maak de cirkel rond - Een EU-actieplan voor de circulaire economie, COM(2015) 614 final	Merkt groene overheidsopdrachten aan als belangrijk onderdeel van de circulaire economie, wijst op de noodzaak dat problemen als duurzaamheid en reparbaarheid in de criteria voor groene overheidsopdrachten worden aangepakt en dat de Commissie de uitvoering van groene overheidsopdrachten ondersteunt

Precommerciële inkoop: aansturen van innovatie voor het waarborgen van duurzame hoogkwalitatieve overheidsdiensten in Europa, COM(2007) 799	Bevat een methodiek voor het plaatsen van opdrachten voor diensten voor onderzoek en ontwikkeling die van de richtlijnen zijn vrijgesteld
---	---

Sectorale eisen en andere relevante regelgeving

Wetgeving/beleid	Relevantie
Richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie	De richtlijn betreffende energie-efficiëntie schrijft voor dat centrale overheden alleen zeer energie-efficiënte producten, diensten en gebouwen aankoopt en in bijlage III bij de richtlijn wordt de benadering beschreven die van toepassing is op elke producten-/dienstensector
Richtlijn 2009/33/EG inzake de bevordering van schone en energiezuinige wegvoertuigen	In de richtlijn inzake schone wegvoertuigen zijn verplichte eisen ten aanzien van emissies en energieverbruik vastgesteld voor groene overheidsopdrachten voor de aankoop van wegvoertuigen
Verordening (EG) nr. 106/2008 betreffende een communautair energie-efficiëntie-etiketteringsprogramma voor kantoorapparatuur	In de Energy Star-verordening zijn verplichte eisen voor groene overheidsopdrachten vastgesteld voor de inkoop van kantoorapparatuur
Richtlijn 2010/31/EU betreffende de energieprestatie van gebouwen	De richtlijn betreffende de energieprestatie van gebouwen bevat indicatoren en drempelwaarden voor energie-efficiënte bouw, met inbegrip van toekomstige verplichte eisen voor bijna-energieneutrale gebouwen
Richtlijn 2010/30/EU betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaardproductinformatie van energiegerelateerde producten	De energie-etiketteringsrichtlijn vereist dat bepaalde producten (bijvoorbeeld klimaatregelingsapparatuur, vaatwasmachines, lampen) moeten zijn voorzien van een etiket waarop een gestandaardiseerde energieklassering is aangegeven; deze klassen worden momenteel herzien in het kader van een voorstel van de Commissie
Verordening (EG) nr. 66/2010 betreffende de EU-milieukeur	De criteria van de EU-milieukeur en de EU-criteria voor groene overheidsopdrachten zijn zoveel mogelijk geharmoniseerd
Richtlijn 2009/125/EG betreffende de totstandbrenging van een kader voor het vaststellen van eisen inzake ecologisch ontwerp voor energiegerelateerde producten (herschikking)	De richtlijn ecologisch ontwerp bevat het belangrijkste EG-kader voor de ontwikkeling van milieucriteria voor energiegerelateerde producten
Verordening (EG) nr. 1221/2009 inzake de vrijwillige deelneming van organisaties aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS)	De EMAS-verordening bevat informatie over de rol die EMAS kan spelen bij overheidsopdrachten
Verordening (EG) nr. 995/2010 tot vaststelling van de verplichtingen van marktdeelnemers die hout en houtproducten op de markt brengen	De houtverordening voorziet in een kader voor het waarborgen van de legaliteit van op de EU-markt verkrijgbaar hout
Richtlijn 2012/19/EU betreffende afgedankte elektrische en elektronische	Richtlijn met bepalingen inzake de gescheiden inzameling, behandeling en nuttige toepassing

apparatuur (AEEA)	van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur en relevante ontwerpisen
Richtlijn 2011/65/EG betreffende beperking van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur	Bevat de voorschriften voor de fabrikanten, importeurs en distributeurs van elektrische en elektronische apparatuur met betrekking tot gevaarlijke stoffen die in de richtlijn worden vermeld, en regels inzake de CE-markering
Verordening (EG) nr. 1907/2006 inzake de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH)	Fabrikanten zijn verplicht om informatie over de eigenschappen van hun chemische stoffen en veiligheidsinformatie in een centrale databank te registreren
Richtlijn 2009/28/EG ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen	Stelt verplichte nationale streefcijfers vast voor het aandeel elektriciteit uit hernieuwbare bronnen, regels inzake garanties van oorsprong en duurzaamheidscriteria voor biobrandstoffen en vloeibare biomassa
Richtlijn 2008/98/EG betreffende afvalstoffen (kaderrichtlijn afvalstoffen)	Stelt de basisconcepten en definities met betrekking tot afvalbeheer vast alsmede afvalbeheerbeginselen zoals het beginsel "de vervuiler betaalt" en de "afvalhiërarchie"

BESCHIKBAARHEID VAN EU-PUBLICATIES

Kosteloze publicaties:

één exemplaar: via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
meerdere exemplaren of posters/kaarten: bij de vertegenwoordigingen van de Europese Unie (http://ec.europa.eu/represent_en.htm); bij de delegaties in derde landen (http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm); via de dienst Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_nl.htm) of telefonisch onder nummer 00 800 6 7 8 9 10 11 (gratis bereikbaar vanuit de hele EU) (*).

(* De informatie wordt kosteloos verstrekt en het telefoonnummer is gratis (hoewel sommige exploitanten, telefooncellen of hotels kosten in rekening kunnen brengen).

Tegen betaling verkrijgbare publicaties:

via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Tegen betaling verkrijgbare abonnementen:

via een van de verkoopkantoren van het Publicatiebureau van de Europese Unie (http://publications.europa.eu/others/agents/index_en.htm).